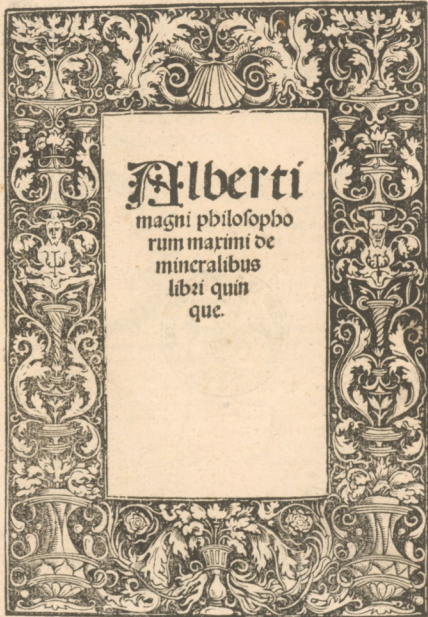

Il ventis
-lag.
de mine-
ralibus

143
55

Alberti

magni philosopho
rum maximi de
mineralibus
libri quin
que.

Alberti magni Philo-
sophorū marimi de mineralibus Liber pri-
mus incipit. Tractatus primus de lapidi-
bus in cōmuni. Capitulū primū de quo
est intentio et que diuisio modus et
dicendorum ordo.

De cōmixtione et coagula-
tione / similiter et p̄gelatione et liques-
factione et ceteris h̄mōi passionibus
in libro metheozorū iam dictū est: In
quibus aut̄ illi effectus prius appa-
rent apud res nature lapidū genera
sunt et metalloꝝ et ea que media sunt
inter hec / sicut marchassita et alumen
et quedā alia talia. Et quia illa prima
sunt inter composita fin naturam ex
elementis vtpoteante complexionata

existentia q̄ animata sunt: ideo de his proxime post scientiā methe-
ozorū dicendū occurrit: parum enī vident abundare vltra cōmixti-
onem simplicem elementoz. De his aut̄ libros Arist. non vidimus
nisi excerptos per partes. Et hec que tradidit Zanicenna de his in 3°
cap. i. sui libri quem fecit de his nō sufficiunt. Primū ergo de lapidi-
bas et postea de metallicis / et vltimo de medijs inter ea faciemus in
quisitionem: lapidū quippe generatio facilior est et magis manifesta
q̄ metalloꝝ. De lapidū aut̄ naturis plurima in genere dicenda oc-
currunt que in primis ponemus. Deinde vero de lapidibus in spe-
cie qui magis nominati sunt disputabimus: Coartabimus aut̄ t̄ser-
monem nōstrū eo q̄ multoz dicendorū hic / cause iam in libro methe-
ozorū determinate sunt. In genere aut̄ de lapidibus tractantes in-
quiremus in genere materiam lapidū et priūm efficiens eorū pro-
prium / et locū generationis: Deinde modū cōmixtionis lapidū / et
causam diuersitatis coloris eorū et alioꝝ accidentiū que inueniunt̄
in ipsis / sicut est durities maior et minor solabilitas et insolabilitas
porositas et strictio grauitas et leuitas et cetera h̄mōi: In quibus
lapides nō solum specie et numero / sed etiam in genere videntur nō

143

55

Qui dicitur
libris
scripsit
runt.

paruam habere diuersitatem. Sunt autem quidam maxime autoritate in philosophia viri qui non de omnibus sed de quibusdam lapidibus generibus tractatus facientes sufficientem sedicunt de lapidibus fecisse mentionem / quales sunt Hermes euates rex arabum / Dioscorides / Aaron et Joseph qui de lapidibus tantum sciosis tractantes / non de genere lapidum tractauerunt. Minus autem sufficientem noticiam tradidit Plinius in historia naturali non sapienter causas lapidum in communi assignans neque oportet nos omnium horum inducere sententiam eo quod scientia rei non adeo est occulta quod ipsam et plurimum erroribus nos colligere oporteat. Sufficenter autem satis sciuntur natura lapidum et complexionis quando propria scient eorum materia et efficiens proximum et forma et accidentia. propria eorum sunt statantur in quarto meteororum inquisitionem. Non enim hic intendimus ostendere qualiter aliquid istorum transmutat in alterum / aut qualiter per anisidum medicamentum eius quod est elixir vocant alchimici curant egritudines eorum / aut occulta eorum manifestant aut conuerso eorum manifestata detegant / sed potius commixtiones eorum et elementis ostendere / et qualiter unumquodque in propria specie consistat. Propter quod non curamus inquirere differentiam lapidis et spiritus siue anime et corporis siue substantie et accidentis de quibus inquirunt alchimici / lapidem vocant omne illud quod non euaporat in igne et idem vocant corpus et substantiam. Id autem quod euaporat in igne sicut sulphur et argentum nigrum et ex quibus diuersorum colorum fiunt / ea que vocant lapides vocant spiritus et animam et accidens : alterius enim scientie est inquirere de his que occultis valde fulcunt rationibus et instrumentis. Ad idem autem quem in singulis habuimus etiam hic tenebimus diuidendo per libros aliquos et plures tractatus et multa capla totum opus. Cum autem in multis de particularibus hic facti tractatus oportet nos prius et signis et effectibus cognoscere naturas istorum / et ex illis deuenire in causas eorum et compositiones / eo quod signa et effectus nobis sunt magis manifesta : in vniuersali autem natura de quibus in omnibus philosophis libris fecimus mentionem erat procedendum e conuerso / a causa videlicet ad effectus et ad virtutes et signa / eo quod in talibus communi et confusa sunt magis et quo ad nos manifesta sicut in primo philosophorum est determinatum. Ordinem vero huius libri ad sequentes de natura libros satis ostendimus in fine nostri libri meteororum vbi dicimus de quibus prius et de quibus posterius erit dicendum. Cum enim lapidum et metallorum genera sint omnimoda plura quam plantae in quibus inuenitur diuersitas partium que sunt radix et folium et flos et fructus : omnimoda autem sunt per naturam ante omnimoda / ideo prius erit tractandum de lapidibus et ceteris mineralibus quam de corporibus animatis.

Cap. secundum de materia lapidum.

Lapides igitur tractare de lapidum natura in genere dicimus omnis lapidis materiam esse aut speciem cuiusdam terre aut speciem quandam aque : Dicit enim in lapidibus alterum istorum elementorum et in his etiam in quibus quedam species aque dominari videntur : est etiam aliquid terre simul dominans materia duplex lapidum
que abundare in terre materia diximus in scientia celi et mundi. Si enim essent dominantia in eis superiora elementa pauldubio natarerent super aquam : nunc autem nullum genus lapidum natarat nisi sit spongiosum vel adustum et per aduersionem spongiosum et porousum factum sicut pumex et lapis quem euomunt thernie / vel ignis vulcani qui etiam si in puluerem redigatur puluis ipse sub aqua mergitur. Adhuc autem si in lapidibus perspicuis cum aqua non esset terrestre terminatum si in lapidibus admixtum non mergeretur sub aqua sicut cristallus et berillus / sicut non mergitur glacies et cetera in quibus pura vel superabundans est aqua. Adhuc autem lapides omnes qui generantur in rebus et vesicis animalium / generantur ex viscosa grossa et terrestri humiditate : oportet igitur quod talis sit materia lapidum. Specialiter autem loquentes de his lapidibus in quibus materia est terra facile patere potest quod in his non solum terra est materia / illa enim non continuaret ad soliditatem lapidis. Dicimus enim quod causa continuationis et commixtionis est humidum / hoc enim sua stabilitate aliam partem terre facit fluere ad aliam / et hec est causa bone commixtionis partium materie. Si autem vitiosus hoc humidum non bene vbique partibus terrestribus infusum nec esset retentum et in coagulatione lapidis euaporaret tunc remaneret puluis terre non continuus : propter hoc oportet quod sit viscosum et glutinosum ita quod partes eius cum terrestribus adhaerant sicut hami cathenarum. Tunc sicca terrestri retinet humidum / et humidum aqueum extensum intra siccam facit continuationem. Est hoc testatur Auicenna cum dicit quod terra pura lapis non fit / quia continuationem terra non facit sua siccitate sed potius commixtionem : vincens enim in ea siccitas non permittit fieri coagulationem : Rationem dicit idem philosophus quod aliquotiens desiccatur lutum et fit medium inter lapidem et lutum et deinde in spacio temporis fit lapis. Dicit iterum quod lutum aptius ad hoc quod transfundatur in lapidem est vinctuosum / quod enim tale non est commixtum siue comminabile in puluerem est propter factilem humiditatis separabilitatem ab eodem. Signum autem huius est quod in lapidibus ipsis frequenter remanent venete terre et est terra dura siccata que cum comprimatur vel quando fit puluis : cuius causa alia non est nisi quia humiditas eius non satis vinctuosa et viscosa euaporauit ab ea in lapidis coagu-

ratione: ideo remansit terra dura cōminuibilis ppter virtutem coagulationis lapidis circūstantis. Est autē t aliud huius signū quia cum lapides nō p̄tinui generantur, sed per modū asserum ita q̄ vnus generat super alium nō p̄tinue vnietur in interposita talis terra cōminutionem patiens in compressione vel p̄ssione: et est dura: cuius causa est quā supra diximus: Quā autē humiditas viscosa et vinctuosa sit que est cōtinuatiua materie lapidis: significat ex hoc q̄ animalia que testudines vocant frequentissime cum suis concubis generant in lapidibus: hoc frequentissimū est in lapidibus qui inueniuntur parnis quibus plurima foramina sunt habentia figuras conchaz testudinum/ quas quidam lunares appellant. Causa enim huius est humiditas que ad locū illum euaporauit/ et a circumstante retenta in se soluta est et exterius primū confluens intra se circumacta intra se spiritū vitalem accepit sicut dicimus in q̄rto methecoz. Nec igit in cōmuni est materia lapidū eorum qui nō perspicui nec scintillares sunt: diuersificat autē in diuersis sicut in sequentibus apparet.

Capitulum tertium De perspicuitate lapidum
fm magis et minus.

Lapidū qui perspicui sunt fm plus et minus sicut sunt illi qui gemme vocant/ vt in cōmuni dici potest. est aqua nō pura materia cōmuni. Illi enim lapides sunt quedā vitra per nature opus p̄ducta/ ppter q̄s etiam subtiliores in cōmixtione et clarioris sunt perspicuitatis q̄ vitra artis/ quia ars licet imitetur naturam tamen ad plenum opus nature attingere non potest. Signum autē eius qd̄ dicimus est q̄ videlicet aqua passa a sicco calido vel frigido vt sit materia cōmuni istoz lapidum est q̄ vitra si imt ab h̄mōi humiditate quea cineribus diuersis siue plumbi siue si liciis siue ferri siue alciuis alterius per ignem fortissimū eliquatur. Nec autē humiditas q̄ sit aqua ex hoc ostendit q̄ si frigidū coagulat et sicco calido vehemēti dissoluta liquat. Quā autem passa sit a sicco terreo adulto/ pbatur ex eo q̄ nō liquat nisi ex cinere per assatōem vehemētissimā quemadmodū dicimus et in arte vitraria que alchimie subalternat ostendit visibiliter: vapor enim subtilior in terra vel in lapide a circumstante aliquando cōtinetur et in seipso arcū uoluitus madaat sicut fit in olla cooperta calida in qua est aliquid aque: Et cum sic fit humor passus vehemēter a sicco et in eo vis fieri et constans coagulat in lapidem. Sed hic de modo lapidū generationis nō est dicendum/ sed potius de lapidum materia in cōmuni: Quam autē fiat frigidū vel calido coagulatione ipsoz posterius ostendatur. Quā autē aqua sit h̄mōi lapidis materia ostenditur etiam quia in quibusdā locis in quibus est virtus fortis lapidum generatiua

Materia
lapidum
perspicui
orum

aqua descendens pluuiā guttatim vel aliter fusam p̄crestat in lapidē: patitur enim primo descendens a sicco terrestri ex natura et operatione loci et sic efficitur lapidis materia. p̄pria. Ostendit autē et hoc ex multitudine perspicui qd̄ est in talibus lapidibus. Cum enim perspicuum aeris et ignis nō sint in corruptibilia oportet necessario q̄ sit illa perspicuitas ex perspicuo aque: erit igitur p̄pria ipsoz materia de natura aque. Quō autē quidam antiquoz lapidum materiā ostendentes dicant q̄ descendit ex aqua corrente quoddā qd̄ in fundo residet et hoc sit lapis: nō approbo eo q̄ hoc qd̄ ab aqua descendit terrestri est substantia: et ideo frequenter illi lapides qui ex hoc generantur nō aquam passam a virtute terrestri recipiunt pro materia/ sed potius terram que passa est a virtutibus aque. Cuius signū est q̄ lapides tales vt frequenter nō perspicui sunt/ sed terminati et valde dicant nō dolabiles sed cōminuibiles potius qui et silices a vulgo vocant. Testant autē maxime his que dicta sunt cristallus et berillus qui aque glaciā omnino quasi formā acciperunt: de quibus dicit Arist. q̄ sunt ex aqua remoto vniuersaliter calido. Sicut autē lapidum de quibus in p̄cedenti caplo mentionem fecimus dicimus materiā esse terram nō simplicem sed passam ab humido vinctuoso viscoso: ita et nūc de istis oportet intelligi q̄ humidū simplex aquē nō potest esse materia lapidū perspicuo/ quia sicut alibi ostendimus tale humidū nec stat per elicationem/ nec coagulat per calidū sicum/ nec congelat per frigidū qd̄cumq̄. ppter qd̄ necessario oportet q̄ ipsum sit subtilissimo terreo partū permixtum et insuper a sicco terreo sit fortissime passum/ ita q̄ virtus eius iam quasi obtineat omnes partes talis humidū/ nec tamen adhibe transmutauerit substantiā talis humidū in terrā. In omni enim transmutatione elementoz talis passio p̄cedit transmutatōem substantie qd̄ videlicet virtus elementi transmutantis in toto obtinet et partes elementi transmutati figurant in ipso ante transmutatōem substantie: et si cōmiserantur sic in aliq̄ elementatū habebit illud elementū materiā vnde elementū et alterius elementi virtutes: et hoc summū ingenū alchimicoz. Docet Hermes in secreto secretissimoz suoz per verba methaphorica dicens lapis suauiter cū magno ingenio ascendit a terra in celum/ iterūq̄ descendit a celo in terram/ nutrit eius terra est/ et portauit eam in ventre ventus suo. Opera enim alchimici intendens docere dicit ascendere in celū/ qm̄ per assationem et calinatōem eius p̄prietates induit ignis. Alchimici enim vocant calinatōem eius aduersionem et assatōem materiā in puluerem reductionem/ q̄ materia itez descendit a celo in terram qm̄ induit terre virtutes p̄ inbumatōem/ tunc enim per inbumationem reuiuificat et fouetur qd̄ prius per calcē

Hermes

nationem fuerat mortificatū. Qd aut dicit qd potat ventus in ventre suo ostendit leuigationem materie ad aeris virtutes / et pta B dicit ventū in ventre suo portare materiā quando materia ponit in alambico qd est vas taliter factum sicut in quo fit aqua rosata: tunc enim euaporando subtiliat / et leuigat ad aeris virtutes: ppter hoc dicit ventū in ventre suo portare materiā. Distillat aut vitra ab ore alambici existens aque vel olei liquor cum omnibus virtutibus elementoz. Et hoc quidem opatur ars cū labore / et erroribus multis / natura em sine difficultate / labore: cuius causa est quia virtutibus celestibus certis / et efficacibus mouent virtutes in materia lapidum / et metallor existentes quando materia opatur: / et ille virtutes sunt intelligentiaz opationes que nō errant nisi per accidens ex iniquitate / scilicet materie. In arte aut nihil est horum sed potius mendicata suffragia ingenij / et ignis. Et his aut igitur ostendit qd siue terra siue aqua dicat materia lapidum oporet qd ipsa sit passa valde a qualitatibus aliorū elementoz. Nec igitur de materia lapidum in communi dicta sunt.

Capitulum quartum De causa generatiua fm diuersas opiniones philosophoz.

Causa vero efficiens lapidum ad omnibus fere qui sermone de lapidibus fecerunt dicitur esse virtus mineralis: Cum aut hoc virtus cōmuni sit tam in lapidibus qm in metallis omnibus operans insufficiens videbit esse assignata causa lapidum efficiens / cum neq distinctione neq specificatione certificatum sit ab eis qualis sit ea quā dicunt esse virtutem mineralē. Nec aliquid ab Auienna inuenit plus nisi qd per virtutem mineralē lapides ex terra / et aqua generent. Hermes aut in libro quem de vniuersali virtute scribit dicere videt / causam generatiuā lapidū esse virtutem quandam quā vnā dicit esse in omnibus / sed ppter diuersitatem rerum generatarū diuersa fortiri vocabula. Exemplum ponens de lumine solis qd solum omnū est generatiuū / et cum parū aptatur non per vnam solum passiuoz potestatem diuersa opatur in eis. placuit aut sibi hanc virtutem primo quidem dare marti sicut fontē virtutis illius sed tantū variari fm pportionem applicatiōis luminis aliarū stellarū / et materie suscipientis ipsam / sicut dicimus: / et eandē diuersa genera lapidū / et metallor in diuersis locis generari / qd dictum omnino innaturale est / eo qd hic nō querimus causas agentes / et mouentes primas / que forte sunt stelle / et stellarū virtutes / et dispositiones / hoc enim alterius scientie propriū est / sed querimus causas efficiētes proximā in materia existentes materiā transmutantē. Si em conueniens esset dictū / Hermētis iam scita causa ge-

Auicenna

neratio lapidū oim generabiliū sciremus causā efficientem. Sed mus em motum / et virtutem celestīū causam esse aliam a natura ortum / et occasum siderū / et radios eorū. Adhuc aut cause iste sunt equi uoce agentes / et nihil cōmunionis cū materia generabiliū habentes. Nos aut fm proprietatem naturalis scientie causas querimus suis effectibus proprias / et maxime materiā / et vniūsoe transmutantem: propter hoc em / Empedocles satis posterior / Demetete pfirmavit lapides calido vitio generari assertionem sumens ex antiqua fabula de Pyra / et Deucalione dicta in qua lapides magne matris ossa dicunt. Ossa fm Empedoclem maxime et vulcani partibus componunt: sed hoc falsum est omnino cū nos sciamus / et infra erit ostensum quodam lapides ex frigido generari. Jam em in libro methozoz dixim⁹ qd ea quoz materia est aqua precipue frigido coagulant. Amplius aut nō bene se habet dictū / Empedoclis quoniam iam in scōo de anima ostendimus calidū elementū vitioū esse in cineres / et nō psumit ad determinatam speciem nisi aliqua moueat virtute alia / et ab ipsa ad speciem dirigat / sicut calor digestius motus ab anima cōuertit hoc qd transmutat ad speciem carnis / et neru / et ossis / et similiū partium animati corporis. Democritus aut / et quidā alij omne elementatum dicunt habere animas / et ipsas esse causas generationis lapidum ppter qd dicit animā esse in lapide sicut in quolibet alio semine generande rei / et ipsam mouere calorem intrinsecū materie in lapidibus generatione / eo modo quo mouet malleus a fabro / ad securis / et ferrē generationem: Nec aut stare nō posse alibi ostendimus: Anima enim nō in sensibilibus sed vegetabilibus primū inuenit / nullam enim habent lapides opationem anime pgruentem / cū nec alimento neq sensu vtantur / nec omnino vita fm aliquem actū vite. Dicere aut ppter solam generationem animā esse in lapidibus non bene se habet / eo qd generatio nō est fm generationem animatoz / sed vegetabilium / et animalū sensibilibus. Nec em omnia videmus ex seminibus suis pferre sue speciei generata: lapis aut nihil horū facit omnino: Sed nec videmus omnino lapides ex lapidibus generari: sed videmus vnūquemq lapidem generari ex causa aliqua que in loco sue est generationis / ppter qd lapis virtutem generatiuā nullā videtur omnino habere. Quidam aut et his qui nostro tempore in alchimicis studuerūt dicere omnino vident omnem lapidem per accidens gñari / et nō esse causam / pprimam aliam sue generationis. Dicunt em calidū igneam in quocūq loco inuenit materiā aptam asfando in lapidem vertere sicut fit in lapide cocto per asfandem ignis / et dicunt isti lapides nō habere / pprimū aliqđ generatiuū sed pprimū materiale solum. Adhuc aut nō habere lapides formam aliā /

Opinio Empedoclis reprobatur

Democritus

Error.

Alius et

quam fin speciem / sed passiones quasdam materie / sicut duritiam habere pro forma quemadmodum in liq. metb. determinati est. Coagulatione et coagulatio effectus species et passiones materie sunt / et non sunt substantiales. Persuadent autem et hi sententiam hanc et opationibus alchimicorum que omnes calido assatiuo vident fieri et generari lapides et metalla vno tali effectiuo eo quod non oportet effectiuum proprium habere in natura in qua nihil ad speciem substantialem deducit. propter ipsius speciei carentiam et defectum. Quis autem intolerabilis sequitur error quod videlicet omnis lapis cum omni lapide eiusdem sit speciei / sed differant fin magis et minus in illa specie materiali. Omnes enim coagulationem et effectum eiusdem generam pro speciebus fin hos accipiunt. Quod autem hoc falsum sit diuersae diuersos lapidum virtutes ostendunt et operationes / que omnino lapidum species diuersas consequuntur. Amplius autem oportet lapides in eadem specie esse cum metallis que eadem generatione coagulationem et duritiam pro speciebus acceperunt. Adhuc autem si non esset efficiens causa lapidum nisi calidum exactionem tunc omnis lapis solueretur per humidum frigidum sicut probauimus in quarto metb. quod non videmus contingere. Iste ergo sunt sententie per errorem dicte ab antiquis de causa lapidum generationis.

Capitulum quintum De causa effectiua lapidum fin veram sententiam et de proprio instrumento ipsius.

Causa generatiua lapidum

Mos autem ex omnibus his sententiam veram colligentes dicimus causam verissime generatiuam esse virtutem mineralium quaedam communis virtus est efficiens et lapides et metalla et ea que sunt media inter hec. Et ideo addimus quod sit lapidum formatiua ut efficiat lapidum proprium: quia propria notia huius virtutis non habemus. ideo per similitudinem oportet declarare que sit illa virtus. Dicimus igitur quod sicut in semine animalis quod est supplementum nutrimenti descendit a vasto seminarijs vis formatiua animalis que format et efficit animal et est in semine per modum illi quo arti et est in artificiato quod facit per artem sic est etiam in materia aptata lapidibus virtus formans et efficiens lapides et produens ad formam lapidis huius vel illius. Expressius autem hoc potest videri in gumis que distillant ex arboribus / illas enim videmus esse humidum vehementer passum a siccitate terrestri / ideo coagulari a frigido que quando manent in arboribus non distillant vis arboris generat ea in ligna et folijs et fructus / per eandem autem eandem modum sit quod cum materia siccata passim ab humido vinctuoso vel materia humidum passim aptata lapidum a siccitate terrestri et generat in ipsa ex virtute stellae et loci / sicut infra ostendet virtus formatiua lapidum / sicut ge-

neratur in semine a testiculis quando semen fuerit attractum ad vas seminaria et in vnaquaque materia fin speciem propria virtus. Et hoc est quod dicitur Plato quod fin merita materie infundunt virtutes celestes que res nature operantur. Sicut autem in philosophicis libris ostendimus omnis virtus formans et faciens aliquid ad formam speciei habet instrumentum proprium quo sua facit opera / et producit. ideo et hoc virtus in materia propria lapidum existens habet duo instrumenta fin nature diuersitatem: vnum quidem est calidum humidum extractiuum digestiuum inducens coagulationem ad formam lapidis in terrestri quod passum est ab humido vinctuoso / et hoc calidum dirigat in opere a virtute formatiua / quemadmodum dirigat calidum quod digerit et transmutat semen animalis a virtute formatiua que est in mineraliter cum ab eo dubio illud calidum si esset excellens incineraret materiam: aut si non esset sufficiens relinqueret eam indigestam et ad formam lapidis in congruam. Alterum autem instrumentum est in materia humidum aqueum quod passum est a siccitate terrestri / et hoc est frigidum humidum non tantum extractiuum sicut in metallis sit / sed quod sit etiam humidum expressiuum / hoc enim vehementissime indurat et coagulat. Et quia humidum omnino exprimit in tantum quod non remanet in materia nisi fin solum pinnationem: ideo tales lapides nullo modo calido siccitate possunt liquari. Et hoc est quod dicitur Aristoteles quod crystallus generat ex aqua remoto vniuersaliter calido. Cuius signum est quod operationes alchimie deficiunt in liquendis lapidibus sine alterius materiei humide appositione. Partem etiam quare difficiles et imperfecte precipue in lapidibus factura plus quod in metallis factura sunt operationes alchimicorum. Et hoc ideo est quia virtutem formatiua non dant materie sed ars incerta est eis pro formatiua et calidum vltimum est eis pro instrumento / et hoc incertissime operatur: virtus autem a celo data loco et materie que formatiua vocatur est certa / et materia instrumento / et instrumentum materie habet convenienter proportionata / ideo certissima est natura in operationibus suis. Est etiam et aliud notandum de isto instrumento quoniam licet frigiditas nullo modo sit operans ad vitam in his que sunt animata / tamen operatur ad lapides / eo quod mineralia proxima sunt elementis / et elementa fin parum in ipsis materia transmutantur / propter quod etiam in eis qualitates elementorum remanent parum alterate et.

Capitulum sextum De forma substantiali lapidum. Formis autem que sunt substantiales lapidum dubitare de mentis esse videtur / quoniam visus certificat de his quod coagulati sunt omnes / et materia in ipsis ad speciem certam est determinata. Si enim essent dispositiones elementorum

Plato.

Virtutis mineralis infra ij. p. 214

Scdm.

Aristo.

tantū fm q̄ sunt in transmutatione ad se inuicem vel ad alia sicut sunt nubes ⁊ pluuie ⁊ nix absq; dubio non diu permanent sic nec ista sed post modicū resolutione ad elementa: Et nos omnino astrarium huius videmus accidere in lapidū naturis. Amplius autē virtutes lapidū inuenimus que nō sunt aliquid elementū sicut fugere venenū pellere antraces attrahere vel pellere ferrū: de quibus vt in fra pbabitur cōmunis est sententia omnū sapientū q̄ hec virtus est sequela speciei ⁊ forme lapidis huius vel illius. Constat igitur ex his formas habere lapides ⁊ species determinatas: he autē forme nō sunt anime vt quibusdam visum est antiquos: Quoniā sicut in libro de anima ostendimus ⁊ in principio philosophorum patuit anima non opatur vnū tantū sed multa quidem per se ⁊ non fm accidens: natura autē lapidis non opatur nisi vnū ⁊ q̄d operat de necessitate operat q̄d nō facit anima. Adhuc autē primū opus anime est vita hoc autē fm nullam sui differentiam inuenitur in lapide. Si enim alimēto vteret opoteret ipsum poros ⁊ vias habere per quos alimētū mergeret in ipsum. Et hoc falsum esse ostendit ipsa durities eius ⁊ compactio lapidū multorum que nō permittunt ipsam diuidi ⁊ aperiri in alimēti susceptione. Adhuc autē si alimēto vteret opoteret habere aliquā partem que primo alimēntū traheret sicut sunt radices in plantis ⁊ os in sentientibus: horum autē nihil vidimus in lapidibus: Necesse puenienter dictū q̄ lapidis anima sit oppressa a terrestreitate ⁊ ideo nō posse exercere vitam ⁊ sentium sicut dixerunt multi philosophorum quoniam fm hoc deficeret natura in necessarijs non dando lapidū organa quibus suas necessarias explicaret operationes: lapides igitur animas nō habent sed alias formas substantialiales virtutibus celestibus ⁊ proprie elementorum cōmūtionis dadas. Sunt autē he forme fm plurimū innominate sed tamē differentie earum innitant diuersis nominibus lapidū cum vocant thosius pumices / silices / marmoz / saphirus / smaragdus ⁊ hmoi / que cū nobis occulta sunt / ideo ppria differentia lapidū non habemus nisi circumloquendo accipiendo accidentia ⁊ signa loco differentium. Sed hec scimus cum sint diuersitates corporis mobilis ⁊ transmutabilis simpliciter ⁊ cōmūtiū q̄ lapis est de genere mixtorum. Cum autē ⁊ mixtum diuidat in mixtum tantū ⁊ in mixtum complexionatū scimus lapidem esse in genere mixtorum non complexionatorum. Et tunc ex omnibus dictis pgregantes dicimus lapidem esse mixtū nō complexionatū virtute minerali ad formam coagulatū. Et quibus virtus manifestū est lapidem magis esse homogenee nature q̄ habentem vitam licet in ipso essentialiter sint elementorum nature diuerse ppter q̄d etiam de lapidibus scientia scientie complexionatorum est.

Differētie lapidū

Lapis de genere mixtorum nō cōplexionatorum

ante ponenda. Sunt autē multe lapidū forme sicut in genere marmozis po: phiricū alabastrū ⁊ hmoi. Similiter autē est ⁊ in alijs generibus lapidū de quibus prosequi nō prodest quia forme eorū ⁊ accidentibus corporis ⁊ duricia manifestabunt inferius hec enim accidentia sunt eis ppria ⁊ scitis ipsis natura eorum est satis manifesta. De sine autē querendū nō est quia forma in phisicis est finis: ideo cum nos vnūquodq; scire existimemus quando cognoscimus causas eius essentialies ⁊ pprias in cōmuni iam esse vniuersaliter scita lapidū natura. Verūtamen quia locus generationis est principium sicut in ante habitis determinatū est ⁊ nos cum his que dicta sunt cognoscere de loco lapidū generationis eo q̄ locus aliqua causa efficiens est lapidis cui primū datur virtus formatiua lapidis.

Capitulum septimū De cōmemoratione locorum in quibus generantur lapides.

Hiciamus igitur mentionem locorū in quibus aut semper aut frequenter generantur lapides ⁊ in quibusdam de virtute locorū ⁊ differentis eorum. Videmus autē q̄ in ripis aquarū perpetuarū multi inueniuntur lapides ⁊ cognoscimus per hoc quia ripe quarundam aquarū sunt loca generantia lapides. Dixerunt autē hmoi ripe eo q̄ quedam velocius ⁊ quedam tardius lapides producant. In quibusdam em̄ locis riparū fluminis q̄d dicitur lapides in spacio 33 generantur annorū vt tellatur Zucenna ⁊ quidam alij philosophorum. Non tamen omnis aqua lapidū in ripis suis est generatiua quoniam aqua terre corrupte paludosa potius corrumpit q̄ generat lapides. Sicut videmus in quibusdam partibus in quibus licet loca aquosa sint non tamen vt multi generant lapides. Amplius autē montes inuenimus frequenter lapidosos ex quo cognoscimus q̄ in locis montuosis est locus generationis lapidū: montes tamen aliqui sine lapidibus inuenimus sed illi vt frequenter nec magni sunt nec alijs sociati montibus sed solitarij inueniuntur ita q̄ forte vnus solus est vel vt multum duo vel tres. Quotienscūq; autē multi sibi montes associant tunc lapidei montes inueniunt ⁊ lapidei montes multi etiam aliquando in terra plana solide superficiē: nec hoc fieri potest vbiq; ⁊ illa loca sunt lapidū generatiua. Adhuc autē frequentissime in aquis generantur lapides ⁊ quoque etiam dici nō potest nisi quia ille sunt loci generationis lapidū. Quis signū est quia sunt quedam aque ex quibus generantur lapides quando fundunt super ripas suas in quibus manat: ⁊ si super aliu locum infundant nō generant lapides ⁊ eis. Experimentū est enim in locis pireneis esse loca quedam in quibus aque pluuiales conuertuntur in lapides que si alibi fundant remanent aque nō transmutantur in lapides.

Ligna in lapides. **Corallia**. **Miraculum**.

Fons **Gotthie**.

tate. Similiter autem ligna iacenta in quibusdam aquis et maribus conuertuntur in lapides et retinent figuram lignorum. Et aliqui nate plantae in aquis et maribus illis ita sunt vicine lapidum naturis quod ad modum cum exsiccat in aere lapidum formam assumunt. Et huius signum est lapis qui dicitur Corallus, qui ab aliquo dubio de lignis generatur et plantis. Aliquod enim tempore nostro in mari danico iuxta ciuitatem Lubicensis inuentus est ramus magnus arboris in quo erat nidus auis et aues paruae in nido et quere in lapides erant paruae in nido paruae deditantes ad rubedinem: quod aliter esse non potuit nisi quia pellis vel vndis euulsa arbor tempore quo in ea fuit nidus et aues in aquam ceciderunt et postea per virtutem loci in quo iacebat in lapidem conuertitur peruersa sunt. Est autem fons in Gotthia, de quo verissime traditur quod omnia que merguntur in ipsum in lapidem conuertit instantem quod ad eum misit imperator Fredericus arotecam sigillatam ut paret virtutem, que cum per aliquot dies medietas corii et medietas sigilli mersa esset in fonte medietas corii et medietas sigilli peruersa sunt in lapidem, altera medietate corii manente. Revertitur et veraciter a fidei gratia quod gutte que ex impetu casus eiusdem fontis sparguntur super ripam fontis conuertuntur in lapides guttae quantitates habentes, cum tamen aqua que sic fluit non conuertatur in lapidem, sed fluit continue. Videmus etiam in oculis generari cristallos in montibus altissimis, qui sunt perpetui: inquit: quod iterum esse non potest nisi per virtutem mineralium que est in locis illis. Et quibus omnibus videtur non posse certum aliquid tradi de loco generationis lapidum, cum nec in vno tantum elemento sed in pluribus, nec etiam in vno tantum climate sed in omnibus. Et quod his mirabilis videtur in corporibus animalium generantur et in nubibus que omnia loca difficile videtur valde ad vnam materiam in communi reducere, cum tamen hoc sit necessarium eo quod non dubitamus eiusdem corporis mixti sui generis etiam vnum sui generis esse generatum. Potest enim quod omnium generatorum sit locus aliquis sine generationis extra quem corrumpuntur et destruantur.

Capitulum octauum, in quo redditur causa quare quedam loca generant lapides et quedam non.

Quam ergo virtutem in omnibus his locis inuestigare volentes reuocamus ad memoriam ea que in ante habitis libris scientie naturalis determinata sunt, quod videlicet stelle quantitate et lumine et situ et motu mouent et ordinant mundum sui omnem materiam et locum generabilium et corruptibilium. Virtus autem sic determinata a stellis infundit loco generationis vnicuique rei, eo modo quo in naturis locorum determinatum est. Nec enim virtus et elementa et elementati omnia est productiua et generatiua. Est et ista virtus locorum et tri-

bus virtutibus aggregata: quarum vna est virtus motoris orbis moti. Secunda est virtus orbis moti cum omnibus partibus suis et figuris partium que resultant ex situ partium diuersimode se respicientium. Propter multimodam motorum velocitatem et tarditatem. Tercia autem est virtus elementaris que est calidum, frigidum, humidum, et siccum vel comitum et his. Est autem prima harum virtutum vel forma dirigens et formans omne quod generatur sicut virtus artis ad materiam artificiatam se habet. Et secunda est sicut operatio manus, et tertia sicut operatio instrumentum, quod manu mouetur et diriguntur, et ad finem inceptum ab artifice. Et ideo dicit Aristoteles quod omne opus nature est opus intelligentis, locus enim recipit has virtutes sicut matrix recipit virtutem formatiuam embryonis. Nec igitur virtus determinata ad lapidum generatorem in materia terrestri vel aqua est in qua conueniunt omnia loca in quibus lapides generantur. Sic enim in aialibus que ex putrefactione generantur infunditur virtus viuificatiua et stellarum, sic fit etiam in lapidum materia quod infunditur per dictum modum virtus lapidum formatiua. In quocumque igitur loco terra vinctuosa per vaporem in se reflexum comiscet vel in quo terre vires appetendunt naturam aquae et trahunt ipsam ad siccitatem et inclinant vehementer ibi pro certo est locus generatorem lapidum: propter quod terre solide sufficiens et qua vapor talis respirare non potest, lapides multos generant. In terra autem molli ceruleta que potius insitit aquam quam apprehendit ipsam, in suis proprietatibus lapides generari non possunt.

Et hoc est causa quare in ipsis sempiternorum fluminum multi generantur lapides: tales enim ripe solidissime sunt claudentes in se vapores claustratos. Sunt enim vaporose ripe ille, eo quod calor et reflectio sui luminis super aquas exaltat frigiditate aque repellit ad litus, et in partibus terre inuiscatus terrae aque comiscet decoquit et indurat. Ex causa vero causa fundus fluminum talium lapidibus efficitur, eo quod calor in litibus in terris sub aqua penetrat: et cum aqua replet vndique poros quibus euaporare posset, simul comiscet et decoquit quod comiscetum est in lapidibus: propter quam causam talia loca lapidum sunt generatiua. Est autem quorundam aquarum fluxus per virtutes minerales fortissimas et cum fluunt per tales materias imbibunt ipsis mineralibus, et ideo et aqua et ea que sunt mersa in ipsis conuertuntur in lapides citius et tardius secundum quod fortior et debilitat virtus lapidum formatiua et factiua.

Causa autem quare aqua diuisa iuxta ripam a fonte fusa citius in lapidem conuertitur quam ipsa aqua fluens a fonte et flumine vel mari est, est quia virtus illa citius vincit partem et diuisum quam multum indiuisum sicut est in omni virtute aliquid conuertente, omnia enim talis virtus citius conuertit ipsum partem quam magnam. Quod autem eadem aqua in aliquo loco fusa in lapidem non conuertatur, ideo fit, quia cum est extra locum mineralium

Triplex
virtus
Prima
Secunda
Tercia

Aristot.

Causa
posita
ripae
tum

Virtus
generatiua
a stellis.

vaporat & corrumpit / sicut & omnis alia res corrumpit extra locū
sue generationis. Quā autē aqua in se accipiat & imbuatur tali virtute
probatur per alia aque accidentia / sicut est sapor sulphuris & auripig-
menti vel amaritudo. Illud enim saporis nō contrahit aqua nisi ex
locis per que transit. Eodem enim modo fit q̄ virtus mineralis cū
materia vaporosa lapidis trahitur ab aqua / & aqua tota insitiat tali
spiritu & vapore / & cum vincere potest aquam puerit eam in lapi-
dem. Citius tamen puerit magis terrestria sicut ligna & plantas &
animaliū corpora vel aliquod hmōi / eo q̄ hec aque immeris a tali
virtute apprehendunt & trahunt ad terrestrem naturā lapidis ma-
terie puenientem quā exicat / coagulat & ad speciem ducat vis mine-
ralis vaporabiliter in aqua diffusa. In montibus altissimis frigidi-
tas est perpetua que est excellens : cuius causa patefacta est in libro
metheoroz / que frigiditas exprimendo humidū / apprehendit aquā
a nubibus pgelatam / & inducit in ea pperatē siccā / sicut est nature fri-
giditatis excellentis / & ex illo siccō coagulat glacem in cristallum vt
alium lapidem perspiciat. Et per hūc modū satis planū est scire loca
gñationis lapidū & puenientā & differentiam eorundem.

Capitulū nonum De virtute loci qualiter operatur
in natura lapidum.

Remanet autē quoddam qd̄ declarat in intellectu eorū oim̄
que dicta sunt. Est et hoc qd̄ determinans qualiter vir-
tus vnus apprehendit substantiā alterius & ipsam ad in-
se conuertit. Hoc autē scitur ex his que diximus de elementoz ad in-
uicem transmutatione. Cum enim terra ad se conuertit aquam primo
virtutes terre intrant substantiā & alterant eam / & aque quasi do-
minantes tenent eam / & tū incipit aqua stare & terminari / & tamen
adhuc perspicuitatem nō amittit & tunc deinde co-rumpit / & transit
in terram & accipit terre qualitates que sunt opacum siccum. Simi-
liter est etiam de alijs elementis transmutatis ad alia. Omnino enim
est simile de virtutibus mixtoz / sicut patet in succo plantaz & abo
animaliū. In his enim virtutes animatoz primo alterant / & postea
quasi apprehensam tenent materiam / & postea puerunt in partem
corporis qd̄ nutritur. Et per omnem cunctum modū est de virtute
lapidificatiua / cum diffunditur in aliquo loco / siue sit aqua siue ter-
ra / materia quam tangit primo alterat / & postea dominās eiusdem
tenet eam / & postq̄ tenuerit & vicerit puerit eam in lapidem. fit au-
tem hec operatio tribus modis in genere / licet in numero modi eius
sunt infiniti. Quoz vnus est q̄ virtus apprehendens materiam al-
terat ipsam solum fm̄ qualitates actiuam & passiua quibus opatur
in ea: hec est virtus rebilis. Secundo autē modo fit q̄ alterat eam

Virtuti
lapidificati
catine o-
patione tri-
plex.

tam fm̄ qualitates q̄ etiam fm̄ proximos effectus illarū qualitātū
qui sunt durities & mollicies / ita q̄ diaphanitas / & opacitas a mate-
ria nō remouent / & hec est virtus fortior / & hoc modo generant lapi-
des diaphani. Tercio autē modo fit q̄ totam materiam apprehen-
dit tam fm̄ proximos effectus q̄ etiam fm̄ psequentes / & tunc qua-
litates inducit & duricem & molliciem & colorum illius materie pro-
prium permutat. Et isto modo etiam ex aqua aliqñ generant lapi-
des non diaphani / vel nō ad plenū diaphani / sicut est calcadonius
& ille qui dicit lapis bassonis / & alij quidem lapides. Sunt autē in
omnibus his modis gradus multi de quibus inferius mentio ha-
bebitur / cum de lapidibus p̄ciosis agetur. Huius autē exemplum est
q̄ aliqñ vis terrestris que opatur frigido humidū comprimentē / &
siccō / sic opatur in aquam q̄ solum in ea manet virtute hmōi fri-
gidi & virtute hmōi siccā. Et tunc lota in tali aqua exicant vebemen-
ter & infrigidant: tales aquas que virtute & nō actu habent qualita-
tes diuersoz elementoz supra modum student facere alchimici vt
per eas exicent & coagulent hoc qd̄ volunt transmutare. ppter hanc
causam habent libros de septem aquis p̄scriptos. Aliqñ autem vis
terrea apprehendit aquā ita q̄ frigidū iam exprimit humidū / & sic-
cum terminat materiā in seipsa manente aque transparentia. Per-
uicias enim aque non puenit eidem inquantū est frigidū vel humidū
vel vtramq̄ habens qualitatem / sed inquantū puenit cū celesti cor-
pore / ideo puenit substantie aque ante qualitates actiuas & passi-
uas fm̄ naturam / eo q̄ cōmunior est elementis q̄ aliqua qualitātū
actiuaz & passiuaz. Et cum sic opatur terre frigiditas & siccitas in-
ducunt necessario proximi effectus earum in aquam que sunt durit-
ies & coagulatio / & tunc fit lapis perennis. Aliqñ autem vincit ante
plus inducendo substantiam aque ad opacitatem & naturam terre:
Et tū ex aqua fit lapis opacus & forte nigerimus / sicut sunt lapilli
quidam abundanter in ripis flumioz inuenti / qui tamen aliqñ ex
materia terrestrī generant sicut inferius ostendemus. Sicut autem
diximus de terra / sic intelligendū est fieri de qualitātibus omnium
elementoz / & adiciendū q̄ virtus elementi sit materialis / & virtus
celestis instrumentalis / & formalis sit virtus motoris / & qd̄ ex omi-
bus resultat est virtus infusa materie / loco lapidum / sicut satis in-
q̄te habitis dictum est. De causis ergo ex quibus lapidū generatio
in cōmuni cognoscit satis hoc modo sit determinatum.

Tractatus secundus Primi libri
de mineralibus / quibus est de accidentibus lapidū.

Siñatio
lapidis
fabulosi.

Siñatio
fabuli
Siñatio
lapilloz.

Nunc aut de his que per se lapidibus accidit est dicendum
Accidentia aut que primitus accidunt lapidibus in com-
muni sunt multa primū tamen inter ea est cōmixtio ma-
terie. Dicamus q si materia est sicca vehementer tūc ipsa
nō bene erit cōmiscibilis / r tunc aut locus erit porosus nō solidus
aut solidus. Si nō est porosus sed solidus generat valde lapis yn⁹
fabulosus / quando sic capit pferens minutas fabulosas / qui di-
uersificat fm quantitatem siccitatis r coloris ipm coagulantes / quia
aliquando forte siccitas in fabulū quando caliditas multa excauit
et si locus est valde porosus per quem vbiq egredit calor coquens
terram vincto sam / tunc calor ille diuidit materiā illam in parua r
decoquit eam in fabulū minutū . Et si fuerit materia viscosa valde
tunc diuisa redigit in paruos lapillos diuersar quantitatu qui dur-
rissimi sunt r diuersoz colorz ppter materie diuersitatem. Lapidis
aut qui quādo secatū optime planant r puluis qui abradit est mi-
nutissimus / sunt ex materia optime cōmixta / in qua primo operatū
est humidum faciens fluere quamlibet partem sicca ad quamlibet / r
postea apprehensum humidū est excauit / r ideo lapis talis bene est
cōmixtus. Est em subtile r humidū bene cōmiscibile cū sit penetra-
tiuū partiū r partiū partiū sicut dictū est in scōo pigenoos. pte om-
nibus tamen r hi lapides bene cōmixti sunt qui vaporabiliter mis-
centur / illi pre omnibus polliunt bene r splendidi efficiunt / eo q
substantia vaporis iam vergit ad subtilitatem aeris r humiditatis /
r hec duo sunt subtiliora r magis se inuicem penetrantia in forma
aeris q in forma aque r terre. Ex eisdem aut causis est compactio r
p̄tinuitas bona r his opposita. Quozū em q em materie optime cō-
mixte sunt nisi calidū decoquens micet humidū / hoz est optima cō-
tinuitas r compactio fortis . Quibus aut signū est in opibus artis
que naturā mutant / Id em qui lateres faciunt primo quidem cum
terra cōmiserit aliqua que coherere faciūt partes / sicut sunt sterces
equi r aliqō hūidū r facta materia glutinosa student hec optime cō-
miscere / quanto melius hec cōmixta sunt tanto plantiores r com-
pactiores sunt lapides. Idem aut faciunt signū qui nō quamcumqz
terram sed tenacem que glis vocatur in materiā sumunt cum de lu-
to fingere volunt / cōmiserit aut optime ante q̄ singant / r tunc res-
dere pmittunt ad tempus in ea humidū / r superfluū humidū ad so-
lem extrahunt / r deinde coagulant vasa ad ignem digestionē que vo-
catur optesis. Oportet igit r naturā hunc habere modū in cōmixti-
one lapidū . Terra ergo primo penetrat humidū aut corporaliū aut
spiritualiū / r deinde aut ab ea separatur humidū superfluū r post ea
tempore longo inuiscat in ea humidū p̄tinuans / r per calorem opte

ticum extrahi nō potest / hec materia per talem digestionem p̄uertit
in lapidem . Et si inueniat terra aliquando nō complete glutinosa
iuxta lapides illos / sciunt quia talis materia satis est passa / r ideo
indigesta remansit . Lapidū aut genera que ex aqua fiunt / que passa
est a terre tri sicco frigido optime compacta sunt r quasi polita esse
vident / ppter hoc q aqua est de numero pollutoz r eius quelibet pars
in quamlibet fluit r in tali p̄tinuitate coagulata r agelata in lapidem .
Hoc modo dictum sit de lapidum cōmixtione .

Capitulum primū De his que bene r male cōmixta sunt .

Codas aut quo determinat de coloribus lapidū sumen-
dus est ex libro de sensu r sensato / cuius nos scientiā in-
tra trademus tempore oportuno r ideo que hic supponi
mus ibi erant manserit . Supponit igitur hic q omne
q̄ est perspicuū in quocumqz genere cozpoz est causa q multas par-
tes perspicuoz cozpoz que veniunt in compositionem cozpoz
q̄ est perspicuū . Adhuc aut albū causat ex multis perspicuis in al-
tera re determinatis . Nigrū aut ex partibus opaci cozpoz oppri-
mentibus partes perspicuas que sunt in eodem cozpoz . Medij aut
causant ex compositione hoz per tres vias / sicut in scientia de sensi-
bilium generatione tradit . Dicamus igitur q omnes lapides pers-
picui causant ex multa materia aeris r aque que terre tri apprehen-
dente materia est agelata r agregata : r si illa quidem perspicuitas
nō est coloris alienius sed remanet perspicuitas aeris vel aque tunc
signū habet q sola frigiditas excellens apprehendit materiā / r hec
est sicut perspicuitas cristalli r berilli r adamantis r lapidis qui vo-
catur yris / sed differentia habent in perspicuitate r natura aquez
quoniam cristallus non solum materiam aque habere videtur / sed
aqueitatem declinantem in acritatem ppter q̄ maxime perspicuus
est / r ad claritatem declinans . Berillus autem magis ad aquam de-
clinat / vnde cum voluitur quasi aque gutte magne manare vident .
Adamans autem magis habet aqueitatem tractam ad siccū terre tri
ppter q̄ obscurio est r durissimus / ita q collidat alia metalla pre-
ter calibem durissimū / eo q calibis etiā est aqueitatis r terre tri
tūc siccissime . Et ideo sit etiā q lapis adamas cū fuerit acuti anguli
scindit r incidit omne ferrū r penetrat incidēdo omne metallū / yris
aut sit ex aqua quasi iam rozante que partim vapore partim ex roze
resoluto agelata . Et ideo etiā in sole positus colores yridis depingit
in opposito pariete . Similes aut his lapides ex silibus fiunt mate-
rijs . Juxta enim ripas flumiozū frequentissime inueniunt lapides

Causa p
spicuitatē
lapilloz.

Causa ni
gredinis
lapidum

obscurae perspicuitatis sicut magis et minus / quorum color non causatur
nisi ex perspicuo aut ei composito aut commixto cum terrestri obscuro
in parte vel in toto / et horum colorum quia facile est et dicitur sicut cau-
sam pertransire. Nigri autem color in lapidibus frequentissime cau-
satur et terrestri combusto / propter quod etiam ut frequenter lapides ni-
gri durissimi sunt / et magis possibiles quam fecibiles sunt. Ad hoc enim co-
lor non causatur nisi ex privatione perspicui in commixtione / sicut patebit
cum de scientia colorum tractabitur. Ad hoc autem colores sunt rubrus in
genere viridis et flavus et differentie ipsorum. Et sicut dicitur in libro de
sensibilibus / rubrus est quando super perspicuum luminosum infusa-
ditur fumus tenuis succensus. Et ille invenitur in quibusdam lapidi-
bus qui vocantur iacinti aquatici / et in tribus generibus carbonum
lozorum / propter quod ab Aristotele omnes illi calidi sicut naturam esse dicuntur.

Causa ru-
boris

Aristot.

Differunt autem in rubore / quoniam si fuerit perspicuitas multa et fu-
mus superfusus valde tenuis et lucidus est color eius qui vocatur pa-
laciis sive palaciis. Si autem fuerit perspicuitas multa et fumus quasi
igneus accensus spissus tunc est color eius qui vere dicitur carbona-
lus / et ideo ille qui vere speciem suam attingit lucet in tenebris sicut
noctiluca / et maxime quando superfunditur aqua clara et limpida. Si
autem fuerit perspicuitas aliquantulum spissa et fumus supernatans fu-
erit obscurior / aliquantulum / erit color eius quem vocat granatum / eo-
que ad modum grani maligni coloratur / et hos omnes tres vocat
Aristoteles carboniculos / et nobiliorum et siciorum inter hos dicit esse gra-
natum / cum tamen minoris sit precii apud exclusores et artifices. Il-
le autem qui a quibusdam iacinctis aquaticis vocatur colorum habet
qui componitur ex aquatico perspicuo limido et non aereo / et superfu-
sum habet fumum aquaticum succensum sicut est in nube celi / et non in
aurore. Eodem autem modo inveniuntur colores lapidum perspicuorum
qui sunt flavi coloris. Si enim lapis sit perspicue substantie et valde
clare et immixtum habeat terre terre valde combustum / tunc erit co-
lor saphiri clarissimus / et habebit differentias colorum sicut illud pers-
picuum cum illo terrestri subtili combusto fuerit clarius et obscurius
flavus enim clarus et purus color absque dubio causatur ex multo pers-
picuo / quoniam visus penetrat in ipsum / ita quod lux non obviat visui
nec aliquid luminosum. Si autem cum tali combusto vaporoso terrestri sit
perspicuum aqueum aliquantulum spissum / tunc resultat color iacinti et sa-
tis minus clarus est quam color saphiri nobilis. Et color autem scintillans
et ceruleus causatur ex lucido perspicuo quod superducatur tenui et modico va-
pore aqueo incenso / et hic est color viridis quod topasion vocatur / et in quo
cumque lapide inveniuntur vene aurei splendoris sicut in crisophaeo et
erisolito color illarum venarum ex eadem causa generatur. Sunt autem multi

Qui sint
carbūcu-
li apud
Aristot.

lapides perspicui qui sunt virides / sicut smaragdus et crisolitus / et
lapis qui vocatur prama / licet diversa viriditas sit in eis / omnium
autem horum colores ex una et eadem causa generantur / sicut enim ex perspicuo
aqueo cum terrestri fortiter adusto / et sicut hoc quod est clarus vel mi-
loris visus clarus / sit etiam illa viriditas clarior et minus clara. Quibus visus
autem signum est in vitro quod ex commixtione sit plumbi / hoc enim est viri-
de valde et efficitur tanto purius quanto sepius et magis comburitur.
In combustionem enim iterata depurat perspicuum et subtiliat et aquae na-
ture magis infundit claritas luminis ignei / et ideo clarificatur. Color
autem medius qui quasi fulvus est et ceruleus sicut est in lapide qui vo-
catur cornicula causatur ex perspicuo terminato / quod spisso fumoso
aqueo similiter et terrestri succenso superfusum est. Et isti sunt fere
omnes colores qui in lapidibus preciosis inveniuntur. Post eum qui
est onichini et niacum scintillantem quo dicitur colorari lapis qui dicitur
orphanus. Compositus enim lapis onix sive onichinus et substantia que
est duplicis coloris / et invenitur aliquando et pluribus coloribus que
duobus / ut frequenter autem componitur ex duplici colore quorum unus su-
peruatur alij. Inferior quidem est sicut carnis qui est ex terrestri
valde fumoso vaporabiliter commixto. Superior autem est subpallidus
aliquantulum fuscus / et hic causatur ex victoria perspicui super opacum in
commixtis partibus / ita tamen quod opacum sit alterans album. Et talis
substantia est quando aqueum commixtum terre subtili pauco vaporatur
et evaporando coagulatur in lapidem. Inveniunt autem onichini valde
rubras habentes vias et albas valde / quorum color non est difficile in-
venire causas et predictas. Niacus autem scintillans absque dubio causatur
ex hoc quod ipse commixtus est ex perspicuo corpore quasi firmato / omnis
enim perspicui pulvis invenitur albilissimus / et cum continua pulvis resul-
tat corpus album micans / sicut margarita / quod contingit ex verbera-
tione luminis ad superficies partium politarum / propter quod lapis dicitur
aliquantulum lucere in tenebris sicut noctiluca. In die enim tegitur lux
que est incorporata diaphano in lapide propter maius lumen / sed in
nocte lucet / et ideo in die lapis ille albus videtur sicut noctiluca. Quorum
autem omnium perfecta ratio tradita habet in scientia defensibilium gene-
ratione. Invenitur autem lapis multorum valde colorum / propter quod etiam pan-
thera vocatur / cuius omnes colores causantur et diversis substantiis ex
quibus componuntur partes / eadem enim ratio est in toto et in parte
quo ad corporis tincturam. Tanta igitur et tot ad scientiam colorum qui
inveniuntur in lapidibus preciosis dicta sunt. Ametistinus autem sequitur
rubinum in perspicuo obscuro. Et caledonius sequitur berillum in
substantia quasi perspicua lutea et feculenta sicut plumbum imitatur
argentum.

Cap. terciū tractatus secundū De coloribus lapidum
perspicuoz nō terminatoz ⁊ non preciosoz.

Lapidēs autē hi qui perspicue ⁊ non terminatē inueniunt substantiā multoz valde sunt color: ⁊ sunt quatuor generē vt in cōmuni sit dicere silices videlicet thophi ⁊ quadru ⁊ marmoz. In omnibus his generibus inueniunt colores multi niger/videlicet glaucus virens aliquantulū ⁊ albus. Extra genus autē marmoz vir rubeus magnus lapis sed parvuli rubei inueniunt pre cipue in marmoz generibus. Et de omnibus generibus color eadem est ratio que in pcedentibus dicta est/ sed hoc accidit generibus marmoz q̄ abstracte ab eis partes micant aliquantulū sicut metallis ingredit perspicuū/ cuius superficies quando est inspissata in partibus fulget vel micat. Et hec vna causaz est quare est nobilius genus marmoz ceteris generibus lapidū. Niger autē frequenter in tali genere lapidū causat ex terrestri fuliginoso cōmixto coagulato. Albus autē ex terrestri subtilissimo q̄ cōmixtū est aq̄uo multo/ hoc est albescit decoctū sicut facit terra in casco ⁊ lacte. Glaucus autē causat ex terrestri opaco q̄ alterant modicū album q̄ ex terrestri subtili ⁊ aq̄uo multo coagulari cepit. Virens autē in omni genere causat ex multo aq̄uo vaporibus simul irrorantibus in mixto ⁊ sic coagulato. Quaz autē genus est habens plures vel omnes has mictiones in partibus ppter multi generis materias in loco illo p̄egatas. Thophi autē frequenter aut terri sunt coloris aut albi sicut pumices. Hoc est genus lapidis ex terra in qua spumat aqua eadem terre cōmixta generat/ ⁊ ideo cum calido coagulatu est digestione q̄ optesit vocat spongiosam ⁊ leue inuenit. Pumex autē sit ex aqua magna cuius spuma vehementer passa est a terrestri sibi p̄mixto/ ⁊ ideo est albus ppter spumam talis albedinem. In generibus autē marmoz albam q̄ vocat alabantrū absq̄ omni ambiguitate componit ex multo perspicuo q̄ est alteratu ⁊ passim vehementer a terrestri subtili ⁊ sic resultat in eo color nobilissimus/ hoc autē q̄ vocat porfiriticū marmoz habet colorē obicure carnis cū albis guttulis ⁊ nos iam diximus causam talis coloris. Silices vero v̄ plurimum sunt sicut coloris/ cuius etiā causa est sufficienter assignata. Sufficiat ergo de coloribus lapidū hoc q̄ nunc dictū est.

Capitū quartū De causa duricie diuersę que est in lapidibus.

Dicemus psequenter de diuersitate duricie que multaz diuersitatū inuenit in lapidibus. Omnia autē genera lapidū preciosoz adeo sunt dura q̄ nec lima aliquid ab eis tollit

q̄ colli ad se fortiter vt ad calcem induratum emittunt ignem. Contra vero fere omne genus thophi ita inuenit parum habens de duricie q̄ modico instrumento inficibile est: lapides autē quidam albi qui vulgariter creta vocant ⁊ quidam etiam molliozes ⁊ albio res inueniunt minus habentes de duricie in genere lapidū. Omne autē genus silicis durissimū est ⁊ post hoc marmora in genere suo. Quadrum autē mediū est in duricie lapidū ⁊ tamen in illo inuenit maior ⁊ minor duricies/ sed hoc accidit cōmuniter lapidibus durioribus qui diu iacentes in aere tempore frigoris postea ad solē scindant in multas partes. Contra autē qui sunt minus duri nū sunt male cōmixti quasi in modū calis combusti optest coagulante q̄uo diutius in aere iacent in edificijs meliōres efficiunt ⁊ duriozes/ ⁊ nō scindunt ex frigore. Phisica autē est assignare causam hoz accidentium ex materia ⁊ efficiente/ quemadmodū in alijs dictum est. Dicimus igitur q̄ causa generalis duricie est siccitas. Cum em̄ durū sit habens potentiam naturalem ad resistendū tangenti ⁊ molle cūsi nature habeat impotentia/ nō potest causari nisi ex siccō q̄ in seipso stat nō cedens ad alterū. Siccitas autē ex duobus causis in natura lapidū/ sicut superius patuit. Aut em̄ est ex hoc q̄ ex terrestri materia calidū epotauit humidū ⁊ ideo remansit terra induratum. Aut est ex hoc q̄ siccitas frigidissima vehementer apprehendit humidum perspicuū ⁊ ipsum ad sui p̄rietatem auertendo expellit humidum/ materia vehementer comprimendo ⁊ indurauit ⁊ excellenter compegit. sicut est in lapidibus perspicuis/ ppter q̄ durissimi sunt ⁊ colli est etiam ignem emittunt ⁊ nō sustinent limam/ sed opozet q̄ commisi lapidando ⁊ confricando polliantur. In ceteris autē lapidibus ex materia terre factis/ causa duricie maioris non est nisi maior ariditas q̄ causata est ex calido fortiori vel minus etiam ex parte efficientis ⁊ ex humido facilius ⁊ minus facilius a materia separabili quantū est de parte materie victuosum em̄ valde humidū de facili continetur ⁊ omnino aqueū de facili vaporat/ ppter q̄ lapides qui sunt vt creta/ vel molliozes q̄ creta/ valde albi sunt ⁊ tincturam albam relinquant in his que tangunt/ pro certo humido valde euaporat/ abli cōmixti sunt ⁊ calido excellenti vltra coagulatōis mensurā combusti sunt ⁊ iam calcinari inceperunt/ ppter q̄ in muris nō remanent/ quia siccō calcinato ceteris semper sunt asperi ⁊ hoc recedens in cemeniti tenacitatem relinquit aliam partem lapidis cemento nō pglutinatā ⁊ ideo cadunt de muris lapides illi ⁊ murus deopsis post modicū dum efficit sicut materia. Silices autem durissimi sunt eo q̄ humidū eorum nō separabile a materia multum est erotatū ⁊ vehementi ariditate terrestri est induratu. Et ideo etiā illi cemeniti

Causa duricie.

Alia causa duricie.

Cur silices sunt durissimi.

Causa
mollitiæ
trophici

nō bene accipiunt eo q̄ poris eorum p̄strictis nō imbibit. p̄pter q̄d
in archibetonicis lathomis his raro vultis / r̄ dicant q̄ illi lapides
scaudunt muros. Marmor aut̄ generat alia optime cōmixta sunt / r̄
vehementer decocta / r̄ ideo dura sunt r̄ eorū muris apta. Sed qua
dri lapides plus ceteris pueniūt edificijs / r̄ quando vehementer du
ri sunt / tunc siccitas est eorū magna / r̄ parū humidū p̄tinuans par
tes / q̄d quando frigore p̄gelatur relinquit̄ exteriores partes / r̄ fugit
ad interiores / r̄ est tale humidū nō bene partibus incorporatum / r̄
ideo de facili mouet̄ ad interiora / r̄ exteriora / p̄pter q̄d postq̄ ipsum
frigus comprimens mobile fecit / epotat a proximo calido solis / r̄
tunc in diuersa diuidit̄ lapis. Contra aut̄ lapides aliquantulū hu
midi humido bene membris lapidis inuisicato in aere vehementer
exiccant / r̄ ideo duriores r̄ meliores in edificijs per longitudinem
temporis efficiunt̄. In thopbis aut̄ causa mollitiæ est humidū non
vehementer extractū nec terrore excellenter cōmixtū / r̄ ideo mollis est
thopbus / r̄ ad ignem positus nō coquit̄ vt later sed formā in ciner
rem terrestrem. Hec igitur de duriciæ lapidū dicta sunt / r̄ his enim
r̄ alie diuersitates de facili possunt cognoscā.

Capitulum quintum De volubilitate r̄
indolubilitate lapidum.

Est istis iam patere potest volubilitatis r̄ indolubilitatis
causa. Lapides enim excellenter duri volubiles nō sunt / sed
cōminuibles in parua / r̄ quando ordinatos nō habent
poros / nō sciunt ad regulam. Sicut enim in lignis p̄tingit nodositas
ex diuerso fluxu siccit̄ et quo ligni generat̄ corpus / ita p̄tingit ex
diuersa cōmitione in lapidibus r̄ materie p̄fusione / r̄ nodositas illi
la facit q̄ lapis inordinate frangat̄ r̄ nō ad regulam / durissimi tamē
r̄ siccissimi lapides sine nodosis sunt sicut nō cōminuibles sunt ma
gis q̄ volubiles / eo q̄ p̄strictione aut optesi constricti r̄ districti sunt
potius illis / ita q̄ in diuersa dematur scissura r̄ diuisio ipsoꝝ. Qui
enim q̄d nō vltra tem̄ veram nū lapidis sunt constricti vel indur
rati volubiles bene sunt r̄ secabiles ad regulam / licet nō possint seca
ri vt ligna / sed potius per partes minutatim extractas reliquoꝝ cor
pore lapidis simul manente. Hic igitur est modus volubilitatis r̄ in
dolubilitatis lapidū. Hec etiam ostendunt ipsa artis lathomorū
instrumenta / lathomi enim lapides volubiles sunt ad regulam s̄m to
tam superficiem lapidis. Indolubiles quos cōminuibles sunt nō in
tota superficie volant / sed sufficiat q̄ plures anguli nō plane sed p̄se
re superficiē p̄tingat̄ ad lineam / sicut dicant̄ facere lathomi sebij /
eo q̄ in Lebia insula non nisi lapides cōminuibles inueniant̄.

Capitulum sextum De causa porositate r̄ compactionis
lapidū r̄ grauitatis r̄ leuitatis eorundem.

Dicta hunc modū etiam determinat̄ de causa porositate
lapidū r̄ causa compactionis eorundem. Inueniunt̄ enim
lapides quidam tante porositate q̄ natant super aquā
sicut lapides quos dicit vulcanus / r̄ pumices quidā compactissimi
inueniunt̄ sicut lapides p̄cedos r̄ marmor genera / quidam aut̄ qua
si medij inueniunt̄ inter hec. Et causa quidem porositate nō est alia
nisi quia humidū nō totum cōmixtū fuit cū terrestr̄ / sed in diuersis
partibus eius stetit / sicut in vase q̄d cum epotatis fuit optesi reman
serant foramineta / r̄ factus est lapis porosus / p̄pter inclusum aerem
in foraminibus illis natans super aquam. Compactio aut̄ p̄cipue
facta partiū est ab humido vndiq̄ penetrante lapidis materiā / pro
pter q̄d quamlibet partem eius fluere facit ad quamlibet partem / r̄
ideo compactus factus est lapis / hōc autem humidū est corporale r̄
aqueū / aut spirituale aut aerem. Et quia aerem subtilius est q̄ a
quam / ideo compactionis substantie sunt lapides ex vaporibus cō
mixti q̄ ex alia substantia aquea vel terrea. De causa aut̄ grauitatis
aut leuitatis lapidū superflūū est hic intendere cum de hoc in de ce
lo r̄ mundo sufficienter sit pertractatū / vbi ostensum est quare lapi
des leuios sub aqua mergunt̄ / cum ligna grauiora superenatant
aquis. Hec igitur in cōmuni de lapidibus dicta sunt.

Capitulum septimum De causa multitudinis paruoꝝ
lapidū iuxta littora / r̄ de ordine laterū qui aliq̄n in lit

toribus quasi artificialiter positi inueniunt̄.
Dicet̄ omnia iam dicta accidit̄ aliq̄n iuxta ripas flumioꝝ
r̄ mariū inueniri multitudinem magnam paruoꝝ lapidū
colligatoꝝ quasi cemento fortissimo: ac si de muro aliquo
sumpti sint / p̄pter q̄d etiam putant quidam opera antiquoꝝ fuisse
ibi r̄ destructa per aquam. Et q̄ mirabilis est per totam longitudi
nem littoris inuenit̄ aliquando ordo laterū / ac si artificialiter ibi
positi sint / cum tamen hoc nō videat̄ esse opus artis / eo q̄ valde te
nue est / nō habens modū muri alicuius / sed tantum later iuxta late
rem sic nihil supra se vel infra se de lateribus. Dico aut̄ q̄ causa p̄
mo inter ista duo videlicet q̄ lapides parui quasi cemento inueni
untur p̄glutinati est q̄ primo coagulati fuerunt illi silices diuersi / r̄
fuit in loco illo materia ad modū calis adusta per optesim / cui po
stea influens aqua cōmiserunt eam / r̄ lapides per eandem iterato de
cocti p̄glutinati sunt. Est aut̄ durissimū illud cementū / quia quoti
ensū q̄ decoquit̄ optesi sicam terrestrē calinat̄ / r̄ iterato optesi su
pra modū durum efficit̄ quasi inconsumptibile per ignem. Hec aut̄

Causa po
rositate
lapidum

Causa cō
pactōis

Mira
culum

in operibus pbatur artis/vbi terra contrita ⁊ calcinata ⁊ iterū hū-
mido cōmixta in testāformata ⁊ optesi coagulata durissima efficit ⁊
inconsumptibilis ab igne/ ppter qđ taliter facta vasa querunt artifi-
ces cum fundunt metalla. Non est autē causa alia quare lateres ab ar-
te tantū etiam nō a natura fieri dicant. Si em̄ lutum tenax in terra
cōmixceat ⁊ calido postea incluso in terra decoquit/ later melior sit
in terra per naturam qđ per artem ⁊ hoc maxime iuxta littora ma-
rium ⁊ ripas fluuioꝝ fieri potest. eo qđ illa loca humida frequenter
miserent ⁊ radijs solis caleant ⁊ solida sunt ad continendū intra-
clozem ne evaporat. In talibus etiam solis locis hūmōi impressio
inuenit. Non em̄ esset ratio quare ar̄ vnum laterem poneret iuxta
alium fm̄ vnius linee ordinem tantū nihil amplius edificando.

¶ Caplm octauū De quibusdam lapidibus habentibus
intus ⁊ extra effigies animalium.

Amirabile omnibus videtur qđ aliqui lapides inueni-
untur intra ⁊ extra habentes effigies animalium. Extra
em̄ habent lineamenta ⁊ quando frangunt inueniuntur
in eis figure intestinoꝝ. Et huius causam dicit Aucenna esse qđ ani-
malia fm̄ se tota aliquando mutant in lapides ⁊ precipue in lapides
salsos. Dicit em̄ qđ sicut terra ⁊ aqua sunt materia lapidū/ ita etiam
materia lapidū sunt animalia/ que cum in locis in quibus vis spu-
rat lapidificatiua transeant ad elementa ⁊ apprehendunt a qualitas
sunt pprietatibus/ que sunt in illis locis ⁊ mutantur elementa que
sunt in corporibus talium animalium in dominans elementū terrestre
videlicet cōmixtum cū aquo ⁊ tūc virtus mineralis puerit ipsūm
in lapidem ⁊ retinet figuras suas membra intus ⁊ extra sicut p̄us:
sunt autē hūmōi lapides salsi nō duri frequenter/ quia oportet virtu-
tem esse fortem que sic transmutat corpora animalium ⁊ hoc combu-
rit aliquantū terrestre in humido ⁊ sic generat salis saporē. Hoc
autē testatur fabula Borogonis que ad se respicientes dicit pueritisse
in lapides. Borogon virtutem fortem mineralium vocauerunt/ respe-
ctum autē ad eam vocant dispositionem humorum corporum ad vir-
tutem lapidificatiuam. Deciditur sunt que de lapidibus in cōmuni
videbantur dicenda.

¶ Finitur liber primus de mineralibus.

¶ Incipit liber secundus qui est de lapidibus pre-
ciosis. Capitulum primū de causis virtutum lapidū
preciosorum et redargutione dicentium in lapi-
dibus non esse virtutes.

¶ Considerationem autē facientes de lapidibus scioſto non
loquimur de causa coloris eoz: Neq; de passibilitate
eozū vel duricie vel aliquo hūmōi/ eo qđ de omnibus his
in superiori libro expeditū est/ quantum sufficit ad hanc
intentionem/ sed tria sunt que potissime sunt inuesti-
ganda/ virtutis eozū causa videlicet ⁊ descriptio eozū sigillatim ⁊
figilla que inueniunt in quibusdam eozū depicta. His tribus habi-
tis nō querimus amplius pbisice scire de lapidū natura. Causa autē
virtutis lapidū occulta est valde ⁊ varia in ea sentisse vident multi
pbisilogoz. Multi etiam dubitare vident an inſit lapidibus vir-
tus aliqua de his que vident esse in eis/ sicut curare antraces/ fugare
venena/ psiliare corda hominū/ facere victorias ⁊ hūmōi asserentes
nihil inesse composito nisi ex compositione ⁊ compositis. Operatio
em̄ talis qualis dicit inesse lapidibus non causat ex componentibus
eozdem. Ex illis em̄ nō conuenit eis nisi calidū ⁊ humidū ⁊ durū ⁊
passibile esse ⁊ hūmōi que in accidentibus determinata sunt. Ampli-
us autē cum nobiliora sint animata qđ lapides deberent vt inquam
potius habere virtutes que lapidibus attribuant qđ lapides. His
igitur ⁊ hūmōi rationibus vtunt qui nullas ꝛcedunt lapides/ virtu-
tes habere. Vnius autē strariū expertū est sapientissime/ quoniam
magnetem videmus ferrū attrahere ⁊ adamantem illam virtutem
in magnetem restringere. Adhuc autē expertū est sapitros aliquos an-
traces fugare ⁊ vnu tale vidimus oculis nostris/ hoc etiam ab offi-
bus vulgatum est ⁊ nō potest esse quin in toto vel in parte sit verum
qđ ab omnibus cōmuniter est dictū. fuerunt autē aliqui qui etiā vir-
tutes speciales lapidibus dabant ⁊ hoc ab anima lapidū esse dice-
bant ⁊ sunt quidam pictagoricoꝝ/ hi enim dicant solius anime esse
hoc ⁊ nō in vna materia tantū sed ab vna extendi in aliam per ope-
rationes animales ⁊ sicut homo ad intelligibilia extendit intellectū
etiam imaginationem ad imaginabilia Et hoc modo dicant animā
vnius hominis vel alterius animalis egrēdi vel ingredi in alterū/
⁊ fascinare ipsūm ⁊ impedire operationes ipsius/ ppter qđ precipitū
in operationibus caure ⁊ dēdinare oculū fascinantem. Et hoc etiā
modo dicant quidam augures impedimentū ⁊ profectū opationum
fieri visu ⁊ audita animū quarundam/ vel aliarū bestiarū. Illi ergo
tales dant animas lapidibus ⁊ ipsas extendi ad naturas que lapi-
dibus attribuunt. Schola autem pictagoricoꝝ quam in multis secu-
tus est Democritus/ qui lapides animas habere dicit/ omnia plena

phibz
goria

Democ
critus
us em̄ dicit
deos virtutes
diuinas in
rebus diffusas/
deū etiā ni-
hil aliud esse
nisi illud qđ
res format in
omnibus rebus
diffusam.

In lapidibus ergo dicebat partem diuinam esse quod lapidum animam dicebat esse extendentem se ad res circa quas opatur, hec autem absurdisissima sunt. Et de fascinatione quidem an veri. nisi an non ad magicas pertinet: deinde autem diffusum in rebus, ita quod rebus sit vnitas et permixtus sicut aliqua virtus essentialis rebus, dementis est dicere quoniam si commiscet rebus erit generabilis in quibusdam rebus, et eueniens de non esse ad esse et de potentia ad actum que omnia impossibile est deo auerire quamlibet autem rem habere aliquid diuinum per quod appetit et agit ad esse diuinum, vel diuino simile est verum et alibi hoc est determinatum. Animas autem nullas habere lapides in antecedentibus huius libri determinatum est, propter quod etiam hec et his similia quasi derisoria relinquentes, dicamus lapides absque omni ambiguitate virtutes mirabilium effectuum habere, que quidem virtutes in sunt eisdem non quod componentibus sed compositis persequuntur et causa quam infra determinabimus. Nec est verum quod has virtutes animata potius habere debeant quare sic est in omni renaturali quod res occupata altioribus virtutibus abstrahit et impedit ab inferioribus. Cuius signum est quod intellectualia sicut homines non bene percipiunt immutationes elementorum, quemadmodum bruta, sicut pulli diuersitate horarum et temporum melius iudicant quam homines. Et homo ipse quando occupat meditando non opatur per visum et auditum, ita quod non percipit ea que sunt ante oculos. Sicut igitur est in tota natura quod etiam animata altioribus virtutibus anime occupata non opantur virtutibus inferioribus nobilibus quibus commixta non animata operantur. Mirabilis tamen est in vniuersa natura quod non habeat propriam speciem operationem, sicut scilicet canem coleram purgare et alia huiusmodi: hoc autem in simplicibus probatur medicinis et in scientia de incantatione et colligatione ubi ostendit membra diuersorum animalium, aut collo, aut coque, aut alij membra corporis hominis alligata mirabiles operari effectus. Idem est de herbis radicibus et lignis. Sed ipse carnes hominum et quod minus videtur superfluitas sicca egesta ab homine, et steruas liquorum mirabiles contra venenum vel alias pestes habent operationes, propter quod et lapides pauidubio operationes habere consistant, aut omnes aut fere omnes licet in pluribus sint ignote operationes eorum. Et ideo dicit Ioannes damascenus, quod nulla res destitit a propria et substantiali operatione. Irresistibile enim esset valde quod diceremus qualitates primas vehementes habere operationes et formas substantiales ipsas rebus vel fines nature dotos, sicut diuinum et optimum omnino nullas habere operationes licet non sint actiue et passiue ad transmutandam materiam, cum sint operatiue operationis illius que illi per seculo puenit, quod natura perficit per illud diuinum et optimum.

Compo
siti con
sequunt

Job. da
ma. cen⁹

Capitulum secundum De quatuor opinionibus philosophorum circa causam virtutum lapidum

Quod dictum est multo tempore a philosophis ex quibus causas tales virtutes inveniuntur lapidibus, et diuersas opinionones recitare dispendium esset. Tangamus igitur quatuor probabiles, et postea nostram dicamus sententiam, deinde per rationem propriam memus eandem. Quidam autem dixerunt ab elementis componentibus lapides tales inesse virtutes. Quibus cum obicitur elementa non operari nisi qualitatibus primis, et operationes lapidum ad qualitates primas non posse reduci. Respondent elementa quasdam habere operationes per se, quasdam autem in mixto, quia in mixto qualitas elementaris opatur mota sicut instrumentum, et tunc habet multa operari que per se non operat. Et ideo sicut ad aliam virtutem non reductur alteratio ubi et eleuatur et mutatur ad carnem nisi ad calorem digestiui quem scimus esse calorem ignis, et quod congregat huiusmodi et disgregat etherogenea sicut dicitur est in. ii. meth. Ita dicunt isti et non alij virtuti quod elementari esse attribuenti quid sit in elementato, eo quod elementatum non operatur nisi mediante virtute elementorum que sunt in ipso. Hec ergo est opinio quoniamdam antiquorum philosophorum quam Alexander grecus peripateticus defendere videtur, eo quod ipse omnia quecumque sunt, siue sint animata siue non elementis attribuit. Ita etiam quod dicit intellectus esse quoddam elementorum complexiorem consequens. Ipsa enim elementa cum complexa sunt mirabiliorum et altissimarum dicit esse operationum. Virtutem autem que in comitum regit et dirigit qualitates elementales, non dicit esse nisi complexiorem consequentem, et hanc mirabilem asserit esse et probat per operam alchimie in quibus simplicia parum profunt, et cum complexa fuerint admirabiles valde reddunt effectus. Hec autem opinio Platoni non placuit, quod omnia inferiora dicit esse ydeata a superioribus ydeis quas separatas et mire potentie esse dicebat. Ille enim sunt que generant quicquid generat vt asserit. Dicit autem quod ea que separata maiorem accipiunt similitudinem et in quibus sepeata minus immerguntur materie esse virtutes mirabiles in operatione simili operationi ydece separate. Operationem ydece sepeate esse dicit operari transmutando et alterando materiam generabilem et corruptibilem. In quibus ergo rebus minus mergitur ydea materie in his adhuc postquam in corpozata est mirabiles res operari non cessat, et sic dicit esse in lapidibus preciosis et in alijs multis rebus naturalibus. Probatoem autem huiusmodi sententie non quidem ex Platone, sed ex platonis sicut ab Apulegio et quibusdam alijs collegimus, dicentibus quod subiecto mortaliu rerum et defuncto hoc quidem quod immortale est in rebus mi-

Alexan
der:

Plato
ideata
omnia

rabilia operari non cessat. Dicunt etiam isti qd si operationes iste elementis attribuerent sicut quidam dixerunt pythagorici aut elementorum complexioni. qd tunc sicut complexio est unica ita operatio lapidis esset una: Nunc aut multas videmus. Adhuc aut siue qualitas elementalitatis operetur per se / siue in complexio non operantur qualitates elementales nisi transmutando materiam quam afficiunt nulla aut tali transmutatione facta substantie videntur operari lapides preciosi. ppter qd etiam alij separati principij videntur esse operatio istorum. Hec igitur est opinio platonicoꝝ.

Hermes

Hermes autē et quidam se quascumque eius indorū plurimi multa de vniuersali virtute differentes dicebant omnium inferiorū virtutes esse in stellis et imaginibus celoꝝ. Omnes autē virtutes infunduntur in inferioribus omnibus per circuitū alaur / quoniam primū circuitū imaginū celestium esse dicebant: has autē virtutes descendere in res nature nobiliter et ignobiliter. Nobiliter autē qd quando materie recipientes has virtutes fuerint superioribus magis similes in lumine et perspicuitate. Ignobiliter autem quando materie fuerint obscurae et fecculente in qua quasi opprimuntur virtutes celestis. Hanc igitur causam isti dicunt quoniam lapides preciosi pre alijs habent mirabiles virtutes / quia videlicet in substantia magis simulant superioribus et in lumine et perspicuitate. ppter quod a quibusdam eorum / stelle elementales esse dicunt lapides preciosi. In superioribus enim vt inquitur quasi quattuor colores inueniuntur / qui etiam frequentiores sunt in lapidibus preciosis. Quorum vnus est orobis non stellati / qui ab omnibus dicitur saphirus et hunc colorem primario habet saphirus et denominatur: participant autē ipsum posterius alij quidam lapides. Scōus autē est qui est plurimū stellatum et est ille marū ad qui vocatur lux candens et albescens: et hunc colorem habet dyamas exemplar et berillus et multi alioꝝ. Tertius est qui vocatur ignescens et rutilans qui est in sole et marte et in quibusdam alijs: et hunc primo quidem accipit carbunculus et postea palachius siue palacius et granatus: et quidam alij: Ideoq; dicunt carbunculus nobilissimū et vniuersaliter habere habentem virtutem omnium alioꝝ lapidū / quia sol cuius virtutem similem accipit nobilior est omnibus virtutibus celestibus: et est sua virtus vniuersalis dans lucem omnibus celestibus et virtutem. Quartus autē est rubicus obscurus tam in stellis qd in quibusdam alijs hunc manifestis inueniuntur / et hic inuenitur in lapidibus habentibus obscuras nubes / sicut in calcidonio / amethysto / et alijs in smaragdo / et in quibusdam alijs: ppter hoc et huiusmodi dicta talem isti induxerunt opinionem. Auicenna autē et quidam alij sequentes eandem dixerunt in omnibus naturis quedam aliquando apparere prodigia et imaginatione superiorū motorū. Contendit enim hic phi

Stelle elementales

Quattuor coloribus

Quattuor coloribus

Auicenna

losophus intelligentias que mouent orbem nequaquam posse intendere particulari motū hunc vel illum / nisi per apprehensionem aliam quam particulariū et hanc apprehensionem dicit imaginationem equiuocare seu equiuoce vocari ad imaginem que pars est anime sensibilis in animalibus. Præterea autē omnia que fiunt vt inquit preexistunt in perceptionibus motorū stellarū et orbium. Adhuc autē talem inquit esse obedientiam totius materie generabiliū ad motorem qualis est obedientia nostri corporis ad nostras animas. Nos autē in nobis sentimus qd ad quancūq; formam accipimus mouet corpus nostrū delectabiliter vel horrendo vel fugiendo. Sic igitur dicit frequenter diuersa accipere animas celestium / et tunc materia moueri per obedientiam ad illud: et hoc esse qd diuersas virtutes generata accipiunt que nos complexionales vocamus / et maxime lapides in quibus est commixtio prima facilius mota ad imaginationem huiusmodi qd alia in quibus est maior diuersitas ppter anime opera que infunduntur illi. Hec igitur dicta sunt ab Auicenna et sequentibus eum / vt videtur accipi in quibusdam dictis suis que de magicis et alchemiis composuit.

Capitulum tertium De improbabitate dictarum opinionum.

Dicta vero Alexandri de improbabitate diuinitatis ideo non sunt quia scimus qd licet quilibet calidū simplex et calidū commixtū diuersas habet operationes / tamen diuinitas in genere accipit diuersas videlicet homogeneas et etherogenas. Idē autē dicimus de frigido humido et sicco. Operationes autē lapidum nec in genere nec in specie diuiniuntur / cum simplicium operatione / sed magis pdigiose et mirabiles esse videntur. Adhuc autē male dictū est nihil dirigere et informare qualitates elementoz nisi ipsam mixtionem et complexionem. Sic enim non oportet esse species et forma alia nisi complexio quod saluum esse ostensum est / et ostendit a nobis in libro de anima et in philosophia prima / ppter virtutes enim lapidū non complexionales nec elementales / pte omnibus magicis vtuntur lapidibus preciosis tam in annulis qd in ceteris imaginibus quoz effectus est mirabilis / ppter hoc autē et huiusmodi falsificat dictū Alexanderi. Quod autē dicit Plato de ydeis a multis inuenerunt dictū esse ostensū est / et nos de hoc alibi disputabimus / quia negotiū de ydeis maioris est egens inquisitionis / qd sit propositū negotiū in quo sumus. Sed licet hic supponat non esse ydeas alias formantes generatiua neq; aliquid immortaliū in corporibus mortalibus / corruptibilibus / quia corruptis his nil manet eorum que sunt in ipsis / nec est resolutio eorum in elementa et ydeas / sed potius solum in elementa ex quibus componuntur. Si ponerentur autē esse huiusmodi ydeae inutiles essent /

Reprobat Alexanderi

Plato non ideo as reijcit

eo qd nō proportionaretur materiæ nec ptingerent eam, nec transmutarent: Omnia enim talia vident esse in materia ipsa et nō separari ab ea. Per hoc igitur et his similia dictū Platonis improbat/ omnibus tamen antiquis, probabilibus dicitur Hermes de causa virtutis lapidū quia scimus pro pitanti omnium inferiorū virtutes a superioribus descendere. Superiora enim substantia et lumine et situ et motu et figura influunt in inferioribus omnes nobiles virtutes que sunt in ipsis/ tamen hoc dictum imperfectū est in phisicis/ licet forte in astrologiis et magiis esset sufficiens/ quia in phisicis dicitur causa que est in materia operans/ talis autē est elementalī/ aut qualitates elementorum prout sunt in comitō vel forma substantialis tales complexionēs psequens. Docet enim Ptolomeus in libro quialarba dicit/ effectus stellarū adeo esse diuersos et incertos/ quia in inferioribus in fluxu pueniunt ad ipsa per aliquid/ et per accidens. Per aliud quidem quia per virtutes elementales que informant. Per accidens autē quoniam nō perueniunt ad inferiora nisi per esse vniuersale quō in confusum et incertay dispositionū est/ eo qd aliquando materia est receptibilis virtutis celestis/ aliquando nequaquā et aliquā recipit eam sū parum/ aliquando sū multū et hoc ignorantes multi qui diuinā in astris sepe mentiunt/ et abominabilem suis mendacijs faciūt scēntiam cum sit bona et utilis valde. Que autē Auicenna de pdigijis dicit/ pdigiosa esse vident. Non enim imaginatio potest aliquo modo intelligentis celestibus puenire/ nisi enim sunt deceptiones tales in eis que motu celi et elementalibus qualitatibus non efficiunt/ eo qd nihil est inordinatum in eis: hoc autē alibi ostendit quia multa eo potest permitti/ sed hec vniuersiter debent ostendi. Sed hoc sufficit qd in phisicis et in celo et mundo perfecte de talibus dictū est quantum permisit cōsideratio phisica. Intellectus enim practici sunt et per se formales ad opus nature quos celestis motus explicat sicut instrumentū. Nec vnq̄ conceptio aliqua est in motore nisi talis. Vnde autē est qd intendit hunc vel illum in parte dictum est in celo et mundo sufficienter aut in prima phisica parte determinari.

Cap. quartū De vera causa virtutis lapidū preciosorū.

Constantinus Senteria Aſſ. de causa virtutis lapidum

Resutatis igitur omnibus his dicimus cū Constantino et alijs quibusdam qd virtus lapidis causat ab ipsa lapidis specie et forma substantiali. Sunt autē quedam virtutes minorū miscibilia habentes pro causa/ quedam autē ipsam speciem. Et hoc clarius videt in his que melius alijs specificata et formata sunt/ sicut est homo qui operatione qua homo est/ habet intelligere/ que ex nullo causa complexionate. Idem autē est in brutis

et in vegetabilibus sicut pbat in ethicis/ ita qd ois rei propria est operatio et propriū bonū sū speciem/ qua formatur p̄cipit in esse naturali. Idem autē speciei instrumenta sunt oia complexionata/ eo qd ipsa p̄inet oia et ipsa nō eſſente corrumpit et dissoluit complexionatū. forma enim p̄inet materiā sicut diuinū et optinū illius/ et nō p̄inet ab ipsa/ nec desiderat materiā natura/ quia sui nō indiget nisi ad esse indiuidui/ et nō ad esse diuinū. Nec autē in libro de intellectu et intellectu gub̄it/ et in p̄ma p̄bia clarius elucidabunt. forma igitur illa inter duo est hec inter celestes virtutes a quibus dat et sup materiā complexionatam aut infundit. Si ergo in se cōsideret ipsa est essentia simplex vniuersalis tantū operatiua quōdāq̄ est illud qd vniuersale est tū efficere vniuersale ab vniuerso est vniuersū/ sicut tradit tota vniuersitas phoz. Si autē hec forma cōsideret vt est virtutibus celestibus p̄mo multiplicatio p̄ superiores et inferiores/ et oēs imagines et aralos q̄s duodecim signa cū stellis suis distribuūt sup orizontem rei illius cui infundit forma/ et sedo sū qd ad eam operantem sūt virtutes elementales erit ipsa forma multiplex valde sū potentias naturales suas qd circūstant essentia sū simplicem: et sic multorū efficientiū erit effectiua/ licet forte vnicā habeat propriam operatiōem. Nō enim potest dici virtutes causas per aliquid nō manere in effectibus. Et hoc est qd fere ois res nō ad vnicā tantū sed ad in alia valet quā sue sciantur operatiōes. Comparata vero ad illud cuius est forma hoc est ad materiam est potentior et impotentior/ sū qd bene dicit Hermes/ per hac de causa lapides cuiusdē speciei inueniunt potentiores et minus potentes in effectibus suis. fortetiam inueniunt aliqui nullū omnino speciei habere effectum p̄pter cōfusionem materie/ sicut homo nullam habet operatiōem humanam sū qd est homo/ licet enim species sū rōnem nō participet sū magis et minus/ sū tamen esse et principium actionum sū magis et minus inesse videmus speciem fere omnibus rebus. Et ideo in his que speciem psequunt virtutibus inueniunt efficaciores res vel minus efficaces/ vel omnino impossibiles ad operatiōes que sūnt p virtutes speciem sū naturā psequentes. Et ad memoriā B reuocandū que in. ij. meth. dicitur/ lapidū species ad indiuidua quōdāmodo esse mortalia/ sicut et hoies et extra loca generationis fere diu p̄tenti corrumunt/ et nō nisi equo retinent nominē speciei/ licet in figura et colore eo/ B nō nisi p longissimū tps possit deſp̄ndi. Et sicut in alium factura et in complexionē aliqui tanta est dīcrasia qd iam hois non attingit sed solū q̄lemcūq̄ hois figurā. Ita etiā est in lapidū generatione/ aut p̄pter inordinatōem materie/ aut p̄pter vehemētissimas vtates celestium in s̄riū mouentes/ sicut dicimus in. ij. n̄o phisicoz. Nec igitur et tanta de virtutibus lapidū dicta sunt in cōi et.

Tractatus secundus libri secundi de lapidibus nominatis et eorum virtutibus. Capitulum primum de lapidibus incipientibus ab A.

Apponamus autem nomina precipuorum lapidum et virtutes secundum quod ad nos aut per experimentum aut ex scripturis auctorum deiecerunt. Non autem omnia que de eis dicunt referemus eo quod ad scientiam non prodest. Scientie enim naturalis non est simpliciter narrata accipere sed in rebus naturalibus inquirere causas. Et autem in latina lingua competentis ordo servet secundum ordinem alphabeti inquamur nomina lapidum et virtutes eorum eo modo quo mos est medicis describere simplices medicinas. In primo capitulo ergo ab a. incipientes novem famosi apud philosophos inveniuntur lapides abellon videlicet abissinus/adamas/agateus/alabandina/alecterus/amandinus/ametistus/andromanta. Abellon autem coloris est ferrei/qui secundum plurimum in Arabia invenit. cuius virtus mirabilis narrat in templis deorum est manifestata eo quod semel accensus vix vniquam potest extinguere eo quod naturam habet sanguinis que vocatur pluma salamandre cum modico humido vinctuoso pingui inseparabili ab ipso et illud forte ignem accensum in ipso. Adamas autem sicut supius fecimus mentionem lapis est durissimus par cristallo obscurior coloris tamen lucidi fulgentis adeo solidus ut neque igne neque ferro mollescat vel solvat. Solutus tamen et mollescat sanguine et carne vix precipue si videri aliquamdiu ante biberit vinum et petrosilium vel silemontanum comederit quia talis vix sanguis etiam ad frangendum lapidem in vesica valet infirmis de calculo. Solutus etiam lapis iste quod mirabilis videtur plumbo propter multum argentum vinum quod est in ipso. Hic autem lapis penetrat ferrum et ceteras gemmas omnes propter calidum in quo retinetur. Non trahit autem ferrum eo quod sit precipue locus generationis eius ut quidam mendose dicunt. Maior autem quantitas istius lapidis ad hoc inventa est magnitudo quellan. Nascitur autem in Arabia et in proprio secundum plurimum sed precipue est magis mollis et obscurus. Et quod mirabile videtur multis hic lapis quando magneti supponitur ligatur magis valet et non permittit ipsum ferrum trahere. Maior autem virtus eius est in auro vel argento vel calce. Dicuntque magi quod lacero sinistraligatus valet contra hostes et insanas et indomitas bestias et feros homines et contra virginitatem et ritas et contra venena et incursum fantasmatum et incubos. Hunc autem lapidem dyamanthem etiam quidam vocant etiam quidam ferrum attrahere mentium. Absinthus est de genere gemmarum coloris nigri rubis virgulis et aliquando guttulis.

Abellon
a's abellon

Adamas
a vulgo
dyamas
dictus

Virtutes
a famantia

Absinthus

Huius autem virtus videtur esse imitans abessino et abissinthus enim permanet calidas per septem dies vel amplius propter eandem causam que dicta est de abessino lapide. Agateus autem lapis est niger cum albis venis et quodam modo istius speciei lapidis invenitur alius modus eiusdem speciei qui est similis corallo et tertium genus quod secundum plurimum in creta insula nascitur quod habet in nigro venas cretas. Et quartum genus indicium est varium quasi sanguineis guttis respersum. Et primum quidem genus aptum est ad formas que lapidibus insculpunt propter quod plurimum lapides habentes capita regum insculpta nigri sunt et cum iacet ad caput dormientis fertur ostendere multa simulacra somniorum. Tertium autem genus quod cretam est facit ut ait Avicenna vincere pericula et vires confert corporibus gratum et cretam placentem facit ut dicit Euag rex arabum et persuasorem et coloris boni facit hominem et facundum et manum contra adversa. Genus autem tertium indicium visum fovet et valet contra sitim et venenum cum autem accenditur odoriferum est valde. Alabandina a loco in quo secundum plurimum generatur sic vocatur hoc est ab effluo que alabandina vocatur alio nomine est autem ruborem habens fulgentem et est lapis durus sere vel sardinus. Alecterus est gemma que vocatur lapis galli et est albus nitens cristallo obscuro similibus. Extrahit autem ex ventriculo gallina cum postquam fuerit ultra quartum annum et quidam dicunt quod post nonum extrahitur et est melior qui extrahit gallo decipit. Maxima autem huius quantitas est inventa accedere ad quantitatem fabae. Virtus autem eius est excitare venerem gratum et constantem victoriam et discere tam sacre orationem tribuit facultatem amicis patiatur et tentus sub lingua sitim extinguit vel reprimit et hoc ultimum expertum est. Amandinus vero gemma est coloris varii dicit autem Euag quod venenum omne aut extinguit aut reprimit et vitare facit adversarios et prophetiam et interpretationem somniorum facit intelligi et etiam enim gemmatum. Ametistus est gemma multum communis et nota est quare coloris purpurei et transparentia aliquantulum obscure et invenitur in ista specie multe differentie sed quinque sunt magis note per differentias obscuritatis omnes accepte nascitur autem in hac specie in india est autem melior ad suspensum eo quod aliis est minus durus Operatur autem contra ebrietatem ut dicit Aaron et facit vigilem et malas reprimit cogitationes et bonum in scilicet confert intel ametisti lectum. Andromanta lapis est coloris argentei qui secundum plurimum in mari rubro nascitur et est aut quadratus vel tessera et durus sicut mater vire adamas. Virtutem habet contra furorem et faciem animi concitantes et tristitiam et gravitatem.

Agathis
quattuor
genera.

primi generis virtutes
Virtutes cretica

Virtutes india
Alabandina

Alectorius

Virtutes alcecorij

Amandini virtus
Ametistus

Virtutes
Andromanta

Balagius
us de ge-
nere car-
buncali

Borax

Berillus

Virtutes
berilli.

Carbun-
culus
Rubinus

Virtutes
carbun-
culi.

Capitulum secundum De incipientibus a litera que est b.

Balagius qui et palacius dicitur est gamma coloris rubri valde lucide mater et subtilis ante valde transparens et dicitur semina carbunculi habens debilem colorem et virtutes eius rarisimas sicut semina se habet ad maran et quidam dicunt quod est domus eius et ideo palacium carbunculi vocat. Et nerratur enim frequenter carbunculus in loco illo: iam visum est hoc nostro tempore quod in lapide vno exterior pars fuit balagius et interior carbunculus: propter quod Aristoteles hunc lapidem dicit esse de genere carbunculi. Dicant etiam quidam quod lapis qui vocat borax a quo dicitur habere dicitur sic quod in capite ipsum portat et est duorum generum unum album aliquantulum fuscum aliud nigrum quod si vno palpanti habere extrahit in medio habet oculum quasi ceruleum de quo dicitur quod glutinus sordes purgat intestinos et superfluitates et tempibus nostris extractus est de bufone paruis quibus. Aliquos etiam vidimus bufones habentes in se depictos qui de hoc genere dicebantur vulgariter autem crapodine dicuntur hi lapides. Berillus autem est lapis coloris pallidi lucidi transparentis et ideo superius dicitur quod in uoluitur in eo videtur moueri aqua: sicut multae aliarum gemmarum. Sunt autem multa genera et modi in specie lapidis istius sed melius esse fertur qui magis pallet et plures habet guttas que videntur in ipso manere. fertur autem operari contra pericula hostium et contra lites et reddere inuictum. Aritan etiam in moribus dicitur efficere et ingenium bonum dare. Medicorum etiam quidam dicunt quod valet contra pigrum et opatis colorem et contra suspitiones et quod valet oculis humidis. Expertus est enim quod quando rotundatus est oculo solis opponit adurit ignem accendit. Videtur etiam aurifices quod pinguium caliat inter maritum et viorum.

Capitulum tertium De incipientibus a litera que est c.

Carbunculus qui grece antras et a nonnullis rubinus vocatur lapis placidissimus et rubicandissimus et solidus est habens se ad alios lapides sicut habet aurum ad cetera metalla hic plus omnium aliorum lapidum virtutes habere dicitur sicut et superius dicitur. Specialis tamen effectus eius est veneni aereum et vaporosum fugare et quando vere bonus est lucet in tenebris sicut carbis et talem vidi ego. Quando autem minus bonus est et tamen verus emittit in tenebris superfusa aqua clara et limpida in vase nigro mundo polito. Qui autem nullo modo lucet in tenebris hic non habet nobilitatem perfectam. Secundum autem plurimum inuenitur in Libia et licet habeat plures differentias ut ait Lucretius qui dicit eum habere undecim species tamen Aristoteles ut Constantinus refert

dicit eum habere tres species quas supra numerauimus scilicet balagium tria granata et rubinum et quod multi mirantur dicit in eis excellere granata nera carbunculi nium qui tamen minoris valoris apud gemmarios estimat. Alcedonius autem lapis est pallidus fuscus aliquantulum obscurus hic si perforatur et cum virtute lapidis qui sinteris dicitur collo suspendatur dicitur valere contra illusiones fantasticas et melancoliam et ortas. facit etiam punire causas et virtutes corporis conseruat et hoc vltimum est expertum. Calcasanos lapis est nigri coloris cuius virtus vocem clarificare dicitur et rancidum mederi. Et aurum lapis esse fertur crystalli si nos.

millis infecto colore ceruleo qui dicitur cadere albis de nube cum totum Ceramini nitro et inuenitur in Germania et Hispania sed hispanus est candidus et ignis promouat dulces somnos ut dicitur et ad prelia et causas vincendi et contra pericula tonitruum dicit operari. Celidonium duas habet species vna est niger alter rufus inuenitur trahuntur et helidonium ambo de ventre yrundinis. Rufus autem inuolutus panno lino non virtutem vultu et sub sinistram affella gestatus dicit valere contra tes infantiam et antiquos languores et lunaticam passionem. Et Constantinus dicit eum valere contra epilepsiam predicto modo gestatus. Lucretius autem refert quod facit gratum et placentem reddidit. Niger autem ut Josephus dicit contra nocivos humores et febres et has operatur et minas. Et lotus aqua oculos sanat ad finem etiam inceptum perducit necogit et si inuoluat folio celidonic herbe dicit obscurare visum. Sunt autem hi lapides parui valde et tales iam vidimus per suos nostros de stomacho yrundinum extractos in mense augusti tunc enim abstracti magis valere dicuntur ut frequenter autem semper duo simul in vna yrundine inueniuntur. Celonites lapis est purpurei coloris et dicitur in corpore testudinis inueniri quia quedam sunt testes sine testudines habentes dentes que sunt sicut margarite nientes. Dicitur autem apud diuinatorum quod facit eum qui gestat emorere sub lingua: hanc autem virtutem non dicit habere nisi cum luna primo est accensa et crescens et mouens. Et iterum cum est vigesima nona moides in vltimo decrescens dicitur autem hic lapis ab igne non consumi. Regolites lapis est in colore et quantitate similis ossi olivae Regolites de quo referunt quod est expertum et dissolutum in aqua et rasus et sic tes haustus dissipat lapidem in rebus et vesica. Corallus lapis est duos Corallum species a mari sicut superius dicitur extractus et precipitatus a mari quod est circa marsilium vna eius species est rubra sicut ebur antiquum: alia vero alba figurat ad modum ramulorum plantarum de quo expertus est quod valet contra quemlibet fluxum sanguinis. Dicitur Corallus etiam collo suspensus valere contra epilepsiam et contra operationes virtutes mentium et contra tempestates fulmina et grandines. Et si pulvis

Corne-
leus.

fitur et super herbas et arbores aspergat cum aqua fertur fructus multiplicare. Referunt etiam qd principia apedit et fines nego cori.
Cornelius autem quem quidam cornelium dicunt lapis est coloris car-
nei hoc est rubri/abscondit sicut lotura carnis/hic apud ibenit flum-
en inuenit frequentissimè/et est valde ruberū habens ferè colorem
sicut minium/et quando politur multū micat. Expertū autem est qd con-
stringit sanguinem/et p̄cipue mensitruoz et emoroidaz/ertur etiam
iras mitigare. Crisopallus lapis ab india veniens/ et raro inuenit/

Chryso-
pallus.

propter qd et carus estimatur. In colore etiam est quasi sit et fuceo p̄-
ri coagulatus/habens auri guttas intrinsecas: propter quas et tale no-
men accepit/et crisos auz sonat in greco/ et multā similitudinem ha-
bet cum crisolito. Crisolitus lapis est in colore habens tenuem viri-
ditatem lucidam in qua ad oculū solis micat sicut stella aurea/ et nō
est rarus/dicit autem venire de ethiopia. Expertū autem est qd spiritualia
p̄fortat/ propter qd tritus a simitacis datur: fertur etiam qd p̄fortatus
et setis asini in foamiam repletus/ et brachio ligatus sumitro/fugat
terrores et melancolicas passionēs/ et hoc dicit in phisicis ligaturus/
et in auro etiam positus et gestatus fugat fantasmatā vt dicunt/ ihul-
tidam etiam repellere/ et sapientiam p̄ferre perhibet. Crisallus la-
pis est qui aliquando fit vt frigidus vt dicit Strabo. alij autem in ter-
ra/sicut sepe experti sumus in Germania/vbi multi inueniant/ vter-
qz autem modus q̄tionis facile et supioribus erit manifestus. Hic
frigidus oculo solis oppositus ignem excutit/sed si calidus sit hoc p̄-
ficere nō potest/ cuius rationem ordinamus in libo de causis p̄p̄ria-
tum elementoz et planetaz. Dicitur etiam sitim restringere sub lin-
gua positus: et expertū est qd tritus cum melle mixtus receptus a mu-
lieribus replet vbera lacte. Crisolitus gamma est coloris aurei/ et
in horis matutinis visu pulcherrimus est. In alijs autem horis diffimi-
lis/ab igne autem corrumpit et fugatur/ et quidam dicit inflammari:
et ideo timere ignem dicit. Dicunt autem quidam qd aliud est genus istius
lapidis qd est lapidis ignobilis ibi tantum incorporatū: hoc nō est
verū/sed hoc est in traxita aurea que mediū quodāmodo est inter
metalla et lapides/ sicut nos in sequentibus ostendimus. Dicit autem
teratū genus istius lapidis esse colore mediū inter ceruleū et ruberū
vniuersaliter autem dicit hic lapis tritus scabiem curare/ et vlcera/ In
manu gestatus calorem febris mitigare habet. Crisopagion gamma
est ab ethiopia veniens/hic dicit lucere in tenebris et evanescere a lumi-
ne sup̄niente ita qd nō retinet nisi colorem ebentem obscuro et q̄si
subtenui colore opti auri/ et fit in ipso fin dimersitate luminis et te-
nebray reciprocatio coloris nō diminuat/ velut in gra putrefacta et
noctifica. De oibus autem his in li. de aia dabinus rōs p̄fectā et vnam.

Cristal-
lus.

Criso pa-
gion

Capitulum quartū De nominibus lapidum a quar-
ta litera que est D. incipientium.

Hertur autem quidam lapis dantonius vocari lapis bicolor/
vt aras demonis qui yris vocat: Et p̄ferre hunc dicunt
febricitantibus/ et venenosam pellere/ et tutū et victoz red-
dere. Est autem diamon dicit qd grece intellectus vel stellam clarā
scintillantem sonat. Dracodos autem lapis palidus dicit esse aliquam Draco-
tulū berillo similis: dicit autem intantū fantasmatā excitare/ qd magi dos
maxime hoc vniunt tamen applicatus defuncto intantū vires amittit
q̄ mortem horre perhibeat. Hoc autem ratio que potest haberi
ex libris magoz Hermetis et Ptolomæ Thebich/ Benerath ha-
betur de quibus nō est presens intentio. Dionisia lapis est niger vt Diony-
ferri intermicans rubes guttis et spirat vinū/ et de odore ipsius vi-
ni fugat ebrietatē/ qd mirabile multis apparet. Causa autem quia vi-
num nō odore sed vapor optulando inducit debilem ebrietatem: la-
pidis autem odor simplex aperitiuus est et expulsiuus vaporis vini.
Draconides autem lapis est a capite draconis extractus/ et fert ab ori-
ante vbi sunt dracones magni. Est autem virtus efficacis sicut et bo-
racis/ quando de viuo dracone adhuc palpitante extrahit. Insidiat
autem draconibus dormientibus/ et subito scisso capite draconis adhuc
palpitante euellunt lapidem. Anime enim actus multa p̄fert his etiam
superfluitatibus que generant in animalibus/ et mortis corruptio af-
ferat ea quā naturali morte corruptis humoribus moriunt/ vel quā
morta/ et corrupta occisa sauerunt. Ego autem in partibus flama-
nie in fucua vidi lapidem super quem puerant plusqz quingenti
serpentes inter montes in quodam prato/ et cum transitū faceret
vident dūs terre sui milites imaginatis gladijs scanderunt serpen-
tes in multa frustra/ in fundo tamen quidā magnus serpens iacuit
in multas partes scissus/ et sub capite serpentis inuentus est lapis
niger formatus vt piramis abscessa/ nō per lucidus/ in circuitu colo-
re pallido/pulcherrimū habens descriptū serpentem. Et hunc lapi-
dem mihi ab yroze illius nobilis p̄sentatū cum capite serpentis cuius
dem ego habui. Dicit autem venenū fugare/ p̄cipue cum sint ex insecti-
bus venenatorū animalū/ victores etiam dicunt efficere.

Dracon-
nites

Et abes gemmay optima est coloris punicea/ et vocat a qui
busdam a lens/ et ab illis erodialis/ eo qd aquis hūc ali-
quā ad nidū suū iuncta auro collocantes et dem sumat grus in-
ter duo qua dicit lapidem collocari. Jam enim capti sumat sensum
in colonia/ vbi grues setus fecerūt multis in annis in eodem orto.
Inuenit autem ethices fin p̄lin sui gis iuxta littora oceani/ vbi etiā

Ethites
als actus
tes

Virtutes
ethias.

optimi generis est herodotus qui sunt herodes anaxim dicit autem in
 Persia aliquando inueniri. Est autem modus eius quod in se continet alium
 lapidem qui in ipso sonat quando manu mouetur quasi affertur autem
 quod suspensus similiter lacero confertur pregnantibus impedit ab
 orsum et periculum parturitionis mitigat. Et aiunt quidam quod cadu-
 corum hominum prohibet frequentem casum. Et quod his mirabilis est tra-
 dunt et aldi quod si de ministratoe venient abas aliquis suspectus sus-
 erit positus in cibo prohibet ne possit glutiri abas ille et si lapis sub-
 trahitur mor deglutit. Quare autem aquile hunc lapidem mudo suo im-
 ponant non satis scit. Experti enim sumus grutes non obseruare cuius
 generis lapidem inter oua sua ponant sed ponunt modo vni et in
 alto anno vnum aliam. Dicunt autem quidam quod faciunt hoc ad miti-
 gandum calorem orog vel corporis aquile ne oua nimis caleant et
 hoc est probabile. Quidam tamen dicunt aliquid perferre ad eorum for-
 mationem et visitationem. Quod autem quidam dicunt quod lapis ab his
 autibus interponit ouis ne frangantur omnino falsum est quia citius
 ad lapidem quod ad se ipsa collisa frangerent. Aiunt etiam quidam quod
 si aliquis suspectus habetur de ministratoe venient quod si in cibo eius
 quocumque lapis immittitur statim ad abum strangulat et quando sub-
 trahitur glutit cibum si est reus et si est innocens glutit cibum in quo
 lapis nullus est. Elitrophia lapis est viridis sere sinaragdo simili-
 tus resperus sanguinis guttis hunc elitrophiam dicunt esse voca-
 tum nigromantia et gemma babilonensis quia si vngat succo her-
 be eiusdem nominis et in vas aqua plenum remissus facit sanguinem
 solem videri sicut si pateret eclipsim. Cuius causa est quia tota aqua
 ebullire facit in nebulam que in spissando aerem impedit solem videri
 nisi quasi in nubore et spissa nube rotando postmodum autem descen-
 dit illa nebula rotando sicut per guttas pluuie. Oportet autem quod quo-
 dam carne sacras sit et quibusdam characteribus mictus et si
 tunc areptici presentes sunt diuinando quodam predicant propter quod
 tempore pontificis isto laude vtebantur et maxime in festis ydolorum.
 Dicitur autem reddere hominem bone fame et incolumem et longe vi-
 te et contra fluxum sanguinis et venena valere. Dicit etiam quod victus
 herba sui nominis vt predictimus visum salit instanti vt hominem
 prohibat videri. Inuenitur autem pluries in Ethiopia cypro et India.
 Ematites lapis est inuentus in Africa et in ethiopia et arabia ferrus
 gine coloris habens venas sanguineas immixtas. Virtus autem
 eius est valde siptica propter quod exsiccat et valet contra fluxum ve-
 sic ventris et menstruo quando contritus in aqua mictus bibitur
 sanat etiam fluxum salue sanguine vino etiam permixtus puluis
 eius sanat vlcera et vulnera et carnem etiam superflua in vulneribus

Elitro-
phia

Virtutes
elitro-
phie

Emati-
tes

natam corrodit. Et visus hebetes et humida causa pfortat et sanat
 et temperat aperitatem palpebrarum. Et yndros lapis est cristallo in
 colore similis qui perpetuis guttis distillat que febricitantibus va-
 lere dicunt et tamen lapis non minorat nec corrumpit. Causa autem
 huius est pfecto quia quod sublimans lapidis iste gutte nequaquam distil-
 lant sed propter nimiam frigiditatem aerem se tangentem pnuue mu-
 tat in aquam sicut faciunt duri lapides et politu post resolutionem
 frigidus. Epistrites lapis est natus in mari rutilans et rubicundus
 in cantionibus autem et phibit ligaturis de quod ante cor gestatus tu-
 tum dominum seruat et compescit sediciones et compescere etiam de
 locustas et volucres et steriles nebulas et grandinem et tempestates
 et fructibus terre compescere fertur. Exertus etiam est quod oppositus
 oculo solis ignem et radios igneos emittit. Dicit etiam quod si hic la-
 pis in aquam seruentem prociat cessat ebullitio eius et postmodum
 frigidat. Causa autem huius alia esse non potest nisi quod pro certo frigi-
 dissimi est et motus a calore balentis aque frigiditas sue comp-
 rionis agere incipit. Et acolis autem lapis esse dicit varius et dissola-
 tius vt dicunt perimedicorum propter quod vino permixtus et potatus
 dicit contra colicam et iliacam valere passionem. Et acotalitus autem
 lapis est se aginta coloribus distinctus parue quantitas valde qui
 frequenter in Arabia inuenitur et apud trogoactas et noet rerius val-
 de propter quod etiam oculos hominum dicit efficere tremulos.

Et ynd-
dros.

Epistri-
tes

Etaco-
litus
Etacoti-
talitus

Capitulum lectum De inaptentibus a se. ta litera que est ff.
Halcones quod alio nomine arsenicum vocat et a vulgo aurum
 pigmentum idem significat. Est autem de genere lapidum citri-
 num et rubrum quem lapidem vni et spiritibus vocant
 alchimia habet autem naturam sulphuris in calcificando
 et testando et cum calcanet per ignem nigrum efficit et statim subli-
 matione efficit albusimum et cum hoc ter vel quater iterat
 in ipso tantum efficit adalium quod est compositum statim facit foramina
 per ipsam et eturit vehementer omnia metalla preter aurum solum
 quod adpositum autem et ipsum in album colorem transfinit propter quod
 falsari vtuntur ipso quando es volunt facere simile argento quia
 magnus in hoc habet effectum. Ferunt etiam gemmarum quod gemma
 que vocat filacterium eadem sit cum crisolito et eiusdem virtutis.

Capitulum septimum De inaptentibus a se. vii. que est ff.
Gates est cataphor quem quidam lapidem de gine gem-
 marum ego reputo. Inuenitur autem in Arabia et Britania iux-
 ta litus maris et abundanter inuenitur in mari quod attin-
 gi a quilonem partem teutonie. Etiam in anglia frequen-

Gates

terinnenit: et est duplicis coloris nigri videlicet et crocci/ sed crocci est placidū sere sicut topasion. Inuenit etiam glaucū et uelians ad pallidū conianctū cū atrino colore. Coniunctū autē trahit palcas/ et incensum ardet sicut thbus. Dicit autē qd confert ydrosias/ et fluidos firmat dentes vt aiunt. De expertis autē est qd lotum cū aqua per suffragatōem malicribus inferius suppositū pnoat mēstrua. Fertur etiam qd fugat serpentes/ et valet etiam contra stomachū ventris subacrissonem/ et ptra fantasmata melanocra que quidam demones vocant. Aiunt autē de expertis esse qd si colatura et eius lotura cū rasura detur virgini bibita qd retinebit eam qd nō mingit: si autē nō est virgo statim mingit: sic debet pbari an aliqua sit virgo. Dicit etiam valere ptra laborum parturitiū. Sagatromica est lapis diuersi coloris sicut pellis capriole. Cuius virtutem Auicenna dicit esse qd victores reddat se gestantes. Expertū autē dicit esse in Alchide pncipe quodam qd quotiens hunc lapidem secū habuit/ semper vicit in terra et mari/ quotiens autē caruit fertur hostibus succubuisse. Selosia dicit esse lapis habens figuram grandinis et colorum duricie adamantis similis. Et tante fer tur hūc esse frigiditatis vt ab igne vie vel nunq̄ calciferi possit. Cuius causa est nimia poroz pstrictio/ nō permittens inde ignem ingredi. Aiunt etiam hūc iram et luxuriam et ceteras hūmō calidas passiones/ et desideria mitigare. Salariades quam quidam galacticidem vocant lapis est similis cineris/ fm plurimū inuenit in nilo et acoleo flumē: hic tritus dat saporem lactis/ et succus eius in ore clausus turbat mentem. Dicitur etiam in libro de figuratis pbficis qd alligatus collo replet vbera lacte: et alligatus femori facit faciles partus. Aiunt etiam pafiores egipti qd si vespere pstritus cū sale mixta aqua ouile crāspērag: vbera ouū replent lacte/ et fugat ab eis scabies: gñaliter etiam dicit contra scabiam valere. Seracidem lapis est vt fertur nigri coloris: pbatr autē veritas huius lapidis sic qd gestans lapidem totū corpus suū vinctū melle mufcis et vespis exponit/ et si intractus manet/ ab eis lapis est vcrus/ et si deponat lapidem statim musce et vespe super mel cadunt et fugant. Aiunt autē qd in ore portatus facit bene iudicare opinionēs et cogitantes. fertur etiam qd gestantem se hōiem anabilem et gratiosum reddat. Secolitus lapis est vt fertur orientis ossis oliue similis. Cuius virtutem esse dicit qd tritus et cum aqua hantus lapidem frangit/ et educit de vesica et renibus. Granatus sicut Constantinus Aristot. refert dicere de gñe est carbonall: et aut lapis rubrus et plucidus: in colore silis balantius qd sunt flores maloz granatoz. Est autē rubrus altigntū obcurtoz qd carbonallus/ et cū subilernit ei niger color in sigillis tūc magis rubilat: et inuenit

Sagittis virtutes

Sagittis virtutes

Selosia

Salariades

Seracidem

Secolitus

in hoc gñe quidam modus qui inter ruborem aspsum habet violē colorem: pter qd hoc genus violacē dē/ et est pcciosior oibus alijs granatis. Dicitur autē letificare cor/ et pellere triticiam/ et fm Brill. est calidus et sicus. Et qd quidam dicunt hunc esse de genere iacincti est falsum. Inuenit autem hic lapis fm plurimū eius in Ethiopia/ et aliquotiens iuxta Tyrum inter arenas maris.

E Caplin octauū De incipientibus ab J. litera
Aspis est lapis multoz color/ et habet species decem/ melior tamen est viridis/ translucens/ rubras habens venas/ et in argento pprieolari habet/ et in partibus multis inuenitur. Expertum enim est qd thringit fluxū sanguinis et mensurorum. Aiunt etiam qd negat conceptum et iuuat partum/ et qd gestantem se a luxuria prohibet. In magias etiam legit qd si incantatus est reddat gratiā et potentem/ et tutū/ et fugat febres et ydrosim. Jacintus est flauus albescens ac si peruium aque de subflauo perspato erumpat/ et superare contendat/ et hic est villos/ et inuicetur in isto genere aquescens rubrus/ in quo etiam superat peruetas aque. Saphirinus etiam est flauus valde plucidus/ quasi nihil habens aqueitatis/ et hic est melior. Et ideo tria nomina habet/ dicitur enim alis quando jacintus saphirinus/ et in ethiopia autem fm plurimū inuenitur. Et quidam dicunt quantum esse qd est aquaticum ceruleum sicut topasion/ et hoc est durissimū vilissimū generaliter/ qui in se scilicet vit permittat. De expertis autem est qd est frigidus sicut viridis/ et confortat corpora/ sicut omne frigidū/ qd constringit vitutes corporoz. In ligaturis autē pbficis est visus eius qd collo suspensus vt digito gestatus tutū reddat pegrinū et gratū hospitibus/ et est pelli seras regiones. Et expertū est qd somnū puocat pter suam frigiditā copletionem. Saphirinus autē B specialiter habere dē/ qd est virtus eius dē toscā. Aiunt etiā qd pferat ad diuitias et naturale ingeniū bonū pferat et leticiā. Yena lapis est albellis qd vocat yena/ sic dicta eo qd ex oculis eius cū in lapidem vertunt tollit. Aiunt tñ antiqui Luax et Baron qd positus sub lingua confert diuinā et predicere futura. Iris lapis est cristallo similis/ et est vt frequenter exagonus. Dicit autem Luax qd ab Arabia venit/ et in mari rubro nascitur. Nos autem inuenimus marinam copiam horum lapidum in montibus Germanie qui sunt inter rhēnū flumē et traierensem ciuitatem/ et diuersę quantitatis oēs sunt exagoni. In albis autē lapidibus nati ar compositione lapidis cū naturaliter sunt rotundi exagoni efficiunt/ sicut foramina apū in medio posita exagona efficiunt: tñ illa qd sunt in extremis sunt rotunda. Est autē lapis sicissimus qd sua indicat

Jaspis

Jacintus

Jacinti virtutes

Jena

Iris

secabilitas marina: fit autē ex aquo sicco quod emadit de materia lapidis qui generat et rubeo luto: quia hoc aqueū est vehementer a sic eo apprehensum sicco: et durus est valde lapis. Cū autē sub tecto solis pars eius immittit: et pars in umbra tenet proicit reflectendo pulcherrimos colores yridis super oppositū parietem/ vel super aliqđ coequis/ ppter qđ yris vocatur. Cuius causa est superius assignata. Aliud autē simile huic nascitur in gisfo/ qđ etiam perspicuū est in ex tremis et sicillimū valde/ et vitū eo quidam pro vitro in vitreis. Iteas hoc vt fert Iridocus et Zaron similiter est lapis in vltimis hispaniarū partibus frequentius inuentus iuxta gades Herculis in tercio/ vel scdo climatibus vltra hispaniam illam. quā modo hispaniam vocamus. Est autē lapis silabilis ppter viscositatem in co arefactam/ si de ipso vellis fiat nō comburit sed igne purgatur et nitet/ et forte illud est qđ pannam vocant salamandre/ quare hec lamago quedam est sicut lanugo lapidis humidi. Quare autē non cremetur in methoicis expeditū est: huius speciem quandam dicit esse quandam lapidem quem quidam vocant carbunculū album/ et quidam alij calcem albam. Inuitatur enim carbunculū in hoc qđ fantasmatibus et prestigijs resistit: valet etiam contra colorem oculorū et humidā causā et redactus in puluerem sanat scabiem. Idem Irido dicit de lapide iudaico qui est albus ad modū glandis in quantitate scripturis quibusdam insertus/ quasi litteris quas greci grammas appellant. Iudaeam autem dicit Auzenna hunc quia frequentius in iuda inuenitur.

Cap. nonū De incipientibus a nona sra que est R.

Rakabree est idem vt diximus qđ gagates/ sed tamen quidam dicunt qđ Rakabre melius est/ cum tamen nec colore nec virtutibus discrepet ab ipso. Rakabres autē lapis est similis cristallo/ de quo ferunt qđ eloquentiā dat et honorem et gratiam: et qđ valet contra ydropisim. Rakaman lapis est frequenter albus in toto vel in parte. Varius enim est in colore frequenter tunc inuenit impictus onice. Virtus eius autē fertur esse et imaginibus et sculpturis que inueniunt in ipso/ et ex sigillis de quibus in sequentibus habebitur tractatus.

Capitalū decimū De incipientibus a litera L.

Lignis lapis est qui sit ex vrina lincis/ et hec animalia dicit Plinius esse orientis/ que tamen frequenter in thestonia et scalononia inueniunt abundanter in siluis. Dicit etiam Plinius qđ hoc genus animalis vrinam suam sub arenis abscondit quasi inuideat inuamentū quod est ex lapide. Beda dicit qđ hic lapis nascitur in renibus bois. Dicit autē Plinius qđ est

rubens scintillans vt carbunculus/ preter hoc qđ nō luet de nocte. Inuenitur autē frequentius crocus parū tendens ad nigredinem. Et est expertū de ipso qđ frictus trahit paleas qđ fere auenit omni lapidi precioso. Dicit etiam valere contra colorem stomadi: et ictericiā et fluxum ventris. Lippares dicit esse lapis qui frequentius in Libia inuenit. fertur autē lapidis virtus esse mirabilis/ omnis Lippares enim bestia a venatoribus et canibus infestata currit ad eum et ipsum res intuetur quasi patronū. Et vt aiunt canes et venatores noscerent non possunt bestiam quamdiu lapidem habent presentem: qđ si verum est mirabile est valde/ et absqđ dubio celesti virtute deputandū/ quas Dermes mirabiles esse dicit in lapidibus et etiam in plantis/ per quas etiam naturaliter fieri posset/ quicquid scientijs magis si virtutes ille bene cognoscerentur.

Cap. xj. De incipientibus ab Ad. litera que est. xj.

Magnes siue magnetis lapis est ferrugini coloris qui plurimū in mari iudico inuenit/ et intantū abundare de qđ periculosum est in eo nauigare nautibus que ferros clauos habent. Inuenit etiam in tragomūdis regionibus. Ego vidi inueniri in partibus thetonie in ea prouincia que francia orientalis vocat. vniū magne quantitates et maxime efficacie et fuit valde niger/ ac si esset ferrū rubiginosum et combustū cū pice. Virtus autē eius est mirabilis in attractione ferri/ ita qđ virtutem eius transmitat in ferrū/ vt illud etiā attrahat. et aliqñ multe acis hoc modo suspense ad se inuicem vident. Ductus autē lapis alio nō trahit/ et si superponit ei adamas iterum nō attrahit/ ita qđ paruum adamas magnū ligat magnetem. Inuentus autē est nostris tibus magnes qui ab vno angulo trahit ferrum/ et ab alio fugauit: et hunc Aristot. ponit aliud genus esse magnetis. Narrauit mihi vnus ex nostris socijs curiosus experimentator qđ vidit fredericū imperatorem habere magnetem qui nō trahit ferrū/ sed ferrū vicauerat trahit lapidem. Aristot. dicit qđ est quoddam genus aliud magnetis qđ trahit carnes hominis. In magis autē traditur qđ fantasias mirabiliter cōmouet/ principaliter seu sūpue si psecratus obsecratione et characteris/ sicut docetur in magis. ferunt etiam hoc cum multa acceptū curare ydropisim. Inunt etiam hunc lapidem capite mulieris dormientis suppositū statim eam mouere ad amplexū mariti sui si ca? a est: si autē est a iultera pre nimio timore fantasmatū dicit cadere de lecto. Dicit etiam qđ fures in domū intrantes positus car? bonibus in quatuor angulis domus lapidem hunc cōstitutū superspergunt/ et tunc dormientes in domo ita fantasmatibus terentur qđ fugientes edes relinquunt/ et tunc fures furantur quid volunt.

Margarita.

Margarita lapis est in obscuris conchilibus inuentus / meliores ab iudicia veniunt. Multi aut a britannico mari qd nunc anglicū dicitur / r versus flandriam r theutoniam inueniunt / ita q ego habui in ore meo decem in vna menſa que in comedendo oſtra inueni. Juuencus emi conche habent meliores / quedam aut ex eis pforate ſunt / r quedam integre coloris ſunt ac ſi parua lux penetraret in multū album / r ideo nitent cum tamen ſint albe. fertur etiam q in tonitrua quaſi abortiendo eas oſtre euomat / r ideo in flumine inueniunt / in miſcella r quibusdam gallie fluuijs inter arenas. Eſt aut virtus earū experta ad pfortationem ſpirituū r ptra cardiaca r ſinopini: valet etiam ptra fluxū ſanguinis / r ptra fluxū lientericū / r contra

Medus

variam. Medus lapis eſt dicitur q a regione medoy vbi plures inueniunt ſic vocatur: Sunt aut due ſpecies huius / vnus niger / alter viridis. Virtutem eius eſt dicant ptra veterem podagrā r oculos eccitatem r nephreticam / reſoluere etiam dicit feſſos r laſſos r debiles. Fertur aut q eius qui niger eſt ſi fragmenta in aqua calida reſoluta fuerint / r ſe aliquis illa aqua lauerit incurrit membroꝝ excoriatoem r ſi biſerit ex eo peribit vomendo. Melochites quem quidam melonitem vocant lapis eſt arabicus / groſſe viriditatis / ſed nō translucidus ſicut ſinargodus / r eſt mollis. fertur aut q virtutem habet caſtodiendi geſtatem ſe a noxijs caſibus / r ſimiliter canabula infantū. Memphites lapis eſt a ciuitate egipti que memphis vocatur ſic dicitur / qui dicit vtignis calere virtute quidem q videt actu hic tritas r aqua mixtas in potu datus vrendia vel ſecandis / qua inducit inſenſibilitatem ne ſentiat cruciatu. Magnesia quem quidam magnosiam vocant / lapis eſt niger quo frequenter vtunt vitre arij: hic lapis diſſilat r ſiuit in magno r forti igne r non aliter / tunc immixtus vitro ad puritatem vitri deducit ſubſtantia. Marcaſita ſiue marchaliſa vt quidam dicant eſt lapis in ſubſtantia / r habet multas ſpecies / quare colorem accipit cuiuſlibet metalli / r ſic de marcaſita argentea r aurea r ſic de alijs. Metallum tamen qd colorat cum nō diſſilat ab ipſo / ſed euaporat in ignem / r ſic reſinquit eius inuſit / r hic lapis notus eſt apud alchimicos / r in multis locis inuenitur.

Melochites

Memphites

Magnesia

Marcaſita

Nitrum

Nichommar

mar

Cap. xij. De incipientibus a. xij. litera que eſt M.
Nitrum etiam accedit ad lapidis coagulationem / eſt aut ſub pallidū r perſpicuū: r huius virtus probata eſt q diſſoluit r attrahit: valet contra ictericiam: r eſt de gēe ſalis. Nichommar idem eſt q alabaſtrū qd quidam eſt de gēe marmoꝝ: tamen quia virtus eius eſt mirabilis inter lapides pcedo ſe a pomis. Et expertu eſt de hoc q frigiditate ſua pſeruat aromaticos

vinguenta. Et ideo philes de hoc lapide fecerūt antiqui. Conſeruat etiam frigiditate ſua corpora mortuor a fetore excellenti / r ideo monumenta r maſſola antiqua de hoc lapide inueniunt: eſt aut albus nitens. Sunt etiam q victoriā dat r amicitiam pſeruat. Sunt etiam quidam qui dicunt lapidem quemdam nuſe vocatū eſſe / de gēe lapidum buſonis / r in multis inuenit buſonibus. Et ſunt duo generā vnus ſubalbidus ſicut ſi lac intrauerit ſanguinem r vicerit cum / r ideo ſanguinis obſcuras venas dicit in eo apparere: r alter eſt niger / r aliquando in eo deſignat buſo ſparſis pedibus ante r poſt. Dicunt etiam q ſi ambo ſimul includant pſente veneno eos adure remanū tangentes. Probationem aut huius lapidis eſſe dicitur q exhibitis buſoni vnus buſo deſat contra cum r tangit eū ſi poteſt. Dicit etiam q pſente veneno varius eſt / qui ſubalbidus eſt.

Cap. xij. De incipientibus a. xij. litera que eſt O.

Omnis. Mica gemma eſt perhibet nigri coloris: inuenit melius genus eius nigri albis venis variatū: venit aut de Media r Arabia. Inueniunt aut quinqꝝ diuerſitatum ppter varietatem venar r color. Sunt collo vel digito ſuſpenſus cretat triſticiam r timores / r in ſomno ſantaſias terribiles / r multiplicare fertur triſticiam r lites. Dicunt aut q auget ſalua pueris. Si aut ſardius ſit pſens ligatur onix r ſuſpendit a noxijs: ro: hec aut omnia ſi habet pfecto habet ideo / quia virtutem habet mouendi melancoliam pape in capite: r motu em illius r vapore omnia iſta pcedunt. Dicunt aut quidam onicham ſeu onidulū eſſe idem / qd verſimile eſt / vel q ſit aliqua ſpecies eius / ſed colore nō niger niſi aliquid / ſed colorem habet vt humanus vnguis. ſicut ſupra diſimus. Sed onichinis nois inueniunt multi colores albi r nigri / r rubicandi / qui tamen omnes in ſubſtantia quadam fabricant / que ſimilitudinem exprimit vnguis hominis. Sunt etiam q ex lacrima arboris que onica dicit indurata in lapidem generat: r hanc eſſe cauſam q odoriferus eſt in igne. Hanc etiam cauſam inquit eſſe q frequentius alijs depictis imaginibus mirabilius inuenit / quia larima a principio mollis facile formabilis pingit r picturā retinet qñ in lapidem indurati coagulat. Hunc lapidem dicunt inſenſibilem intrare in oculū / hoc eſt mirabile. Sed ego vidi ſapſtrū intrare in oculū r lapidem galli / r quemdam aliū cuius nomen ignorauit ſine leſione oculi: poſtū em tenuerū ledit oculū niſi tangat aciem ſiue pupillam ſenſibilem ptra foramen vuc. Obthalmus lapis eſt ab obthalmia dicitur / cuius color non nominat / ſorte ideo quoniam mul mi virentum eſt colorū. Valere autem dicitur geſant / contra omnes matutes. Los morbos oculoꝝ / viſus autem triſtantium dicitur obecare /

Omnis.

Obthalmus

sardo videlicet ⁊ onice. Est ergo rubeus ⁊ h color supeminet in ipso
 sardio ⁊ est etiā albus ⁊ niger ⁊ coloris ynguis pferens ⁊ onice.
 Land abillior aut est q hos colores magis habet distinctos ⁊ q den-
 sioris est substantie. Inuenit aut quin q modis ⁊ forte pluribus p-
 pter diuersam colorum conuentionem ⁊ sbe diuersam densitatem ⁊ fre-
 quentius inuenit in india ⁊ arabia. fert aut luxuria depellere ⁊ ho-
 minem castu reddere ⁊ pudicu. Est aut maxima huius virtus in h
 q cū nichilinus nocuus sit ⁊ hie nocere nō potest sardinū sibi in sba
 habens admittit. Sardinus lapis est ab antiquissimo inter p̄ciosos
 lapides p̄numeratus vel cōmenciatus. Est aut rubeorum spissū has-
 bens cū sba obscure perua sicut sit p̄uitas imaginaret in rubea ter-
 ra ⁊ fin hanc diuersitatem inuenit quin q modis ⁊ ita q aliq in h
 habet de p̄uitate ⁊ forte est ille matrix alioz ⁊ comus in q generat.
 In sardis aut ciuitate prius esse repta ⁊ ideo sic vocat. In it aut
 hunc accendere animū ad gaudiū ⁊ acere ingenia ⁊ per virtutes p̄-
 rias ligare a noimento onichinū. Sarda q alij dicūt sardo lapis
 est qui se habet ad tabulas ligni sicut magnes ad ferrū ⁊ ideo adhe-
 ret ita fortiter tabulis nauū q uelli nō possit ⁊ nisi abscondat cū ipso
 ea pars tabule cui inbeferit est aut in colore purissimus nitens. Si-
 lenites lapis est de quo varia referunt. Dicunt em̄ quidā hunc nasci
 in qdam gñe testudinis indico ⁊ esse variū ⁊ rubeo ⁊ albo ⁊ purpureo
 q qz colore pulcherrimū. Alij aut dicunt hunc virentem ⁊ in p̄fido
 partibus frequentius inuenit. Dicunt aut hunc crescere luna crescen-
 te ⁊ luna decrecente decrescere ⁊ gestatū aut ferunt p̄ferre p̄sentiam
 quandam futuroz ⁊ si sub lingua portat p̄apue p̄ma luna ⁊ decima
 eistente. Dicunt em̄ q mane p̄ma luna vna tantū hora habet hanc
 virtutem ⁊ decima aut eistente luna habet virtutem in prima hora ⁊
 sexta. Modus aut diuinatioz est q cū portat sub lingua cogitat de
 aliquo negotio vtrū fieri debeat vel nō ⁊ si fieri debet cordi tenaci-
 ter insigat ita q uelli nō potest ⁊ si aut nō debet fieri statim cor resis-
 lit ab ipso. fert etiā q curat p̄tulos languentes ⁊ debiles. Sma-
 ragdus lapis p̄ciosior multis alijs ⁊ nō rarus ⁊ est color eius vi-
 ridissimus translucens ita q vicinū aerem sua videt tingere viridi-
 tate. figura sua melior est planities suspiciā ⁊ quia tunc vna pars nō
 obumbrat aliam. Melior aut est que nec lumine nec vmbra variat.
 Natus p̄pter planiciā ⁊ coloris varietatem dicunt esse diuersitates
 duodecim ⁊ eo q aliq quoddā sel nigrū p modū virgularū p̄mixtū
 habet. Sunt aut a locis dicti satia vel britannia ⁊ niliaci ⁊ qui in
 venis cris nascunt ⁊ maculosi qdam ⁊ quidā calcedoni ⁊ eo q ad-
 mirtaram habent cū illo lapide ⁊ flores omnibus sunt satia. fert
 aut q illi de midis griffonū auferunt qui lapidem hunc cū crudelis

Sardi-
nus

Sarda

Seleni-
ca

Smarag-
das

rate magna custodiunt. Dicit em̄ vnus de grecis veniens vidicus ⁊
 curiosus experimentator q ille lapis nascit in rupibus qui sunt sba q
 maris ⁊ q ibi frequenter inuenit. Rationale em̄ est q in venis cris
 in p̄picio q ad eris sbam nō venit nascit quia rubiginis cris has-
 bet viriditatem. Expertū aut est q t̄pibus n̄ris q hic lapis sive bonus
 ⁊ verus est nō sustinet coitu ⁊ p̄pter qd rex yngarie qui n̄ris t̄pibus
 regnat in coitu cū vxore sua lapidem hunc in digito habuit ⁊ p̄pter
 coitu in tres partes fractus fuit. Est ideo p̄babile est q dicit q hic
 lapis gestantem se ad calitatem inclinat. ferunt etiā q auget opes
 ⁊ in causis dat v̄ba p̄suaoria ⁊ q collo suspensus curat em̄riten ⁊
 caducos morbos. Expertū aut q v̄sum debilem p̄portat ⁊ oculos cō-
 seruat. Dicunt etiā q bonā facit memoriā ⁊ q temperatē auer-
 tit ⁊ valet diuinantibus ⁊ p̄pter qd a magicis querit. Sirtus est la-
 pis a sirta dictus vt dicit Plin. q integer natat ⁊ cōminutus fluctu-
 at. p̄fecto huius causa est q̄a in poris integrū aerem p̄tinet q ma-
 nascit a puluere cōminuti lapidis. Sarcosagus lapis est deozatiuus
 cadauoz mortuoz. Erce em̄ sarcos sonat ardam ⁊ sagos aut come-
 dere. Antiqui aut quidam hoc lapide primo secernit ardas mortu-
 ozum ⁊ eo q in spado .xxx. diez cadauer p̄sumit. Ob hoc aut n̄ra mo-
 numenta lapidea sarcosagi sunt vocata. Sarmius lapis est a sar-
 mia insula in qua inuenit dictus hoc aut lapide polif aurū. fertur
 aut q potatus vertiginem sedat ⁊ mentem solidat ⁊ habere aut hoc
 viciū dicit q slligatus manu parturientis impedit partū ⁊ t̄ p̄tinet
 ipsum in matrice. Suetinus lapis est croci coloris quem greci eci-
 ciam vocant. Inuenit em̄ aliq translucens vt vitrū ⁊ vocabulū aut
 trahit a materia quia suo vel ḡma arboris nascit que pinus vo-
 catur ⁊ vulgariter aut lubz vocat. Confrictus aut trahit folia p̄-
 leas ⁊ s̄la sicut magnes ferrū. Dicunt aut q p̄ter portantibus se ca-
 s̄ta tem. De expertis aut est q fugat serpentes in casus ⁊ pregnan-
 tibus aut valere dicit ad faciem parturitionem. Ad elio aut est qui
 fit de suco qui in estate calida p̄ossit / c̄barriz aut qui fit de suco
 alterius corporis. Specularis lapis vocat eo q ad modū vitri per-
 spicuis sit. Dicit aut in hispaniaz v̄be segebia primitus inuentus. Spec-
 ego aut vidi illū abādanter inuenit ita q curus inde onerant in
 diuersis partibus theonomie ⁊ vidi etiam in gallia inueniri cū gipso
 quia gipsi extremitas quedam est effosus aut scindit in quasi libet
 tenues partes ⁊ sunt inde fenestre sicut de vitro nisi q loco p̄fubi
 oportet ponere lignū s̄ne abeniū. Sūt vt videt tres species eiusdem
 vni scilicet Inadū vt vitrum aliud nigrū penitus specū attramen-
 tū teratū atrinū qd vocant auripigmentū vel arsenicū sicut supra
 dicitur qd carius est ⁊ nobilior.

Virtutes
smarag-
di.

Sirtus

Sarcos-
sagus

Sarmius

Suetin-
als lue-
cintm.

Spec-
laris

Cap. xviii. De incipientibus a. xviii. litera que est Z.

Topasij virtutes

Topasion lapis est sic vocatus a loco sue pume inuentio- nis / qui fertur vocari topasis insula / et quia auri similia tudinem ostendit. Sunt autem due species in hoc genere lapidis / quarum una est omnino similis auro / et becelt preciosior: alia est crocea magis tenuis coloris / qui auri sit color / et hec est vilior. Expertum autem est in nostro tempore / quod si in aquam bulientem immittat ita deservere facit / quod statim manu immissa extrahitur / et hoc fecit parissus vnus de nostris socijs. Dicant etiam quod valet contra emotoxam / et lunaticam passionem. Hoc autem certum est / quod speculum est lapis iste / et idolum obiecti corporis sicut speculum pccatum in speculum representat: cuius causa esse non potest nisi quod interius per se perficias concavas pccatit / et coagulata. Turchois lapis est coloris flauo / et lucidi candentis / ac si fac penetrat et in flammam colorem / et refertur per ipsum ad superficiem. Dicant autem quod visum conseruat / et a no- cibus casibus potantem se defendit.

Turchois virtutes

Arach.

Dernix

Virites.

Zenech.

Zigrites.

Cap. xix. De incipientibus ab Y litera.

Arach quidem dicit sanguis draconis / sicut Aristoteli. Lapis est. Quidam autem medicos dicunt quod est succus cuiusdam herbe. Sed quod dicit ostendit in puluere / cuius suspicid nitet / et aspera est sicut cominatus lapis / est autem rubens valde: valet autem contra quemlibet fluxum / et precipue sanguinis / et ex eo et argenti vino fit algala. Dernix est lapis qui dicitur armenicus: est autem coloris subpallidi: valet certissime contra melancolicum / et atra vitia splenis / et spatii / et atra cardiacam passionem. Virites est gemma quam si praeparant dicimus. Color autem eius est fulgens ut ignis ut supra dicimus / leniter et reuerenter vult tangi / aut adurit tangentis manum. Mirum quia etiam noctiluca animal aliquando adurit manum / sicut ego ipse expertus sum septus.

Cap. xx. De incipientibus a litera Z.

Zenech est lapis qui vocatur lazuri / huius inest tenuis color flauus cum corpusculis aureis. Sicut autem inde asyrii. Certissime valet sumptus contra melancolicam / et quartanam / et in copiam et vaporibus melancolicis patientem. Zigrites lapis est coloris vitrei / alio nomine etiam euat vocatur. Et dicitur quod gestatus collo stringit sanguinem / et depellit mentis alienationem.

Hoc de lapidibus dicta in speciali sufficient: Quoniam si in speciali de virtute cuiuslibet lapidis vellentis dicere modum voluminis excederentis. Sicut enim a principio diximus si quis experimentari voluerit vit lapillum inueniet qui non habeat aliquam virtutem / sed per ea que dicta sunt iudicare de omnibus est planum.

Tractatus tercius secundi libri de lapidibus.

in quo est de sigillis lapidum / et qualiter est dicendum de sigillis: et quot sunt modi sigilloz / et de expertis. Cap. l. prima.

De imaginibus autem lapidum / et sigillis post hec dicendum est / licet enim pars ista sit pars nigromantie sicut illam speciem nigromantie que astronomie subalternat / et que de imaginibus / et sigillis vocat / tamen propter bonitatem doctrinae / et quia illud cupiunt a nobis scire nostri loci aliquid de hoc dicitur / omnino imperfecta / et falsa reputantur / quicquid de his a multis scriptum inuenit. Antiquorum enim sapientum scripturam de sigillis lapidum pauci sciunt nec scribi potest nisi simul / et astronomia / et magica / et nigromantie scientie sciunt. Incipientes igitur de imaginibus lapidum dicimus nos tres modos imaginum in lapidibus inueniri. Quorum vnus est quod inuenit in lapide imago nec exarata nec super eum eleuata / sed in eo depicta quasi coloribus / et picturis variata sit. Alter est quod inuenit eleuata quasi opere exduosio super lapidem. Tercius modus est quod figura infationis est exarata in lapidum quibusdam partibus lapidis abrasis / et quibusdam remanentibus. Adhuc autem in imaginibus que sunt pictae aliquando pingitur imago colore eiusdem lapidis / et tunc non ostendit imaginem nisi modus terminationis lineam quarundam que sunt in superficie lapidis / aliquando imago habet colorem omnino alium a colore lapidis. Hi autem duo modi sunt imaginibus que eleuatae sunt super lapidum superficiem. Volo autem primo narrare que vidi / et expertus sum ego ipse / et postea ostendere causam / et modum per quem a natura efficitur imago / et tercio loqui de imaginibus factis per artem / et ostendere virtutes sigilloz. Dico igitur quod me existente venetis cum essem inueniens incidebant marmora per fores ad parietes templi ornandos: stigit autem in vno marmore iam inciso tabulis incisis sibi applicatis apparere depictum caput pulcherrimum regis cum corona / et longa barba / nec in aliquo peccare videbatur pictura / nisi in hoc solo quod frontem videbas in medio habere nimis altera ascendente versus verticem capitis. Scimus autem omnes qui aderant hoc a natura fuisse pictum in lapide / et cum a me quereretur causa inordinationis frontis / dixi lapidem illum ex vapore fuisse coagulatum / et in medio per calorem fortiores vaporem in ordinate ascendisse ultra modum. fuit autem pictura eiusdem coloris cum lapide. Idem autem simile est in nubibus in quibus omnes apparent figure quando ventis non agitantur / et continue propter calidum eleuantur etiam dissipantur que si apprehenderent locum / et virtute lapidibus multas effigiantur figuras / propter hoc apparet ergo figuram picture

Tresmodi imagium

Natura lapidis imago capitis

mira spe
cies con
che

simplicis aliquid esse a natura. Post hoc autem longo tempore cum effem
parius de numero doctorum et grege contigit aduenire ad studium istum
regis castelle cuius coqui cum piscibus emerunt in nominati nobilibus et
multi piscem emerunt qui latine pecces vulgariter pleis vocabatur /
erat maxime quantitatis in illo genere piscium / cum autem ceterarum piscium /
in ventre eius apparuit concha ostrea maxime / quam ad me memo
ratus nobilis fecit causa dilectiois adaptari / concha ergo illa in con
cauo sui quod est planum et politum habebat figuram trium serpentium ore ele
uato optime factorum / ita quod nec figura defuit oroloz / cum tamen essent
valde parui / ceterius autem in puero quod erat asperum habebat figuras
multorum .x. videlicet et amplius serpentium simili per omnia ope factorum
nisi quod omnes exteriores nodo quodam in collo videbant colligati /
capitibus tamen et corporibus separatis / nec sunt vlla ista imagi
num que non esset perforata foramine ab ore serpentis in capiente / et
inferius ad caudam serpentis eunte / et erat foramen ita paruum quod
videbat filo factum fuisse. Noncauit concham ego multo tpe habui /
et multis ostendi / et postea eam misi pro munere in thesauriam cui
dam. Oculat igitur per illud experimentum etiam figuras deatas su
per lapides aliqui fieri a natura. Narravit autem mihi quidam nobi
lis et potens quod quodam tpe ab vno rusticorum suorum presentatum fuit si
bi ouis minoris quantitatis quam galline in quo corpore exduos simi
li in testa optime figuratus fuit serpens cristatus et alatus et habebat
figuram pedis sicut pes galli / omnia autem hec indicant tales for
mas aliqui a natura formari / et hoc puto ego et scio verum esse.

Quum

Capitulum secundum De figuris lapidum a natura factis.

Queramus igitur qualiter a natura formantur. Reuocemus
igitur ad memoriam ea que in secundo nostro philosophice de mon
stris loquentes determinauimus. Non igitur ignoramus
quod sunt quedam loca in celo in quibus cum luminaria con
uenerint impediunt etiam in terra et effica materia figuram huma
nam generari / et materia tunc crescat in horribile monstrum. Aliquid
etiam conuerso percurrunt luminaria et ceteri planetarum loca in quo
tanta virtus est generationis humane quod in semine valde difformi co
tra vim formatiua illi semini insitam imprimunt formam humanam /
propter hoc contingit aliqui porcellos in capite ferre figuram hominis / et
fetus vocat similiter. Quod quia ex permixtione seminis hominis cum
dictorum animalium seminibus esse non possit in philosophis nostris satis
est ostensum. Nec igitur est causa et non alia quod etiam in lapidibus vapo
rabiliiter in materia coagulatis imprimuntur figura hominis vel alia de
figuris specierum quas producit natura aut pingendo tantum / aut etiam
figurando totum elevando in toto vel in parte maxime cum sit huius

Causa i
maginū
naturā
lium

efficiens in onichinis propter materie maiorem molliam ut diximus
supra. Est enim Colonic in capite trium regum magne quantitatis onichi
nus habens latitudinem manus vnus hominis et amplius / in quo
super materia lapidis onichini qui est sicut vnguis picta duo sunt
capita iuuenū albißima / ita quod est vnū sub alio / sed elucet dispositio
nasi et oris : et in fronte capitū est figuratus nigerrimus serpens qui
colligat capita illa. In mandibula autem vnus in ea parte vbi est an
gulus caritatis mandibule inter partem que descendit a capite / et
eam que ad os inflectit est caput ethiopsis cum longa barba nigerrima
et subtus in collo iterū est lapis habens colorem vnguis / et videtur
esse vestimentū decoratū floribus circa capita / pbani autem quod non est
vitrum sed lapis / propter quod presumpsi picturam illam esse a natura
et non ab arte / similes autem multi inueniunt. Non latet tamen aliqui per
artem fieri tales imagines duobus modis : vnus quorum est in quo
opatur ars et natura : et illa quidem vel qualis ars effingit figuras /
et materie colores / et postea totū ponit in aqua in qua fortis est vis
mineralis lapidificatiua / et ex illa coagulat in lapidem sicut diximus
supra. Secundus autem modus est rezeptorius quod effingunt imagines
in materia et diuersificant colores figure per sigilla / et postea ope al
chymie per aquam vel alium liquorem coagulantem indurat in sumi
litudinem lapidis / et hoc maxime fit per illud quod alchymici vocant
lac virginis : fit autem quasi litargirū fortissime lauat in aqua / et sepius
coletur per ipsam quousque sit sicut lacrima / et ille due aque permisce
antur : est enim hec aqua certissime coagulans / et videtur lapis qui per
eam coagulatus est. Multis autem alijs modis sicut coagulationes
materie / ita quod videbantur lapides cum non sint / nisi quis subtiliter
et per lunam tentauerit. Aliquando autem fuerit huiusmodi colores in vitro simi
plici / et similiter imagines / et hoc vulgus imperitū putat esse lapis
des : his ergo de causis sunt imagines picte et exduis sue elanate. Ille
autem que ex arte rasura videtur non intelligo quomodo fiant nisi ab arte non
a natura per aliquem modum / sed in gemis durissimis dicant fieri per
partes adamantinas acutas et durissimas ab his quod scribitur de gemis /
quod ego nequaquam credo verum esse : ad tales enim exaratōes oportet habe
re instrumenta decenter aptata : quod non potest esse in partibus adama
ntinis / nisi mollirentur sanguine hirano / et tunc esset dispendium
et nimis sumptuosum / eo quod aliquando parum valentem gemmam
exorant esse videmus. Que igitur experti sumus etiam hic diximus
distillatur enim et depuratur calibus sepius donec fere habet albedi
nem argenti / et tunc ex eo formantur instrumenta ferri et scilicet
angulis auentibus et subtilibus / et tunc exprimit succus raphani et
permisceat cum succo raphani aqua que extrahit de lumbicis terre

Natura
lis pictu
ra ony
cis

Quomo
do fact
pantur
gemme.

contusa & expressis per pannū ita q̄ tantū sit vnius quantū alte-
 rius /z postea candens instrumentū ctingit in aqua illa bis vel ter
 vel pluries quotiens oportet & efficit ita durum q̄ radit gemmas &
 incidit aliud ferrū sicut plumbū. ¶ Nec igitur dicta sunt de causa
 imaginū que apparent in gemmis. Si autē quis querat quare ima-
 gines in alijs lapidibus nō inveniunt nisi in gemmis: dicimus q̄
 prius nos expertū induximus q̄ aliquando apparent in marmorez
 sed in alijs generibus lapidū iam nō apparent /quia materia eoz est
 gravis & grossa terrestris & virtutibus mouentibus inobediens /z
 ideo celum eam mouere & imprimere nō potest: lapides autē preciosi
 & quedam marmora vt supra diximus vaporales habent materias
 facile mouentib⁹ obediētes /z ideo in eis tales generantur imagines.
 Exemplum huius est in vaporibus seminalibus in quibus de facili
 apparent imagines que tantum in substantia cerebri vel capitis vel
 ossis nō imprimunt /omnes enī motus celestes potest impedire con-
 fusio /z inhabilitas materie sicut diximus sepius in precedentibus /z
 est hoc /sicut si figillum lapidem tangat vel duram terram tunc ne-
 quāq̄ imprimi /si autē tangat aquā imprimi /z si aqua congelatur
 tunc figura perseverat in glacie. Nec autē nō omnino pb̄sica sunt
 tamen ppter doctrinē bonitatem hic sunt interposita.

¶ Caplin. iij. De causa quare gemme primitus scalpī preci-
 ptebant /z quod sit iunamentū in ipsis sigillis.

Monc autē determinamus causam quare gemme primitus
 a sapientibus scalpī p̄cepte sunt /z qd̄ sit iunamentum in
 ipsis sigillis eoz: huius autē causam cognoscere & scien-
 tia oportet magoz /quam compleuerunt Magoz grecus
 & Berina babilonius /z Hermes egyptius in primis / postea autē
 mirabiliter enūsit in ea Ptolomeus sapiens & Herber hispalensis /
 Tebitis autē plene tradidit artem. Est autē principū in ipsa scientia
 omnia quecumq̄ sunt a natura vel arte moueri a virtutibus celestibus
 primo: & hoc de natura nō est dubiū. In arte etiam p̄stat eo q̄
 aliquo modo & nō ante incitat eo hominis ad faciendū /z hoc esse
 nō potest nisi virtus celestis vt dicunt sapientes p̄nominati. Est
 enī in homine duplex principū operū / natura scilicet & voluntas /z
 natura quidem regit sideribus / voluntas quidem libera est / sed nisi
 renitaturabitur a natura & indurat /z cū natura moueat motibus
 siderū incipit voluntas tunc ad motus siderū & figurarū inclinari:
 probat hoc Plato de operibus p̄uoz qui libertate voluntatis non
 ad hac renitunt nature & siderū inclinationi. Illi enī ex siderū virtute
 postulant in se habilitates ad vnam artem vel aliam in qua si
 operentur perfecti efficiēt /z si reluctēt & alias querant / nunq̄

Magie
 scriptoz
 rea

omni
 limi eb
 m
 scribit

pter nature ad illam artem inceptā p̄fectionē p̄sequant. Ad autē
 dubitamus quin omne qd̄ est causa aliquo modo cause / est etiam ali-
 quo modo causa causati. Si igitur vis & afflatus siderū influunt in
 dam causalitatem artis in artifice: pro certo nisi impediatur influet
 omnibus operibus artis aliquid sue virtutis. ¶ His habitis p̄ prin-
 cipio sumimus a dictis philosophis q̄ etiam alibi p̄bandū est figu-
 ras celoz primas esse figuras /z ante omnū generatoz naturā /z ar-
 te figurarū. Ad autē primū est genere & ordine generantiū abscz du-
 bio causalitatem suam per modū cuiq̄ congruū omnibus influet /z
 quentibus. Nos enim nō intendimus hic de figuris mathematicis
 sumptis / sed de figuris prout inducunt dimeritatem generantiū
 generatoz in ordine: p̄cedebz & natura forme & materie sue: habet
 bit igitur figura celestis causalitatem in omni figura generata a na-
 tura / eo q̄ ars resoluū in principū nature / quia p̄ incipiū artis pro-
 ut dicimus natura est fm q̄ etiaū a suo celesti principū / cuius prin-
 cipū est intellectus practicus / sicut idem intellectus est principū ar-
 tis / sicut dicimus sepius in celo & mundo & pb̄sica. Et his autē de
 necessitate p̄cludit q̄ si obseruare ad celestem figuram imprimā si-
 gura in materia per naturam vel artem / q̄ celestis figure aliqua vis
 influet operi nature & artis /z inde est q̄ obseruare ad imagines ce-
 li precipiū fieri opera & exitus & introitus & inclinatio velis & vesti-
 tura a Ptolomeo sapiente. ¶ Hinc est q̄ in scientia geomantie figure
 puncto: ad imagines tales reduci precipiū quia aliter nō sunt vti-
 les / hac ergo industria p̄siderata primi p̄ceptozes & p̄fessozes phi-
 sica gemmas: imagines metallicas ad imagines astroz obseruatis
 tibus quando vis celestis fortissima ad imaginem eandem esse po-
 batur / vtputa celestibus multis virtutibus admixta scalpī precipie-
 bant /z mira per tales imagines operabant. Imagines autem celi ce-
 multas qdam adiuant / sunt tñ p̄cipue quinqz obseruanda / s̄c̄ im-
 ago circuli nō stellati / quia circulus signoz non stellatus est primus
 habens motū figure & vite. Secūdo iuuat et imaginibus stellatis que
 etiam obseruare oportet debite. Tercio autē est ex situ planetaz in se-
 gnis p̄fortantibus signa. Quarto autē q̄ quantitate elevationis & e-
 longationis fm longitudinem & latitudinem a linea equinoctiali r̄
 ascendente. Et quinto ex respectu omnū horū ad latitudinem clima-
 ti: hoc enī multū est obseruandū / quia ex hoc & quarto variat tota
 qualitas anguloz quos describant radij super figuram rei generate
 vel facte per artem /z fm q̄ntitatem illam anguloz infundunt rebz
 virtutes celestes: hoc enī pauca obseruare /z paucoz obseruare scia-
 unt /z dum sine scientia nitunt ad opus artis imaginū / ppter fallaci-
 am sue opationis credunt fallere scientiā & p̄temptibilem reddū

Quomo
 do figu-
 re celestef
 influunt

In ima-
 ginib⁹ ce-
 li sūt qn
 q̄ obser-
 uanda.

Virtutes
in imaginū
certo tpe
ouant

eandem sic igitur ad celestes imagines scilicet gemme et hac de causa precipiunt. Sed non lateat nos quod sicut virtutes naturales perdurant in quodam tempore non ultra ita est etiam de virtutibus imaginū non enim in suis aliqua virtus de celo nisi in quodam tempore periodi sicut diximus in fine perigenitos et postea cassi et inutilis remanet in mago frigida et mortua: et hoc est causa quare quedam imagines non operantur hoc tpe quod fecerunt tpe antiquo. Unde est quod distinguunt in astronomia diversi anni imaginū celi et planetarum et quarundam stellarum dicunt esse anni maiores et medii et minores, in quibus compli cantur sua causata fortiora vel minus fortia vel media.

Cap. iij. Qualiter imago dicatur orientalis/occidentalis/meridionalis vel aquilonaris.

Hoc autem quod inuenit in Euace et Barone et Diacorde et quibusdam alijs quod quedam figure sunt orientales et quedam meridionales et quedam aquilonares et quedam occidentales omnino abusue intelligit ab hominibus nisi tempus qui de lapidibus sentromittunt. Causa enim dicti antiquorum est quod imago sculpta est ad triplicitatem orientalem vel occidentalem et sic de alijs. Diuidunt autem signa in quatuor triplicitates sicut diximus in libro de causis proprietatum elementorum et planetarum nec oportet illud hic iterare et dicat triplicitas terra meridionalis non ob aliam potissime causam. ut dicit Pto. nisi quia si ab ipsa eleuat ventus meridionalis diu durat et si alio cito desinit. propter quod triplicitas terre maior vis est in meridie quam in alijs plagis mundi. Eadem omnino de causa triplicitas signorum aquorum vocat aquilonaris et triplicitas ignea orientalis et quarta aera vocat occidentalis. Imaginem autem esse aquilonarem vel meridionalam etc. hoc idem est dictum quod ad talem imaginem huius triplicitatis impetiam et quod non quod in tali vel tali plaga plus vel minus valeat sed tamen si tpe figuratis imaginis fortiter fiat ventus triplicitatis fortiter cognoscatur esse celestis effectus et ideo efficacior imago esse presumitur. Est autem solertissime sciendum quod celestes effectus speciales et obseruatas materias queruntur in imaginibus et ideo antiqui qui non de vno lapide vel metallo sed modo de vno modo de alio finem diuersitatem celestium figurarum sapiebant sicut materias que figurarent. Quod autem magis isti lapides et in dia veniunt quam ex alia regione et ex Aegypto: causa est quod virtus planetarum in illis partibus est efficacissima eo quod ille partes aut sub equinoctiali aut inter equinoctialem et tropicam aut in quarto climate et in illis locis que sunt prime vel secunde positionis planetarum spargunt radios ab oriente et occidente et aquilone et meridie et fortiter in eos effectus. In medio autem climate quod est quartum propter temperantiam

Ptolemaeus

propter effectus et qualitates planetarum quas efficiunt in elementis et ideo fortiores et veriores sunt ille imagines. In alijs autem diatribis nunquam sunt planetarum aquilone sed semper et oblique et meridie respiciunt illa et ideo tantam virtutem non infundunt his imaginibus que sunt in his diatribis quantum ille que sunt in illis. Quibus autem causa reddita est in libro de natura locorum a nobis. Hoc modo ad sapientiam habendam legit rex Pirrus gestasse in digito atheni in quo miro deore nouem muse insculptae fuerant et Zepollo deus sapientie in medio in manu tenens atbaram. Quod autem vulgatum est de illis sculpturis quod sit sculptura filiorum israel phariscentium et egipto neque annuo neque abnuo: scio enim quod legi de Moyse quod fecerit annulos obliuionis et memorie post huiusmodi sculpturam et dedit vixit sue a se resistenti. Traditio enim philosophie habet mathematicas scientias primum extitisse circa Aegyptum a mathematicis autem scientijs huiusmodi sculptura habuit eorum.

Pirri
annulus

Cap. v. De significationibus imaginum in lapidibus.

Item autem ab alijs dubio ea sufficienter ad presentem intentionem que dicta sunt tamen ad solacium legentium quedam ponemus de significatione imaginum et postea de ligaturis et suspensionibus earum et in compositis complexibus de lapidibus tractatum ut generaliter igitur in communi sit dicere arces vel leo vel sagittarius insculpti propter ignem et orientalem triplicitatem designant signorum ydriopis et paralisis et huiusmodi et quia calidum bene mouet dicantur gemme sodiaci et stantes se facere ingeniosos et facidos et ealtare in honoribus huiusmodi earum virtutes. Item aere et occidentalem si debite insculpantur lapidibus calidum temperatum et humorem et proparare dicantur ferentes se ad amicitiam et iustitiam et ciuilitatem bonam et legum diligentem obseruantiam et concordiam. Cancer autem scorpio et pisces insculpti lapidibus propter triplicitatem aqueam et septentrionalem temperant febres calidas et siccas sicut est ethica et caison et huiusmodi. Inclinant autem finem artem imaginum ad mendaciam et iniustitiam et inconstantiam et lubricitatem huiusmodi signum est quod dicantur scorpiorem esse imaginem Maometi/qui nunquam nisi mendaciam docuit et iniustitiam. Si autem scribuntur thaurus et virgo vel capricornus illi propter triplicitatem terram et meridionalem frigidam quo ad effectum sunt et sicca et ideo curare dicantur ferentes se ad sinocha et infirmitatibus calidis. Inclinant etiam ferentes se ad deuotionem et religionem et ad opera rusticana sicut ad agriculturaliter et vinearum et hortorum plantacionem. Est autem eadem res in psideratione imaginum celi extra zodiacum descriptarum.

Imagi
nes . iij.
signorum
sodiaci et
earum vir
tutes.

Pegasi imago. Pegasi enim de luce inscriptus lapidi bohus militantis et pugnantis in equis et bello campestri / et de valere extra equos in imitatibus. Est autem figura pegasi imago dimidij equi alati / propter huiusmodi effectus vocatus fuit in arte imaginij. Pegasi bellorum quos fons bellos. Andromade autem est imago puelle ad vniuersum latus conuersa supra cellam sedentis / et manus reuoluentis / et imago illa inscripta in gemmis resiliantibus et natura sua amorem que supra descripte sunt facit stabilem amorem inter virum et uxorem ita etiam quod adulteros reconciliare dicitur. Cassiope autem est uirgo sedens in cathedra habens manus erectas et cancellatas / et huiusmodi inscriptio in gemmis somnum resiliantibus et resiliantibus membra dare dicitur quietem post laborem et debilia corpora roborare. Serpentarii autem a se est virtus serpente cuius caput tenet dextra manu et caudam sinistram / et hec imago inscripta lapidi qui uenena fugat valere contra uenena predicatur. Mercurius autem astrum est uir genu flexu dauam in manu habens et leonem interficiens cuius pellem habens in manu alia. Si ergo imago herulis sit inscripta lapidi ad uictoriam pertinenti et gelans habet in bello campestri uictoriosus fore dicebat. In celo autem iuxta poli articulum due uerse pinguntur in quarum medio disponit dracho tortuosus / et sibi in lapide ad sapientiam et ingenium pertinentem scriptum inuenit inuauit astuciam et caliditatem et fortitudinem. Saturni autem inscriptio hec est uir senis falconem deauram in manu habentis et non uisus neque ridens fuscis paucos pilos in barba habentis propter frigiditatem et siccitatem dicitur conferre potestatem crescentem et stabilem sapientiam si sit in lapide eiusdem uirtutis / et scias quod hec citius fertur ignobili quam nobili quia Saturnus non amat nobiles fin artum astrologorum. Iupiter autem plurimas tam secundum Aristoteli quam secundum alios philosophos habet figuras de quarum numero. vij. sunt obseruare de quarum una sufficit bene dicere. Si enim scribat homo cum capite arietis rugosus habens calcaneos capillis multum sparsis et pectore ibili. Si ergo sic inueniat inscriptus gemme que fert gratiam hominum faciet gratiosum et imperantem ab hominibus quod uolunt et fortunatum ut dicunt precipue in his rebus et honoribus que fide et religione querunt. Si autem inscribat in gemma faciem donante homo gracilis corporis / barbam habens pulcherram et raram et paruam et labia subtilia et nitida et nasum subtilem habens alas in pedibus et in sinistra manu uirgam in qua superius inficus sit serpens inuolutus / que inscriptio frequentissime inuenit in lapidibus qui extracti sunt de templis antiquis idololatriam / et precipue in partibus germanie. Signum autem est Mercurij stultitia et conferre dicitur sapientiam precipue in rhetoribus et mercatoribus.

et precipue in alijs. Idem autem est de signo Martis que est figura militis cum lancea / si inscribat in lapide iracundiam et audaciam sferente dicitur facere animosos et bellatores. De uenera autem breui sermone nihil dici posset / cum de ea duo libri magni in magicis compositi sunt / qui non tractant nisi de imaginibus eius. De Sole et Luna plus rime sunt diuersitates de quibus propter uerendum transimus. Idra autem uidelicet dracho super se habens uirnam uersus caput et cornu aut caudam supra dorsum / lapidi diuicias sferenti inscriptus sferre dicitur diuicias et sapientiam et resistentiam extra uocantem. Centaurus autem inscriptus hoc est homo habens leporem in sinistra suspensione cum altello / et in dextra baculum in quo est bestiola insita suspensa cum lebe dicitur conferre stabilem sanitatem / et propter hoc dicunt fabule quod Centaurus magister fuit Achillis / eo quod hunc lapidem in manu ferebat. Similiter autem ara inscripta ad modum capite claudentis sacra dicitur dare amorem uirginis et castitatis. Leus etiam inscriptus inuenit habens cristatam serpentem in dorso et turbam magnam dicitur conferre felicitatem in terra et in mari / et prudentiam et amabilitatem et ablata restituere. Mantis autem inscripta cum uelo alto et extenso fertur dare securitatem in negociatione et quibusdam alijs. Lepus autem inscriptus extra uersutias et uerba insanie ualere perhibet. Orion autem habens in manu falconem uel ensem inscriptus gemme eiusdem uirtutis sferre dicitur uictoriam. Aquila autem cum sagitta ante caput suum inscripta sferre ueteres et nonos honores acquirere perhibet. Similiter autem aquari signum liberare a quartana dicitur. Perseus autem in dextram habens ensem et in sinistram caput Borgontis / liberare dicitur a fulgure et tempestate / et ab inuidorum incuria. Ceruus autem cum uenatore et canibus inscriptus saluare de freneticos et maniacos. Venus autem cum magna uelle laurum tenens in manu inscripta sferre dicitur praesidium et ornatum. Similiter autem de multis hic introducere possemus / sed non oportet quia de his alia scientia est / et non possunt hec ex principijs phisicis probari / sed oportet ad hoc sacra astronomia et magicam et nigromanticas scientias de quibus in alijs considerandum est.

Cap. vi. De ligaturis et suspensionibus lapidum.
 A uero que ad hanc scientiam magis pertinere uidentur sunt ligature lapidum et suspensiones / quia in illis non nisi naturaliter ex uirtutibus sferuntur medicinam et iuuamen. De his igitur aliqua dicenda sunt ex Aristoteli sumpta et ostenduntur Lucem et Metemorphosis et alijs quibusdam. Zeno autem in libro suo naturalium quatuor reddens rationem uirtutis ligaturarum et suspensionum et uirtutum ipsarum lapidum dicit quod est uirtus occulta uniuersalis que facit

Mars
 Venus
 Sol
 Luna
 Hydra.
 Centaurus.
 Perseus
 b i j

Incipit liber tercius de mineralibus in quo determinatur de metallis in comuni. Cap. i. que sit libri intentio et dicendorum ordo. Tractatus primus est de substantialibus metallorum.

Tempus autem est nunc prosequenter de metallorum naturis inquirere post lapidum inuestigatam naturam / quia metallorum generatio frequenter in ipsis lapidibus tanquam lapidum substantia sit quasi locus prius metallice generationis in hoc libro sicut in precedentibus Arist. tractatum non vidi nisi per excerpta quedam / que diligenter questui per diversas mundi regiones. Dicam igitur rationabiliter aut ea que a prioribus sunt tradita aut ea que expertus sum. Etiam aliqui factus sui longe vadens ad loca metallica ut experiri possem naturas metallorum. Hac etiam de causa questui in alchimicis transmutationes metallorum ut ex his innotesceret aliquatenus eorum natura et accidentia eorum propria. Est autem optimum genus butis inquisitionis et certissimum quia tunc per causam vniuersalius rei propriam res cognoscatur et de accidentibus eius minime dubitatur: nec est difficile hoc cognoscere sicut nec de lapidibus scientia difficulter inuestigatur / quia cause eorum sunt manifeste et corpora eorum non sunt diuersa sed omogenea per totum et non sicut alia corpora que propter sui diuersitatem per anothomiam non in toto possunt inuestigari et sciri. Post lapidum autem cognitionem potius tractatu de metallis quia sicut diximus lapidum semper fere inuenitur locus generationis esse metallorum. Ego enim ipse aurum purum inuentum vidi in lapide durissimo et aurum vidi inmixtum substantie lapidis et similiter argentum ego ipse inueni inmixtum in lapide et purum in alio lapide quasi esset vena arrens per lapidem distincta a substantia lapidis. Similiter autem expertus sum de ferro et ere et stanno et plumbo / sed hec a substantia lapidis non vidi distincta sed ab expertis in talibus pro certo didici quod frequenter distincta a substantia lapidis inueniuntur sicut inueniuntur auri grana inter arenas. De transmutatione autem horum corporum et mutatione vnius in aliud non est philosophis determinare sed artis que vocatur alchimia. Similiter autem in quibus locis et montibus hec inueniantur et quibus indicijs partim est scientie naturalis et partim est scientie magicę que vocatur de inuentione thesaurorum. Signa ergo quibus hec loca generationis metallorum dignoscant inferius ponemus et de alio modo inuentionis istorum corporum magis mittetur eo quod scientia illa non demonstrationibus sed quibusdam occultis et diuinius nititur exper-

Lapis est locus generatiois metallorum.

rimetis. Sicut autem processimus in libro de naturis lapidum. Ita procedemus et hic primo in eos quereutes quecumque de natura metallorum videbantur esse inquirenda. et in hoc copulebimus librum tertium mineralium nostrorum. In quarto enim queremus de metallis in speciali secundum omnes septem species ipsorum. et in hoc copulebimus scientiam de mineralibus que sunt prima omogenea mixta inter corpora naturalia sicut diximus in fine metheteororum. Tandem autem loquemur de medio ram natura et copulebimus in eis totam illius scientie de mineralibus intentionem. Non enim dubium est lapidum naturas minus distare ab elementis quam naturam metallorum. propter quod sit facilioris constructionis et prima eorum materia videntur esse elementa et se inuenit aliquid passibile non sic est in metallis sed quemadmodum in animalium corporibus procedere humorum temperantia oportet in materia. ita ante formam metallorum contraperantia oportet se illere sulphuris et argenti vni et reparacione in eorum et forte salis et auripigminti et aluminis et quorundam aliorum. Hac igitur ratione potissime scientia lapidum metallorum precedit scientiam et talen ordinem nature etiam nos sequi congruum esse videtur.

Capitulum secundum de propria materia metallorum.

Der artam autem que iam in metheteoris tradita est: scimus quod omni liquabilem prima materia est aqua omnium liquabile quod diu liquatum est querit terminum alienum non quiescens inter terminos proprios. hanc rationem humidum dicimus in secundo libro perigeno. Cum igitur omne liquabile non ob aliam causam sit liquabile nisi quia humidum quod erit ligatum in ipso solutum est et reductum ad actum proprium virtutis. hec cognitio que est secundum nomen est dicitur humidum liquidum. ad quod per demonstrationem istam liquefactum. Ad enim potest esse quin omne fluens et querens terminum continentis et rursus causetur a causa vna videlicet illa cui essentialiter et primo conuenit termino alieno et non proprio contineri. hoc autem est humidum sicut alibi est determinatum. Omnia igitur liquefacta sunt fluentia abundantate humido aqueo in corpora quod est in ipsis. Similiter autem quecumque congelant a frigido ostendimus esse aqua in materia sua prima in secundo metheteororum. Non enim dubium est metallica congelari frigido aquei igitur humor erit omnium horum materia. Propter quod etiam Aristoteles peripateticorum princeps in quinto methaphisice dicit omnium liquidabilium materiam esse vnam que est aqua. Scimus et his que in metheteoris probata sunt aqueum humidum esse de facili euaporatiuum. Inducunt etiam experimenta alchimica quoniam si aqua vel ea que simpliciter aquea habent humiditatem suam naturalem et propri-

Lapides minus distant ab elementis quam metal.

Ex quibus metallis temperant.

Prima materia omnium liquidabilium.

Aristo.

um/sine alienā et infusam in alembico supposito lecto igne vaporat
 p modicū ignem et operationē et distillat et eis aqua et arida ipsa re-
 manēt. Metallica aut videmus oia suas etiā in magnis ignib⁹ re-
 tinere hūiditates. Oportet igit humiditates materiales metallorū
 nō esse simpliciter aque/ sed aliqd parte ab elementis alijs. Si autē cō-
 syderemus eas humiditates q̄ difficaliter separant ab his quibus sunt
 naturales nō inuenimus aliquas nisi vinctuosas et viscosas quia sic
 cut in methoeis determinatū est harū partes punctantur sicut cathe-
 ne/ et vna earū de facili euelli nō potest. cum ergo etiam magna adu-
 sione de metallis hūiditates eorū non euellant et eis oportet ipsas
 esse vinctuosas. Signū autē huius est omnē radicalem hūmiditatē
 in qua calor naturalis animalis caleat et vinctuosam/ qd paulatim
 hō sapiens nō puideret natura nisi quia difficulter separabilis est:
 et difficulter sicabilis. Natura enī desiderat pmanere in esse diu et
 in indiuiduo et ppetuo in specie / et ideo in alimentū caloris vitalis
 huiusmodi ordinat hūmidum. Et igitur similiter in calore liquā-
 te metalla huiusmodi inseparabile videatur hūmidū ert ab eis dubio

Materia
metallo-
rū hūmi-
dū vinctu-
osum.

Duplex
vinctuo-
sitas.

Elisr.

hūmidū illud quod est metallorū materia vinctuosum. Sed ab eis vi-
 detur aduētū eorū quibus cognatū est. Et videmus qd ignis nō recedit
 ab ipsis donec consumatur/ sicut videmus in oleo lampadis et in hūi-
 do radicali ethicoz. nihil tamen omnino tale videmus in hūido
 metallorū. videbitur igitur alicui nō esse forte hūmidū vinctuosum
 materia metallorū. Nos autem ad omnia huiusmodi obiecta quāsi
 mar per hoc qd dicimus in quarto methoeoz nostrorū / quoniam
 am videlicet duplex est vinctuositas in multis rebus/ quarū vna est
 q̄i extrinseca subtilis valde nihil seculentū vel cremabile habēs ad-
 mētā/ et hec non est inflamabilis et intrinseca rei retenta in radia-
 bus rei/ ne per ignē possit euelli et epotari. et nos videmus de hoc ex-
 emplū in liquore qui eliquatur ex vino/ in quo vna est vinctuositas
 supstantans inflamabilis et facile abstringibilis et quasi accidentalis
 Altera cōmixta toti substantie liquoris ipsius nō separabilis et ipsa
 substantia liquoris nisi p defectioēs substantie/ hec nō est cremabilis
 idem etiā est in omnibus que profert natura. Signū autē huius est
 qd videmus in arte alchimie fieri que inter omnes artes maxime nau-
 tarum imitat. hec enim cū vidit nullo mō meliori fieri atrinū elisr
 q̄ per sulphur. in sulphure aut vidit vinctuositate vltimam vehemē-
 ter ita vt omni i metalla adurat et afluendo denigret. sup q̄ liquata
 potest p̄cipit lauari acutis loturis / decoqui sulphur ita diu donec
 ab ipso decocto aqua nō atrina egrediat / et sublimari loturas has
 donec tota vinctuositas/ ab eo cremabilis egrediat. eo qd sic tantum

subtile vinctuosū manet qd sustinet ignē et nō cremat ab igne. Oportet
 igit simile vinctuosum hūmidū abādare in metallorū materijs q̄
 a natura pducunt. et hoc esse cām ductibilitatis et liq̄ibilitatis eoz et
 h̄ expresse dicat auct. Avicēna et Hermes et multi alij peritissimi in
 naturis metallorū. Adhuc autē in oibus metallorū generib⁹ videmus
 qd liquefacta nō reddūt hūida infundendo ea sup q̄ fundant/ neqz
 quiescūt in superficie vna/ neqz omnino dilatant in ipsa. sicut videm⁹
 fere omne hūmidū aqueū vinctuosum / sicut aqua/ vini/ crassiam/
 oleum/ omnia enim hec supfusa sup lapidem terrā vel lignū quando
 planā inueniūt superficiem in fundendo superficiem bumeiatiū eam et
 dilatant in ipsa/ metalla aut liquefacta nihil horū faciunt/ neqz adhe-
 rent tāgentibus neqz diffunduntur in toto/ sed potius et cōstant fm
 aliquid et desunt scōm aliquid. Oportet igit qd hūmidū subtile vinctuo-
 solum nō sit solū materia eorū. sed p̄cetermixtū cum terrestri sub-
 tili quod nō sinit ipm adherere tāgenti/ neqz in toto desluere/ sed
 si p globulos stare. eo qd vbiqz in ipso terrestre subtile app̄hendit
 et quasi glutinēdo tenet hūmidū et terminat ipsum/ ad hoc qd nō sinit
 ipsum adherere alij q̄ sibi et hūmidū vbiqz sit extra se ipm educit
 sicam terrei qd fluit et currit in superficie plana. si enī esset nō vbiqz
 protectū ab hūido sicū terrei profecto in igne liquāte coopereret
 et efficeret scabrosū sicut omne sicū terreste quod nō coobertum
 hūido inuenit ignis in ferro adurit ipsum et facit scabrosus. idem
 autem est fere in metallis omnibus. Patet igit primā materiam esse
 metallorū hūmidū vinctuosum subtile quod est incorporatum terre-
 stri subtili/ fortiter cōmixto. ita qd plurimū vtriusqz non tantū eas
 plurimo vtriusqz. sed etiam in plurimo vtriusqz.

Capitalū tertium et est correlarium precedentū/ quare
 lapis non pducitur neqz liquat sicut metalla.

Lapis quo vterius facile questio determinat que queri cōsue-
 nit quare lapis nō liquatur/ sed es et metallū. Adhuc autē
 lapis cōminuitur et calcinatur sed nō fit metallo omnino
 sed per solū ignem. Idem enī facile patet solutio. lapis
 enī terre est magis/ neqz habet hūmidū vbiqz p̄gens terrei/ neqz
 habet hūmidū sic vinctuosum sicut metalla. et ideo cum in igne opte-
 tico ponit ea nescit hūmidū aqueū. et lapis redigit in calcē. et cū sic
 cum in lapide vicert hūmidū. oino est lapis cōminibilis cū econ-
 uerso in metallis hūmidū vincat sicū et metallū liq̄bitur. Eadem
 aut causa est quare lapis nō est pducibilis malleis/ sed metalla mal-
 leis pducant. p̄fecto enī metalla hūit vinctuosam hūiditatem abun-
 dantem fortissime sicut enis ligaturis secū tenet partes terreas/ cum
 in actu mallei desitu suo expellitur pars aqua/ cuius semper est

Auicē. et
Hermes

Epilog⁹

In lapide
de sic.
vicit hūi-
dū i me-
tallis sit
ecoueris

Ad
ria vitri

conceptū: si igitur cinis esset materia metallorū nunq̄ p̄ aliquod hū
midū conglutinaret in ipsis. Adhuc aut̄ per operatiōes ignis in ci
neribus videmus humidū quod distillat p̄ cineres efficiā atrinum
vel rubeam/ si igit̄ cinis esset. p̄p̄ta materia metallorū ea coloraret in
citrinū colorem vel rubeū/ qd̄ nos oculata s̄ide. p̄bamus esse falsus.
Sed tunc negamus materiā que intrat in esse vitri esse cinerem/ sed
potius humidū illud purissimū quod erat radicale et intrinsecum
ei qd̄ incineratum est. qd̄ propter vniū ignis incinerantis extrahi
nō poterat sed fuit p̄ ignem fortissimū in camino cōfrictum/ et hoc
est humidū passum a siccō vehementissime sicut diximus in scientia
libri de lapidibus/ hec igitur materia liquabilium et materia prima
et remota vna cōmunitus huiusmodi videlicet humidū. Et si aliquis di
cat qd̄ cōmisceri non potest nisi diuidat. dicendū qd̄ his dimissis nō
est incineratio/ sed cōmixtio que est cōmiscibilium alteratorū vniū.
ita qd̄ minimū terrā est cū minimū aquei et cōuerso. et plurimū vniū
us cū plurimū alteri/ ita tamen qd̄ neutriū a suis gñis p̄ticularis sepa
ratur. nunq̄ est inueniē pars terrā sepa ta ab alia terrā / vel aqua
sepa ta ab alia aqua: sed ita est plurimū vniū cū minimū et pluri
alterius/ qd̄ nequaquā vt iā dixi alterutra sepa ta a suis homogeneis.
et hoc Silgū ignozant. Qd̄ aut̄ dicit mergi in metallū nō est sufficiens
causa aut̄ huius nō est vlt̄a modū in eis abū dare/ sicut terrā cine
rum/ sed potius quia hūc terrā in corporatus hūido clausis pōis
aerem retinentib⁹ p̄ humidū et ideo oia submergant in aqua/ nec est
pueniēs de hūiditate vinctuosa cremabilū. Quoniā nos in p̄ficiā
ostendim⁹ vncionem oleagineā esse sepa ta a materia tali et ranā
sisse subtilē humiditatem cremabilem. Hec igitur sub cōpendio di
cta sint de materia metallorū.

Capitulū quintū de cā efficiente et generatiōe metallorū in cōi.

Ad hunc aut̄ modū loquemur de efficiente. in p̄sup̄icie est
cōsiderando videt̄ ad omnia metalla ad speciem et comple
mentū reducere et frigiditate p̄ eam est p̄stantia cōgelant/
coagulo aut̄ et p̄stantia ipsorū videtur dare esse eidem cū
liquefactio sit ipsorū dissolutio et corruptio/ cuius signū est qd̄ in liq̄
factiōe in pluribus cor̄ aut̄ oibus aliq̄ a substantia ipsorū sepe tur.
Nihil aut̄ omnino deperdit̄ de ipsis p̄ cōgelationem. p̄pter qd̄ et plu
rimi dixerūt solā frigiditatem congelatā cām esse generatiū in me
tallis. Amplius in his qd̄ vite accipiūt speciem et formam nō est ibi
aliq̄d terminans materiā ad formā et cōuertens nisi calidū. videbi
tur ergo sic esse etiam in metallis. hec aut̄ maxima videt̄ et hoc qd̄ me
talla species suas retinent/ siue sint liquidā/ siue sint coagulata. si au
tem frigiditas daret speciem nō haberent specie nisi qn̄ essent coagu

Car me
tal. mer
gant.

102
A cōgelata/ videt̄ ergo frigiditas nō esse cā generatiōis metal
lorū. Adhuc aut̄ cōgelatio et coagulatio sūt species materiales q̄ mul
tis nō equiuocē accidūt/ q̄ tñ et diuersarū sūt formaz in specie et diuer
se nature. nulla aut̄ forma subtilitatis hoc mō puenit diuersis. Cū
aut̄ materia oim metallorū sit humidū quod in se habet terrē subti
le digelū qd̄ cū adunē odorem fragrat sulphuris non omnino fetū
di. Sulphur aut̄ nō generatur nisi per calidū. oportet qd̄ calidū dige
rens et quertens terrē et aqueū et p̄miscens ea sit causa transmūtans
materiā. calidum igitur erit cā generatiōis metallorū. Amplius aut̄ t
habitu est in metboris qd̄ illud qd̄ insipissat fluidū et consistere facit
est calidū digerens. p̄stat aut̄ qd̄ cum causa p̄ materia hōz qd̄ vocamus me
talla sit aqua terrē habens admixtū. aliq̄d facit eam consistere in
spissare ad mixtionē metalli/ hoc aut̄ vt patet calidum est ex dictis.
Oportet igit̄ calidū esse causam generatiōis metallorū. Adhuc aut̄
nos sepe in antehabitis libris vidimus qd̄ causa cōmixtionis est ca
lidū/ scōm p̄p̄ios em̄ mot⁹ elementū fugat extra aliud elementū. li
cet enim aqua descendat p̄ se/ tamen ascendit a terra/ et terra descendit
ab aqua. Cū igitur frigiditas nō moueat terrā in aquā vt cōprehē
dat et p̄tineatur in ea s̄z caliditas oportet qd̄ calidū sit causa genera
tiōis metallorū. S̄z vteri⁹ cōsideratō videt̄ b̄ nō solū calidū esse
cā generatiōis hōz/ qm̄ sicut in libro de gñatiōe lapidū dicit̄ est absq̄
dubio si solū calidū esset cā p̄tinue ageret absq̄ h̄idō naturalis de
siccitate et terrā incineratōe. nos aut̄ videm⁹ qd̄ stat ad sp̄m et for
maz metalli/ oportet igit̄ qd̄ ip̄m calidū sit sicut instrumentū directū
ad finē qd̄ est metalli forma/ et ne rectū in operatiōe deiciat. Adhuc aut̄
inuentim⁹ inuentas esse artes plurimas vt q̄libet carū ad finē ducat
operatiōes p̄ instrumentū factū/ sic student coquit in elix̄do et aff̄do
et oēs alij qd̄ per aliā digestiōes nitim⁹ cōuertere materias. Sūl̄r igit̄
oportet qd̄ sit in natura qd̄ in opibus suis omni arte certior est et dire
ctior/ sicut est in oibus alijs/ ita p̄ calidū vniū sicut materia est in ma
teria et stellis et celo influa qd̄ ad speciem dirigūt calidū digerens ma
teriā metalli. sicut em̄ et in alijs dicit̄ est calm̄ hoc h̄z rectitudinē et
virtutē formalē et intellectū mouēte et officiaā et v̄tute lumis et calidi
qd̄ causat ex lumie stellarū et orbis et virtutem segregatā homogenea
ab etherogeneis p̄ virtutē ignis. oportet em̄ qd̄ ibi in cōueniētia cōsu
manē calido ignis digerētis/ cū digelū sit cōplexio a naturali et p̄
p̄rio calore et straiacētib⁹ passioibus. Remotis aut̄ his a materia
oportet a h̄uc qd̄ materia terminet et cōpleatur ad speciem et hoc facit
calidū terminans qd̄ nullo modo potest habere virtutem termināci
nisi p̄ virtutem cuius est termin⁹. est aut̄ forma terminus. oportet
igitur qd̄ virtus formalis dirigat et informet v̄sum calidum termi
nans. forma autem hec non est forma que inducitur in materiam.

Calidus
est cā ge
neratiōis
metallo.

Stelle
sūt cā ef
ficiēs me
talloz.

oportet scilicet quod sit forma primi efficiens quod dat formas in tota parte naturali. Hic autem est motor orbis formas naturales explicans per motum celi et qualitatem elementorum: sicut artiter explicat formas artis seculi et malleo: propter quod dicit Aristoteles, quod in opere nature est sicut in arte: ubi domus est et domo et sanitas et sanitate ea que in caliditate et frigiditate ea que est in anima medica. Hecigitur est causa generatrix metallorum propria.

Capitulum sextum de forma essentiali metallorum.

Orma autem essentialis in omnibus dat esse et videtur in metallicis aliud esse a coagulatione: propter hoc quod hic ut diximus: etiam liquefacta numerum et speciem retinet. Aurum enim liquidum et est similiter argentum et alia metalla et hanc

formam precipue in metallo numeri. proportionem quidam autem quod vi terree consequitur esse dicunt. In quibusdam enim alchemicis libris quod Platonius inscribunt numerus vel proportio numeri vocat forma metallicam quae proportionem in virtutibus posuit constituentium elementorum: eo quod ipse omnia hec generat proportione virtutis terre cum celesti. Est autem virtus terra frigida et sicca. Virtus autem celestis secundum narrationem vii. planetarum ut dicitur. Si ergo plus fuerit virtutis terre quam ad tres virtutes plus quam planetarum in immixtione luminis et nobilitatis obtinebit fuscum et pederosum et frigidum sicut plumbum est. Si autem plus fuerit virtutis celestis minus autem de potentia terre erit fulgens valde incorruptum appropinquans solidum: et quia solidum ideo necessario graue et quod ad hoc et eorum dicitur proportio constituitur auri speciem. Ad hunc autem modum etiam alia dicit formari propter quod etiam vii. genera metallorum. vii. planetarum nobis vocauerunt dicitur Saturnum plumbum. Iouem autem stagnum Martem autem ferrum. et Solem aurum. Venereem es. Mercurium vero argentum viuum: et Lunam argentum asserentes quod hoc propter diuersos numeros sue compositionis compositionem acquirunt. vii. planetarum. Hermes autem huiusmodi auctor videtur esse inuenit licet Plato postea fuerit hunc in opinione imitatus. Hic autem ab his alchemicis videntur accepisse: asserentes lapides preciosos stellae et imaginum habere virtutem. vii. autem genera metallorum formas habere secundum vii. planetas inferiorum orbium: et sic virtutes eorum primo in terra resurgunt et quasi stellae secundas facere. In testimonium autem huius asserentionis inducunt quod et verum est quod orbis mouet terram: et hanc esse causam diuersitatis figurarum in generatis in terra et multitudine generat in eadem potius quam in alio elemento. Hanc opinionem patet Hermes trimegistus approbare videtur: quod dicit terram esse matrem metallorum: et celum patrem et impregnari terram ad hoc in motibus caelestibus et planis et in aquis et ceteris omnibus locis. Nos autem hanc

Marius est causa metallica.

Hermes

opinionem sic intelligimus quod portio principiorum virtutum videlicet agentium et patientium sit dispositio ad formam substantialem / sicut et in omnibus alijs. et quod forma est quae dant prima formalia et agentia principia quae prima sunt agentia tanquam virtus formatiua in materia. sicut nos dicimus in scientia lapidum. Quod autem genera metallorum sint magis attributa planetis quam alijs stellis ideo dictum est quia cum lapides sint stabilis esse et forme coagulationis attribuitur stellis fixis et imaginibus stellarum fixarum quam propter suos retinentur situs et figuras. sicut autem voco non illum quod est positio stelle in loco orbis quia illi mutat omnium stelle sed potius quam habet in imagine ad aliam stellam. sicut verbi gratia quod in vna linea secundum equalitatem in omni tempore distantia inueniuntur in vna dispositione et figura lapides quod diu lunam / sed metalla quae erratici habent motum. non liquida et modo coagulata et cum liquidum sit materia eorum et liquidum sit erraticus motus. videbitur in genere inuenire in planetis. et virtutes planetarum influere elementorum virtutibus dante proportionem: et hec virtutes sic causate et influere formam ad speciem et pueniunt cum formis metallorum. sicut formatiua quae est in semine animalium puenit in substantia cum forma que inducit per generationem. et sic forma artis puenit cum artificiato: et hoc modo verum est quod dicitur platonice. hoc enim modo prima causa fecit sementem formarum et specierum omnium et tradidit eam stellis fixis et planetis quaequidam. ut dicitur in thimico. Et hoc etiam est causa quare iuxta planetas numerum et proprietates specierum metallorum accipiunt. Scimus enim ex traditis in prima philosophia ab Aristotele. quod omnis generatio est ex puenientibus. licet non omnino puenientes sit secundum ydeam et formam et rationem. et hoc modo etiam omnis generatio equiuoca ad ynuocam habet reduci. Quod autem Avicenna dicere videtur quod aliqui vis terre dat huiusmodi formas et quidam attribuant hoc dictum falso Aristotele. non intelligitur quod vis terre est quod sit secundum solius terre potentias. operans est enim et alius. scimus enim quod id quod dat formam puenit cum ipsa. instantum quod Aristoteles. dicit animam esse in semine sicut artificem in artificiato. sed vis terre vocat a philosopho vis terre in loco generationis metallorum. Hec autem habet in se virtutes celestes per modum quem diximus. licet enim forte pcedenda vis deretur quod vis terre quae est frigida et sicca operans. alio modo in inspiraret humidam ingrossando ipsam ad naturam et conformitatem terre. tamen nullo modo potest sicca et frigidum dici causa fortis et tenacis pmitentis qualem nominamus esse in metallo materiam. Adhuc autem vis terra hoc modo dicta non puenit nisi cum specie et forma terre. non igitur daret illam formam que est elementi. eo quod iam constituit et supponitur

Curmetalla planetis tribuantur.

Auicenna.

omnem generationē esse ex cōuenienti etiā cum q̄ est equiuoca . sicut est omnis generatio lapidū ⁊ metallorum in quibus neq; lapis ex lapis de neq; metallum ex metallo vnq; generat . ⁊ si hoc dicatur q̄ vnus solus lapis capit alium . tamen non intelligitur q̄ de parte sui sonans generet . sed potius de alia materia quecuq; sit illa / nisi forte sit mediū inter la . idem ⁊ plantā . sicut multa media inter plantā ⁊ animal inueniuntur . sicut spongia ⁊ stinicus ⁊ butusmodi .

Capitulum septimū de opinione Calistenis dicentis esse formam tantum vnam .

Opinio alchimistarum .

Experimenta autē alchimicorū graues duas nobis hic ingerunt dubitationes . Videntur em̄ illi dicere q̄ sola aurī species est forma metallorū . ⁊ omne metallū aliud esse in completū . Adhuc ⁊ in via esse ad aurī speciem sicut res incōpleta que est in via ad perfectionē . ppter quod dicunt egra esse metalla que in materiā nō habent formā aurī . ⁊ studuerūt ad medicinam quā elixir vocant . p quā egritudines metallorū in cōmixtionē ⁊ cōmixtis materie metallorū remouet . ⁊ sic dicunt se educere illam formā aurī ⁊ speciem . ⁊ ad hoc inueniūt multos modos ⁊ diuersos quibus illud elixir cōponitur ⁊ temperat vt penetret ⁊ adurat . et in igne maneat ⁊ colore ⁊ afferat p̄solidationem ⁊ pondus . Oportet igit̄ hic nos q̄rere de his . Si em̄ est verum qd̄ hic dicit̄ absq; dubio non erit nisi vna species metallorū . ⁊ alia sunt molinissimā passā ab illo . ⁊ sicut abortiuū fetus nature q̄ specie figuram p̄prie nondū acceperunt . Secundū hoc etiā si ⁊ hoc vez ⁊ pbatum inuenit̄ . nō oportet nos laborare ad hoc . vtz species in alchimicis permittit̄ vel remaneat . eo q̄ scdm hoc nullas p̄ficias hnt̄ species nisi solius aurī qd̄ alchimia non p̄mutat . Celestes em̄ p̄cipuus in hac sentētia dicit̄ alchimia esse scientiā q̄ inferioribus metallis nobilitatē attribuit superiorū . Propter hanc questionē debite discutiendā plurimos insper̄ libros alchimicos ⁊ inueni libros illos absq; sigillo ⁊ probatiōne tantū expertis inniti ⁊ celare intentionē eorum p̄ verba methaphorica que nunq̄ fuit̄ cōfuctudo philosophic . Solus autē Thales nā videt̄ tangere ratios ⁊ Rasis valde paucas ad solutionem spec̄ questionis in aliquo illuminatēs . Ad hoc autē q̄ sola aurī specie sit metallorū forma sic cōcinatur . quoniā eorum que cadē habent elementa proxima ⁊ vni cōmixtionis modū videtur esse vna forma tantū . eo q̄ sicut dicit̄ Plato q̄ scdm meritū materie forme dantur . ⁊ sicut prius diximus generationē ex p̄uenienti nec potest ex eis em̄ ⁊ vno modo cōmixtum pluribus scdm speciem differentibus esse cōueniens . Est autē omnium metallorū cōmixtio ex subtili terreo sulphureo ⁊ ex radicali aqueo . cuius oleū sepatū est ab eo ⁊ sup̄flua b̄n̄dū

Thales . ⁊ Rasis

tas aquea sicut cōstat ex p̄dictis . Videt̄ ergo vna tm̄ esse species illi respondens p̄ p̄uenientiā . Amplius expertū est q̄ per elixir es redit̄ ad argentū ⁊ plumbū ad aurum . ⁊ sicut ferrum ad argentū . Videtur ergo q̄ sint in materia idem ⁊ p̄ cōsequens habere formā vniā que est sicut cōplens materialia p̄cedentia . Amplius corū non videt̄ esse differentia nisi in accidentibus . s. colore ⁊ sapore ⁊ p̄dere . et raritate ⁊ densitate . q̄ omnia non accidunt nisi materie . Ex his igit̄ ⁊ butusmodi opinione acceperunt dicentes metallorū speciem esse vnicam ⁊ cadē ⁊ materialia infinitates esse plures . Illis autē p̄ naturalū esse videt̄ quia materia nulla ratione est in aliqua rerum naturā hū per manēte in natura nisi sit completa p̄ substantialem formā . Videt̄ autem argentū p̄manere ⁊ stagnare ⁊ sicut alia metalla . videt̄ tamen igitur esse cōpleta per substantiales formas . Amplius quorum p̄prietates ⁊ passiones sunt diuersę eorum substantiā diuersam esse necesse est . passiones autē metallorū in colore ⁊ odore ⁊ sonoritate sunt omnino diuersę . Non em̄ potest dici hec accidentia esse cōmuniter accidentia cum oibus vnius nature metallis semp ⁊ vbicq; conueniāt oportet igit̄ substantias eorum esse diuersas ⁊ species . Amplius autē si cōmixtio ex eisdem faceret speciem debere esse eandem omnia que generant̄ essent vnius ⁊ eiusdes specie . quoniā omnia generant̄ ex elementis . Patet igit̄ non p̄cedere illam rationē quam inducerunt de cōponentibus elementa . diuersę enim p̄portio mixtorū diuersę attritus forme generatorū ⁊ diuersa proportio mixtorū et mixtionis esse in metallis sicut nos inferimus cum in speciali loquimur de ipsis ostendemus . De experimento autem qd̄ inducunt non sufficiens est addibita p̄batio . quoniā non est certū vtrū inducat colorem argenti ⁊ aurī ⁊ pondus ⁊ odore . ppter illud qd̄ addit̄ et penetrat in es vel plumbū vel indurat substantiam et p̄basē debuisset Calistenes q̄ substantiā aurī induceret . qd̄ si forte cederetur q̄ substantiā aurī inducat . adhuc nō est sufficiens p̄batio ad hoc q̄ nō sit nisi vna spēs metallorū . qm̄ calcinādo ⁊ sublimādo ⁊ distillando ⁊ ceteris operatiōibus q̄bus elixir p̄ materiā metallorū facit̄ penetrare corrūpere potest species metallorū q̄ primitus in fuerūt mat̄ . ie metallorū . ⁊ tū cōrelata materia cōi non p̄p̄ta metallorū . inuamine ar̄tis potest vādi ad aliā specē . sicut inuātur semina ar̄tis ⁊ seminatiōe . ⁊ sic inuāta natura p̄ medicorū industriā . Patet igit̄ ex hoc nullaten⁹ cogi nos ad hoc vt putemus vniā tm̄ specē esse oim̄ metallorū . quorū inuāciō et loca generatiua ⁊ principia ⁊ passiones esse valde differentes . qd̄ autē de p̄ accidens inductū est nō satis p̄uenit . quia sicut iam dixim⁹ ista nō sunt accidentia cōmuniter . sed p̄ se ⁊ indicantia differentias substantiales a quibus causant̄ in materia metallorū .

Reprobatio ius predicte opiniois

1

2

3

Calistenes libenes .

Capitulum octauū de opinione Hermetis et aliorum
philosophorum qui hec metalla plures habe-
re formas determinant.

Znara.

Hermes autē et Bilgili et Empedocles et fere omnes illius ce-
tus alchimistarū huic oppositam multū defendere videntur
opinionē. Dicunt em̄ in quolibet metallo plures esse
species et naturas metalloꝝ, et aliā quidem esse occultā,
et aliam manifestā et aliam intus et aliam extra et aliam infundatam
et aliā in superficie esse posuerunt, sicut hi q̄ latentia dixerunt formariū
et omnia dixerunt esse in oibus sicut placuit Znara. Plumbū autē di-
cunt intus esse aurū et extra plumbū, aurum autē e conuerso, extra in
superficie aurū et in profundo et intus esse plumbū. Eodem autē modo
se ad inuicem habere es et argentū, et fere quodlibet ad quodlibet me-
tallum et videtur hoc esse mirabiliter dictum, homogeneū em̄ intus
et extra et in occulto et in aperto et in profundo et in superficie eiusdem
est speciei et forme, constat autem species metalloꝝ esse in homoge-
neoz generatione contentas, et sic omnino absurdū esse videtur qd̄ di-
cant. Adhuc autē illi dicunt se non vocare intus et extra et ceteras ap-
pellationes scdm̄ situm partū in toto, sed scdm̄ proprietates et naturas
dominantis vel nō dominantis, dominās enim in se clausam occultat
illud sup̄ qd̄ dominat. Scdm̄ hoc autē directe isti dicunt sniam,
Znara, goro, oia videlicet metalla esse in omnibus et denominationes
fieri a plus dominante. Si autē hoc esset verū qd̄ dicit cū sciamus au-
rum ab igne nō adari sed plumbū p̄cipue si sulphure aspergat, debet
ecurī plumbū igne appposito et remanere aurū qd̄ occultum est
in ipso et hoc fieri nos nō videmus. Similiter autē argentum a plu-
bo defendit ne vratur, tunc plu bo cōsumpto debet remanere argē-
tum quod infuerat plu bo vt dicant nisi forte infinitū dicit esse qd̄
libet metallū in aliud sicut dixit Znara, et ideo nullū eozum in toto
ab igne posse consumi, sed hoc nos improbaum⁹ in p̄ncipio nō eoz
phisicoꝝ. Preterea si hoc in eis verum esse accidat nunq̄ p̄ ignem
tantū adari posset de apto q̄ liberari et manifestari posset occultum
et tunc in vanū esset totū studium alchimie. Nō ergo puenit hoc di-
ctum cū phisicis rationibus quas in oibus libris determinauimus,
forte autē hoc dicant ppter vicinitatē horum metalloꝝ quā in mate-
ria hnt. Cū em̄ plumbū sup̄fluū humidū habeat aquē et aliqd̄ ha-
beat pinguedinis adustibilis et terrēū habeat nō bene cōmixtum cū
aqueo, sed neq̄ bene depurātū conuenit aliq̄n p̄ patientiū industriā
per calidā ignis extrahi ab ipso per euaporationes sup̄fluū humidū
aqueum et adari in ipso totū pingue oleagineū et depurari p̄ sublima-
tionē illud qd̄ est in ipsum terrēū sulphuratū et cōmixtū vaporē

Hermes
tis opinio
reprobata

biliter in aliquo pfocando p̄tinentē vaporē terrēū cum aqueo ras-
dicali optima et fortissima cōmixtione et ex vi calozis puenit bum-
dum ad colozē citrinū et tunc habere splendorem auri et colozis, hec
em̄ via nature vtilissima est vix nature vt inferius dicemus. Sed licet
hoc sit verū tamē nō ppter hoc dicit aurum esse in profundo, quia da-
to q̄ hoc sit aurum qd̄ sic effulget q̄ plumbo, tamē iam scim⁹ q̄ ille
transmutationes corrumpunt in toto plumbū. Cum igit̄ plumbi spēs
nunq̄ sit infuit auri species in materia eadem, hoc autē multoties
videbit verum qm̄ non est pbatum, hoc qd̄ sit de plumbo diaf esse
aurū hoc est forte aliquid auri simul et non aurū, eo q̄ sola ars non
dare potest formā substantialē. Preterea alchimicū vix aut nunq̄
inuenimus sicut dicit est in toto operante / sed potius atrino elixir
colorat in auri specie et albo elixir colorat in argenti similitudinē flu-
dens vt color in igne remaneat et penetret p̄ totum metallum / sicut
spiritualis substantia immissa materię medicinali et hoc mō opera-
tionis pōt induci flauus color substantia metalli remanente, et tunc
iterum nō habet q̄ plures species metalloꝝ insunt sibi inuices. Nec
igitur et similia sunt de quibus eliditur dictum eozū qui quamlibet
metalli speciem dicunt esse in altera.

Capitulum nonū, vtrum species metalloꝝ possint ad in-
uicem trāsmutari sicut dicant alchimici.

Et omnibus autē his inductis possumus p̄siderare vtrū
verum sit qd̄ quidā Aristo, dicant dixisse eum scdm̄ rei
veritatē dictū sit Znicēne, q̄ videlicet sciant artifices al-
chimie species pmutari non posse, sed similia his facere
possunt vt tingere rubeam atrino vt aurū videatur, et album tinge-
re donec sit multū simile argento vel auro, vel cui voluerint compo-
ri. Ceterum autē et p̄sa specificā aliquo tollat ingenio non credo pos-
sibile, sed epoliatio accidentiū nō est impossibilis vel saltem dimi-
nutio eoz. Nec em̄ est snia Znicēne quā dicit esse Maften pbi p̄ca-
pū in naturis et in mathematicis, tamē Znicēn, in alchimia sua di-
cit q̄ astradictionem eoz qui in alchimicis de pmutatione metalloꝝ
p̄traxerunt inuenit, ppter qd̄ et ipse subiungit q̄ nō pmutant ip̄s
nisi forte in primā materiam et in materiā metalloꝝ reducatur, et sic
tuamine artis deducant in speciem metalli qd̄ voluerint. Sed tunc
oportet nos dicere q̄ alchimicoꝝ periti operantur sicut periti medici
eoz, medicā em̄ periti per medicinas purgatiuas purgant materias
corruptas et facile corruptibiles et impediētes sanitatē que est finis
intentus a medico, et postea p̄ sportantia naturam iuuāt virtutē na-
turalem vt digerendo sanitatē naturalem inducāt. Ita enim p̄ca-
dubio sanitas effectus erit nature effectiue et artis organice et instrū-

Alchimici
colorant
tū metalla.

De specifica
nō tollitur
Znicēn,
Maften

metaliter. Per omnē autē tandem modū dicamus opari alchimico-
rum peritos in trāsmutatione metallorū. primo em̄ quidē purgant
multū materiā argenti viui ⁊ sulphuris quā inesse videmus metal-
lis. quā purgata p̄fortant v̄tutes materiē q̄ insunt et elementales et
celestes ad p̄portionē mixtionis metalli qd̄ intendūt inducere. ⁊ tūc
ipsa natura operat̄ ⁊ nō ars nisi organice. iuuādo ⁊ expeditō vt dī-
simus: sic verum aurū ⁊ verum argentū educere ⁊ facere videtur.
Quod em̄ v̄tutes elementales ⁊ celestes faciūt in vasis naturalibus
hoc faciūt in vasis artificialibus. si artificialia formant̄ ad modum
vasorū naturalū ⁊ quod facit natura calido solis ⁊ stellarū. B̄ faciet
⁊ ars calido ignis. dūmodo p̄temperet. sic q̄ non excedat virtutē se-
mouentē ⁊ informantē que est in metallis. huic em̄ celestis inest vir-
tus q̄ primo cōmiscat̄ eam. ⁊ hoc inclinā ad hoc vel ad illud per ar-
tis iuuamē. Celestis em̄ virtus valde cōis est ⁊ accipit d̄terminati-
onem p̄ virtutes eorū q̄ sunt subiectū eius in rebus commixtis. hoc
enim mō v̄tutes celestes operari videmus in tota natura generatoꝝ
maxime in his q̄ ex putrefactiōe generant̄. In his em̄ videmus vir-
tutes stellarū influere virtutes in id ad quod conuenientiam habet
materia. Alchimia autem per hunc modū procedit scilicet corrup-
pens vnā a specie sua remouendo. ⁊ cum iuuamine eorū que in ma-
teria sunt alterius speciem inducendo. p̄pter quod omnū operati-
onū alchimicaz melior est illa que p̄cedit ex eisdem et q̄bus procedit
natura. sicut ex purgatiōe sulphuris per deoctionē et sublimatiōē
⁊ expurgatiōe argenti viui ⁊ bona p̄mixtiōe horū cum materia me-
talli. in his em̄ ex v̄tutibus horū omnis metalli species inducūt. Qui
sūt per alba albiscent ⁊ p̄ citrina citrinā at̄ manēt specie metalli pri-
orū in materia. pauldubio deceptorēs sunt. ⁊ verū aurum ⁊ verum
argentū nō faciunt. ⁊ hoc mō fere omnes vel in toto vel in parte p̄-
cedūt. p̄pter qd̄ ego aperiri feci q̄ aurum alchimicū quod ad me de-
uenit ⁊ similit̄ argenti post q̄ vi. vel. viij. ignes sustinuit statim am-
plius ignitum cōsumitur ⁊ p̄ditur ⁊ ad fecem quasi reuertitur. Nec
igitur omnia dicta sunt de natura speciei metallorū in comūti.

Capitulū nonū de loco generationis metallorum.

flumina
ariferā.
S̄natio
auri diu-
p̄fer.

Mone autē oportet adiungere de loco generationis metallo-
rum eo q̄ locis multū operatur in metallis. sicut ⁊ di-
cimus cū de lapidibus loqueremur. Mos autē vidimus
purū aurū generari inter arenas fluminū diuersaz terrarū.
⁊ in terra n̄sa qd̄ tam in rhenō q̄ in albia. Scimus etiā in ter-
ra nostra ⁊ in terra sclauoz aurum inueniri generatū in lapidibus
duobus modis. Vno quidē modo q̄ videt̄ toti lapidi incorporatū

et est lapis disposit⁹ sicut topasion nō p̄cipuus. vel sicut marcasita
aurea. ⁊ educit̄ de lapide postq̄ calanatus est in molēdino facto de si-
licibus magnis durissimis ⁊ p̄ ignē adustus aduulhē vebemētī. Si
dicimus etiā aurū in lapide generatū nō toti lapidi incorporatū / sed
esse venā quandā q̄ trāsīt vel in toto vel in pte per lapidis sublan-
tiā: ⁊ hoc eruit̄ de lapide p̄ fossurā ⁊ depurat̄ p̄ ignem. Argentū autē
quattuor modis inuenim⁹ ḡnari. ⁊ forte pluribus generat̄ in terris
alijs. S̄z istos q̄ttuor modos inuenimus in terra theutonice. ego em̄
ip̄m inueni in lapide toti lapidi incorporatū qd̄ educit̄ p̄ calanati-
onem molēdini ⁊ ars̄ sicut est dictū de auro lapidi incorporato. In-
ueni em̄ ip̄m in venā quandā que p̄ lapidis sublantia p̄tendebat̄
⁊ erat aliquantulū purius sed tū aliquantulū de calce lapidis habu-
it admixtū. Inuenit̄ autē in terra vt venā quedā ⁊ purī q̄ aliquod
inuenit̄ in lapide. inuenit̄ em̄ in loco theutonice q̄ dicit̄ v̄ricbeg qd̄
sonat liber mōs aliq̄n molle sicut pulvis tenaces. ⁊ est purissimū et
optimū genus argenti parū habens de fece valde ac si p̄ industriam
nature sit depuratū. ferrū autē incorporatū lapidibus inuenit̄ ⁊ eti-
am in terra aquosa inuenit̄ vt granula milij habens multū de fece ⁊
purgat̄ p̄ multos ignes fortes ⁊ calidos cogētēs ipsū distillare a
substantia lapidis vel terre q̄bus inuiseratū esse videt̄. Es autē inue-
nitur in venis lapidis. ⁊ qd̄ est apud locū qui d̄r goselaria est puris-
simū ⁊ optimū ⁊ toti substantia lapidis incorporatū. ita q̄ totus la-
pis est sicut mardasita aurea. ⁊ profundatū est melius ⁊ eo qd̄ puri-
us. Plumbū autem ⁊ stagnū etiā lapidibus incorporata inueniunt̄
⁊ inuenit̄ arrens in eisdem locis argentum viui ⁊ ex lapidibus quī
ignitūtur excludat̄ sulphur ⁊ s̄pape ⁊ lapidibus in q̄bus est sic fat̄
in loco qui goselaria vocatur. Omniū autem horū querit̄ p̄biscas
cognoscere causam. sicut dicimus in scientia lapidum locis generat̄
locatum per p̄rietates celi que insulant̄ eis per radios stellarū. in
nullo enim loco elementi inueniuntur radij omniū stellarum nisi in
terra vt dicit̄ P̄tolomaeus. eo q̄ ipsa sit sicut insensibile centrū toti-
us celestis sperē. maxima autem virtus est radiorū in loco in quo
vniuntur omnes. ⁊ ideo terra mirabiliū ⁊ multarum rerū est p̄ducti-
ua. Ad notitiā autem causarū omniū modorū inductorū sciendū
q̄ verum metallū non generat̄ nisi ex sublimatiōe naturali talis hu-
midū q̄le dictū est. ⁊ talis terra q̄le dictū est sup̄ius. In loco em̄ vbi
terre ⁊ aqueū priō p̄miscēt̄ p̄ cal. locū / vbiq̄ mixtum est multū im-
purū cum puro / qd̄ impurum nō procedit ad generationem metalli.
Ab illo autē loco cōcauo qui in se b̄ talē mixturā v̄tute fumi eleuati
egrediantur pori parui vel magni ⁊ multi vel pauci per naturam la-
pidis vel terre in q̄bus fumus eleuatus sicut vapor diu p̄tensus in

genera
marcasita

S̄natio
argenti.

ferrige
neratio.

Auris ge-
neratio.
Sofelaria.

Plumbi
stagni et
argenti vi-
ui ḡnatio.

Ca adu-
fiois me-
talloy.

Solutū & cum solutū est mouetur in eo quasi ipm deglutierit terreū
& moueat in visceribus eius. Propter q̄ etiā dicit Hermes q̄ geni-
trix metalli est terra que portat ipm in ventre suo, & hec causa est q̄
nō adheret tangēti nec humefacit ipsum, eo q̄ siccū terram phibet
ipsum humefacere & adherere. Humidū autem phibet siccū quiesce-
re, & sic vtrumq; agit in alterū & patitur ab altero. Cum aut metallū
est in aliquo nō bene cōmixtum, eo q̄ non vtrūq; cōtinetur in vtro-
q; tunc in igne aduritur terreū & euaporat humidū, eo q̄ humidum
nō extinguit terreū defendendo ipm ab igne, & terreū non tenet hu-
midum phibens euaporationē humidū, tale metallū in liquatione
sua frigidū habet multum & fetidū, ppter sulphuris fetorem, & scori-
am & fecem relinquit plurimā, ppter terra ipsius aduisionē. Si qd̄
aut habet hec pura valde & optime cōmixta hoc non euaporat humi-
dum in quātitate que sensibilis sit, nec etiā adurit in eo terram, &
ideo sumū paucum habet non fetidū & fecem q̄si nullā sicut aurum.
Coagulatio aut ipsoz non est adeo differens sicut ligatio ipsoz. Coa-
gulatio enī ipsozum est a frigidō cōprimente in centro sicca, humidū
tas aut si sit pura radicalis siue impura supflua, & siue sit bene com-
mixta, siue sit male cōmixta cōprimetur vno nodo, & eodē, occultata
enim in centro ligat ne intrat macula sicut terra. Idem aut de his q̄
calido sicco non liquefuit sed mollescunt sicut frigidum, mollicies
enim nō proeuit nisi ex solutione humidū qd̄ moueri incipit intra
siccam in quo cōtinetur inuiscerati. Ea aut que balbutientē vt di-
cit Aristo, habent mixturā sicut stagnum quo plus liquefuit eo sic-
ciora sunt & fragiliora, eo q̄ volant ab ipso partes humidē et reman-
ent sicce non bene glutinate ppter qd̄ frangitur citius. Vocat aut
balbutiens mixtura que in aliq̄bus partibus mixtiōis rationem at-
tingit in quibusdā non, sed est cōpositio quasi minima sicut ho-
mo balbutiens quedā verba attingit & quedā non. Et quia illa nō
ad plenū mixta sunt, ideo etiā quādo liquefunt facile euaporāt, eo
q̄ non bene colligate partes dimittit se inuicem, & tunc humidum
non ptegit siccam ab incensioe, & siccam non retinet humidū ab ef-
fusione & vaporatiōe. Signū autem eius qd̄ diximus est q̄ quando
plumbū & stagnum coagulata aliquādiū iacuerunt, tunc exterius q̄
diū contrahūt scabiositatem absq; dubio duabus de causis, quarū
vna est, quia cum cōprimē p̄ frigus ad interiora humidus relinquit
exterius terreū & siccam, & tunc hoc induat fuscā col. Secūda au-
tem est, quia modicum humidū qd̄ exterius est euaporat calore cir-
cumstantis aeris, & tunc iterum remanebit fuscā terreū colorans
superficiem. Propter q̄ etiā plumbū plumbo non cōsolidatur cum

Aristo.

extremitas vtriusq; liquefuit ferro cādente, nisi prius dura superfi-
cies radat & tollat siccam terram qd̄ impedit conglutinationē, eo
q̄ conglutinatio vnius cum altero est per virtutē humidū quod in-
fluit in aliud, & non per virtutē sicca qd̄ stat in seipso. Sed nec cōglu-
tinatio fit nisi postq̄ rasum est yngatur sepo vl̄ aliquo quodā pin-
gui vinctuoso, qd̄ ideo fit per argentum viuū, quia in plumbo est ha-
bet humidū vinctuosum, sicut sepius dictū est, & ideo nō adheret su-
perfici, nisi per aliq̄ habens simbolū in natura. Es autem cōglu-
tinat ferrum & argentū pre alijs cum liquefuit est conglutinatiū me-
talloyum, & causa est quia argentum viuū in eis est bonum & subtile
& purum & gratia humoris viscosi qui est in illo fit conglutinatio, &
cum est tale ppter cognationem et simbolū nature penetrat in ea q̄
cōglutinant & fortiter continet ea simul. Hec igitur de liquiditate
& coagulatiōe metallorum dicta sunt, quoniam in meth. in cōmuniōe
rimus de natura liquiditū.

Es con-
glutinat
metalla.

Capitulum secundū de ductibilitate metallorum.

Ductibilia vero vident esse illa sola metalla q̄ magis & me-
lius oibus alijs ducunt. Causa vero ductibilitatis in ge-
nere est q̄ dicta est supius humidū videlicet in sicco clauus
sed non oīno ligatū. Cum enī hoc soluit p̄ expulsionē al-
goris ligātis ipm tunc tm̄ natat in terra q̄ etiā ferrum & lapides in
ipso natat, & nō pfundant ppter impetū ebullitiōis & spissitudis
humidū metallū, humidū enī quando ligatum est p̄ algorem nullo
minus inest, & cum paritur metallū etiā facit ipm cedere citius an-
do, & sic cedendo pducitur p̄tinue, sed in hac passione facultatē ha-
bent valde differentē. Aurum enī pre omnibus & argentum post hoc
sunt ductibilia, deinde aut caprum multum depuratum, & post hoc
ferrum, minus autem stagnū & plumbū aurum ducitur in dilatiōes
maximā, ita vt peste fiant q̄ nentur super ferream & ponitur in pictu-
ris. Et adhuc plus cum enī pducatur argentū & ponitur super aurū
in sexta p̄portione ad argentū, vt si sup̄ q̄tuor marcas argenti po-
natur sexta auri vel minus tm̄ pducit aurū quantū pducere potest
totū argentū, ita q̄ nō apparet nisi colorās argentū, & si liquat pel-
te pducet nō apparet aurū sed argentū totū. Sed si aurum p̄ se nō
sup argentū pducatur tūc nō potest intantū pducī, quia nō potest
portare ictus malleoz sine p̄fortatione, argento aut supposito defen-
ditur ab ictibus. Causa aut p̄fecto est subtile humidū qd̄ apprehen-
dit in se siccū, hoc enim humidū cedit nō deserendo partem pp̄inē
sed trahēdo eam & sic p̄tinue cedendo magis & magis producit. Que
enim minus pducuntur propter alterā duarum causarum
hoc enī ipsis contingit, aut enim magis grossum & non depuratum

Ca ducti-
bilitatis.

habent humidū qđ non est adeo dilatabile aut balbutiētem passa sunt mixturā inquantū pducitur pars dēscrit partem vicinā extra quā extendit eam malleis pcutiens. Propter qđ etiā in alchimicōz operatione probat error incidere. quia ppter multam mixturā alborum vel citrinorum corporo cum argento viuo in confectione quam elixir vocant intrat sicum super humidū in metallis eoz z nō sunt fortiter cōiacentia z permixta. z ideo frequētissime scinduntur quando produciuntur metalla que faciunt alchimiā. nisi valde inuidentur naturā z opus nature attingant. vñ fere attingāt sic vt supra diximus Cum enī miscant sibi metalla sicut stagnū z es vel aliquā alia ppter balbutiētem mixturam amittūt ductibilitatē. z frangunt quando pcutiunt malleo. eo qđ non pmixta sed composita. z vñ subintravit alterum colorans ipsum tantū. Hec igitur est causa ductibilitatis.

Capitulum tertium de colore metallorum.

Tres colores me-
talloy.

Coloribus aut metallorum nō est difficile determinare tres enī colores inueniuntur in ipsis scđm plus z minus. quoz vnus cōmunis est qui est splēdidus fulgor ad modum lucis in corpore in colorato corpore. Alterū autem qui est albus habet plura metalla scđm plus z minus z illud qđ est albiſſimū est argentū. post aut stagnum. z tertio plumbū z minime ferrū. Tertius vero color est citrinus vel subrubens quem maxime habet aurū z sub ipso cuprum. capri enī color vergit ad nigrum aduſtum. Supponamus aut hīc qđ in sensu z sensato pbatum est qđ color sit extremis pſpicui terminati. z tunc in quocūq; corpore est condensatū pſpicuū clarum z purū illud est habens fulgorē quasi incorporatū colorē. pſpicuū enī cōdensatum nitet z fulget. eo qđ densitas eius retinet lumen p qđ metas eius nata est recipere sicut potest ita pſpium recipit actū. Nitroz ergo z fulgor metalloz cōmunis erit et aqueo subtili terminato. z cōdensato in metallis. z qđcūq; metalla habet aqueū subtilius z purius z densius illud est plus nitidum et splēdidū cum politū est. quia in nō polito pars obumbrās ptem parum vel multā impedit splēdentē. Aurum autē pte oibus ista de causa fulget. z post h argentū. ferrū autē optime depuratū ab alchimiā dicit habere in se aliqd argenti z vicinū esse sibi. z ideo cū politum est fulget vt speculū. Causa enī speculi est humidū bene polibibile z terminatū. hoc enī recipit imagines. ppterca qđ est humidū. z tenet z cōtinet. ppter hoc qđ est terminatū. non enī sic teneret eas nisi esset incorporatū humidum z terminatū. z ideo in aere nō tenentur sic imāgines que tamē recipiunt in ipso. quia aer spiritualis exiſſes talia recipit scđm esse spirituale. z nō terminatū exiſtens nō congregat ea in situm z figurā debitam ad representandū. sed est quasi via p

ca nito-
ris me-
talloy.

quam tranſeūt imagines. z non sicut terminatū esse dans imaginibus. Albus aut color in metallis causat qđ humidū terminato a ter-
reſtri loco z subtili z digeſto. hoc enī albiſſimū est vt patet in calce. diuis me-
talloy.
hoc aut est fere in oibus metallis. sed quādo cumq; metalla hoc ba-
lent terreſtre latulentū z impurum vel terre aduſtum illa vel fusca
sunt vt lutū vel nigra efficiunt. vt cōbuſtum terreſtre sicut apparet
in fulgine. Plumbū igit ad fusam colorem ſemp vergit. ppter terre
bum ſul-
ſtre latulentū non aduſtum. z stagnū minus illo ppter minozē lu-
cum.
tulentā. Argentum autē ſemp nitet albedine ppter terreſtre locū
gentum
z ſubtilem z bene digeſtū. ferrum autē ppter terreſtre in ipso aduſtū
album.
et fulginoſum z nigrū. z hac eadem de causa ſemp contrahit rubi-
ginem. cuius causa non est nisi quia terreſtre aduſtū habet. quia qđ
rū rubi-
est putredo in hūidīs mollibus hoc est rubigo in ferro. epotato enī
ginē con-
humido remāſit aridū sicum cōbuſtum z redit ad cineres. Signū
trabat.
aut huius est quia maxime tunc pſtrabit rubiginem cū aliqd adures
prociat super ipsum sicut est sal vel sulphur vel auripigmentū vt ali-
quid huiusmodi. Sed argentū non vergit ad rubiginē. sed potius ex
colorem azur ppter multam pſpicuū qđ est in ipso qđ generat ex
colorem
colorem azur ppter multam pſpicuū qđ est in ipso qđ generat ex
colorem
colorem saphirinū qui est boni azurū. ppter qđ hermes dicit et pater
alchimiē dicit qđ si lamina argēti liniantur sale armoniaco z aceto z ſu
Azurū
ſpendant super alanech qđ est genus vaſis qđ lamine tranſeūt in eo
et argēto
lozen azurū. z tūc si incendantur lamine cum sulphure vt fiat puluis
rotatur deſup cum aceto z serup qđ est herba quedā fermentabilis
simul z cōplebitur azurū. Sed verum est qđ multa adurūt argenti
que nō adurant aurū. quia terreū ſuū z humidum ſuū minus ſunt
depurata z minus cōmixta. z ideo quā ſup argentiū balſens vel caſi-
dum valde ſpargat sulphur conuertit ipsum in nigredinē. eo qđ adu-
rit terreſtre qđ in ipso est. cum autē coquit in sale z cartaco albet z
depuratur pfecto. quia talia acuta cōdennant terreſtre z cōbuſtum
ſepant ab ipso z tunc reſiduū magis purum albius efficitur. Color
aut citrinus in metallis causat qđ sulphure colorate ipsum. calidum
Causa
enī decoquens fortiter humidū terreſtri admixtū auertit ipsum ad
citrinū vel subrubēū colorem. sicut patet in ſciētia vinarū z in ali-
tis me-
chimiā. z in lectura rubea vel subrubea z colera crocea. Similr autē
talloy.
mel z ſel in quibus egit calor digerens forte actionem. Si igit terret
um est valde parum z ſit aqueū z calor in ipsis nō potest ea ſepare
ad cōbuſtionē. sed digeſſit z alterauit colorem eoz in citrinū splēdi-
dum. z hec est causa coloris auri. z ideo nō aduritur sulphure proie-
cto ſup ipsum. Si autē terreſtre impurū z nō bene cōmixtum tūc
adurit ipsum calor digerēs z cōmiſcens z effiat citrinū qđ post mo-
dicū tempus redinat in nigredinē fulginoſam sicut est in ere. z ideo

Cur stant omnes imagines eree antique denigrantur & vasa similiter. & sulphure
tue eree protecto super es calidū adurit valde vehementer. est enim in ipso
antiqui de terrenū adultum & adustibile sicut diximus & cum humido non sa
uigrent. tis permixtū. Tanta igitur dicta sunt de coloribus metalloz. m.

Capitulum quartū de saporibus & coloribus metalloz.

De saporibus aut ipsorum & odoribus simul oportet de
terminare. eo q̄ odor sequela quedā sit saporis. Scierat
liter aut verum est de omni metallo q̄ ppter sulphuream
subam quā h̄z aliqd̄ h̄z acuitatis sapor eius. q̄ licet mi
nime videat in plūbo & stagno tamē in his pbatur p̄ illud q̄ aqua
q̄ diu currit vel stat in fistulis plūbeis vel stagnis efficit intestinoz
sive viscerū excoctatiua. Deere autē et auro non est dubiū cum illa
sint calida & maxime es qd̄ est aduste substantie & ferrum scdm̄ aliqd̄.

Et hoc etiam est q̄ odores eoz aliquid habent acuitatis. Est iterū
generaliter verum omnium metalloz saporē & odores esse scdm̄ ali
quid fetidos. ppter eādem de qua diximus substantiā eozum sulphu
ratam. magis tamen fetida & minus sulphuris malitia fracta est in
ipsis. In auro enim minimū est fetoris. eo q̄ sulphur suū nullam
proxius habet malitiā. eo q̄ subtile est nō habens nisi cōplexionalē
vinctuositatem. & bene mixtū sicut inferius ostendemus. Tamē pro
pter similitudinē sue complexionis & cōpactionem minus vaporat.
& ideo etiam min⁹ & pene nihil odorat. Argentū autem habet terreū
non quidem adultū sed adustibile. & ideo est magis vaporatiuū & ma
gis odoriferum q̄ aurū sed multo minus q̄ es & habet argentū in
cōparatione ad es gustū dulcem & odorem dulcē. sed declinātem ad
sulphureitatem parū. & aurum habet dulciorem. sed parum immu
tū gustum & quasi nō est sensibile. ferrum autē habet terreū cum
sulphureo parum mixtū. plumbū autem & stagnū hebetes habēt val
de saporē & odores. ppter multam aquositatē que ē in eis. Sed ma
gis in metallis liquidis es odor vaporē penditur saporē eozum
propter hoc q̄ sapor est sequela cōplexionis magis q̄ complexionā
tium. eo q̄ cōplexionātia aliq̄i oīno alios h̄nt saporē & odores q̄
ipsa cōplexionata. & ideo scdm̄ aliquid vapor & cōplexio metalli vic
tē penditur odore vel sapore ipsius. Inter omnia autē metalla ma
gis est vaporatiuū es & post hoc ferrum. & ideo illa insiciūt vehemē
ter saporē aquarum que manant sup̄ mineras eozum. vide aqua
egrediens de terra in qua est multū es. sicut in loco qui vocatur gos
laria in quo aqua ita efficitur amara qd̄ in ea nihil omnino viuit. &
est amara valde & abominabilis. Signū autem huius est q̄ si vinū
vel alius liquor ppter aquam infundatur vasi enco. statim inficitur
amaritudinē abominabilē q̄ vic bibi potest. aqua autē non

Cur plūbum et stagnum hebetes saporē & odores habent.

sicut ita q̄ immutat saporē eius. ppter frigiditatē naturalem aque. Cur va
que reprimat euaporationē. Si autem diu stet & maxime p̄funde sub terra crea
terra vbi calor inclusus est & mineras eius cōtinue facit vaporare in alios liq̄
ficatur aqua sapore & odore. Est igitur cōparatione ad omne lapidum res in
genus sapor & odor. p̄rium metalli. quia etiam lapides quidā va
porant & odorant tamē illi veri lapides non sunt. sed sunt ex lacri
aquam.

nis & gummis sicut kakabre & gagates sicut etiā diximus in libro
de lapidibus. Est tamen fetidus sapor similiter & odor fetidus me
talloz. licet vnum in comparatōe alterius dulcem vel alium habe
re dicatur saporē vel odorem. Sicut autem sunt vehementer odores
eozum & vapores. & ideo cōferunt oculis fluentibus et nocent valde
precordijs. cuius signū est q̄ operari qui fodiunt metalla quando
igniant ea obstruūt os & nares duplici vel triplici filtro. ne vapore
nimis ledant in spiritualibus. his em̄ precipue nocēt sicut diximus.
Tanta igitur de saporibus & odoribus metalloz dicta sunt.

Capitulum quintū de cremabilitate & in cremabilitate metalloz.

Est autem de numero eoz que metallis accidunt & multū
indicant substantias eozum cremabilitas sine adustibili
tas & inadustibilitas quoz causas & differentias oportet
in metalloz naturis agnoscere. Scimus autem q̄ aqua
scdm̄ q̄ huiusmodi nō est de numero cremabilitū. sed potius quicū
q̄ vinctuosam habent valde humiditatē permittit cum terreū sub
stātia. Scimus autē sulphur esse valde vinctuosum & terreū. Bliā
autem habet magis aqueā sub illa proxime natantē in partib⁹ rei.
Tertiam autē habet humiditatem radiatam infixam & immersas par
tibus que terminata est ad complexionē. & ideo sola cōplexionalis
non facile sepabilis ab ipsa sine totius rei destructione. Oportet igit
tur & in sulphuris natura sic esse. ppter qd̄ precipiunt peritiores al
chimici p̄ loturas acutas sicut est acetū & lac acetosum & serū caprini
& aqua ceteris & vrina puerorū remoueri a sulphure duas p̄rias hu
miditates. & etiam per decoctionē et sublimationes plures factas in
alembico. quia vna illarum. p̄culdubio ignem nō sustinet. sed cre
mabilis eāstens cum incenditur in igne concremat substantiā me
talli. quare ideo non tantum inutilis est ad propositum sed etiā no
cua. Secunda autē euantida est & euaporatur in igne. & ideo nec illa
aliquid confert proposito in alchimicis intentionibus. Tertia autē
radicaliter inherēs & intrinseca manet. & ideo p̄fert p̄posito. Simi
liter autē considerandū est in argento viuo qd̄ est scdm̄ elementū me
talloz. illud em̄ qn̄ est purum in terra substantia bene lotū & subtile
& apphensius fortiter. per mixturā cum humido aqueo. & similiter
humidū aqueam non est abundans nec diminutū. sed euale com

plaxioni ⁊ viribus terræ qđ est in ipso, tunc vtrunq; descendit alterū ab igne vt diximus sepius qm̄ terrā tunc tenet humidū ⁊ nō sūit ipsum euaporare ⁊ humidū ctingit terrā ⁊ nō sūit ipsum incendi, si aut̄ lutulentū est terram vel abundās super humidū vel dimi nutū ab eo aut certe equalē, sed non fortiter apphensū in mixtura tunc incendit ⁊ cremabitur ⁊ aduret substantiā metalli. Sīl̄ autē si humidū non fuerit digestū cōgrue cōplexioni metalli ⁊ non bene terminatū aut abundās aut diminutū oportebit necessariū euanes cere per euaporationē ⁊ remanere substantiā metalli sicā ⁊ cremabilē. Secundū hoc vero considerandū est in cremabilibus metal lozum ⁊ est cremabile vbi aliqđ visozū inuenitur ⁊ magis cremabile vbi plura ⁊ plura hoz cōcurrūt. Aur̄ ergo purū ⁊ bonū ppter vtri usq; conditiōes optimas sulphuris videlicet ⁊ argenti viui minime crematur, quēcūq; cremant alia metalla nō cremant ipsum, sed depu rant sicut sal ⁊ later tritus ⁊ sulphur ⁊ arsenicū ⁊ huiusmōi. Argen tum aut̄ post hoc minus, eo qđ sulphur suū habet aliquid aq̄uitatis sulphuree ⁊ similiter suū argentum viui, ⁊ ideo cum euaporat hec aq̄uitas tūc denigrari p̄ adurentiā primo incipit argentū ⁊ postea adurit adurētia, vt sunt sulphur ⁊ argentū ⁊ ea que dicta sunt ⁊ plu ra alia qbus alchimici vtunt̄. Es aut̄ multum adurit, quia sulphur nō habet bene retentū in aq̄uo argēti viui ⁊ terrestre nimis, ⁊ ideo de facili crematur valde. Et vidē ego qđ in monte eris ligna viridia ad lapidē eris apociata statim cremabant ppter abundantā sul phuris ⁊ pinguedinis egredientis de lapide eris. Ferrum aut̄ aduri tur in rubeum multū, eo qđ terrestre in eo superat ⁊ incendit. Sta gnum ⁊ plumbū nō bene habent a lutea pingui substantia cōmūda tum argentū viui ⁊ sīl̄ nimis est aquosa ⁊ ideo euarellēte p̄ ignem aquoso adurit lutea substantia vncuosa in ipsis. Decigitur de cre mabilitate ⁊ incremabilitate dicta sunt.

Capitulū sextū qđ generatio metalloz ad se inuicē sit circularis.

His aut̄ adiciendū est cōmune oibus metallis esse qđ pro pinqua est valde materia eozum. Scimus aut̄ ex his que in scientia perigenēos determinata sunt qđ inter habētia simbolū in materia ⁊ virtutibus et potētis naturalib⁹ facilis est trāsmutatio adinuicē, ppter qđ ⁊ multozū philosopho rum quoz tamen pater est hermes trimegistus qui p̄beta philoso phoz vocatur assertio est circularē esse metalloz generationē, ⁊ ex seinuicē sicut ⁊ circularis est generatio elementoz qđ etiam mihi vidē verissimū. Cum em̄ in materia nō distent remota et p̄pinqua sicut et prioribus patet differentiē eozum sumūtur penes vtriusq; partes materie depuratas ⁊ digestas esse nō depuratas etiam iudi

*Cur ang
non cre
matur.*

*Cur eo
adurit.*

gestas. Cōtingit aut̄ omne impurū ⁊ indigestū depurari ⁊ digeri, sī prealenti virtutes naturales digestionis, contingit etiā omne dige stum molissimū pati aut cōmixtionem indigestū aut forte debilitates caloris terminatiui. Cōtingit igit̄ materias proximas elementozū ad inuicē trāsmutari que trāsmutata necesse est ipsa ad inuicē esse trāsmutabilia. Per hunc igit̄ modum ptingit circularē esse ⁊ se in uicē metalloz generationem. Probant aut̄ hoc experia tam in na ture operibus qđ in artis solertia. In nature em̄ operibus visu pro prio didici qđ ab vna origine vena sūit in quadā parte sicut aurum purū ⁊ in alia parte argenti habens sibi admixtā calcem lapideam ⁊ dixerunt mihi sollores ⁊ depuratores metallozum qđ hoc frequē tissime ptingit, ⁊ ideo dolent se inuenisse aurū / quia aurū est prope origine ⁊ tunc deficiat vena. Ego aut̄ diligenter tunc examinans in ueni aliqđ genus esse vas in quo cōuersa erat minera in aurū ⁊ ali ud in quo cōuersa erat in argentū, vas em̄ qđ habebat aurum fuit la pis durissimus in genere de numero cor lapidum ⁊ qbus cum cali de excutit ignis ⁊ habebat aurum purū ⁊ non incorporatū / sed in cō cauo sui cōclusum ⁊ modicū terrā combusti erat inter partes lapidis auri, ⁊ erat lapis apertū habens foramen ad venam argēti qđ transit p̄ lapidē nigrū nō multum durum sed terrestrem ⁊ sūis sum est nigrū ⁊ erat illoz lapidum ⁊ quibus sunt tegale ad regen das comos, pbatur tamen qđ ex vno loco qđ erat vas materie mine ralis euaporauit vtrunq; ⁊ diuersitas depuratiōis ⁊ digestionis di uersitate metalli scōm speciem fuerant opata. Artificium aut̄ experi mentū est qđ faciunt alchimici qui vnā speciem metalli sī cū natura operant̄ deducūt in aliam que admodū dictus est. Sic igit̄ nō est im probabile circularē ⁊ seinuicē esse generatiōē metalloz ⁊ hoc solum metallum est propriū inter elementa ⁊ cōmixta. Sed nō lateat nos qđ in omnibus que circularē ⁊ se inuicē habent generatiōes facilioz est transitus eoz que in pluribus habent cōuenientiā, ppter hoc etiam ex argento facilius sit aurum qđ ex alio metallo, non enim mutari oportet in ipso nisi colorem ⁊ pondus, ⁊ hec de facili fi unt, compacta em̄ substantia magis adheret pro certo pondus dimi nuto aq̄uo ⁊ aucto bono cōtrino sulphure cōsequenter variabilē co lor, hic autem modus est ⁊ in alijs. Tanta igitur de cōmunitibus pas sionibus metallozum dicta sunt.

Incipit Quartus Liber in quo determi natur de metallis in speciali.

Pater
m̄ me-
talloy
Sul-
phur.

Iam ordo exposulat vt de metallis in speciali differa-
mas qd fieri non potuit. nisi prius eorū nature ratio-
nes ⁊ accidētia determinarent. a cōibus enim pcedit spe-
culationis qz ad elementa particularia sicut in principio
philosophorum est determinatū. Dicentes igitur in specia-
li de metallis tangemus primo de his q̄ quasi vniuersalia metalloz
sunt sicut pater ⁊ mater sicut dicit metaphisice loquētes auctores
alchimie. sulphur em̄ est quasi pater ⁊ argentum viuū mater qd̄ con-
ueniētius dicitur / si sulphur dicitur esse in cōiunctione metalloz q̄si
substantia seminis paterni ⁊ argentū viuū sicut menstrū qd̄ co-
gubatur in substantiā embrionū. De substantiā igit ⁊ de generatiōe
sulphuris notandū est q̄ cum liquecat ad calidū siccam ⁊ coagulet
frigidū oportet ipsum habere aquā per ea que determinata sunt in
libro methoꝝ. Cum aut sit cōtinuabile in puluere quando cudi-
tur oportet ipsum habere substantiā terrestres siccam valde. cum il-
lud sit facile inflamabile ⁊ adherens. oportet q̄ habeat substantiā
victuosam viscosam valde vt per victuosam substantiā sit inflam-
mabile ⁊ p̄ viscosam sit adherens flāma autem ipsius est multū fu-
mosa quasi ad saphirinū declinantē nigredinem habens colorē. Et
his igit scimus ipm̄ esse cōpositum q̄si de quattuor substantiis aut
de tribus ad minus: quonia cum penetratiū sit ⁊ attractiū vt dē-
cit Auicē. in sua simplici medicina. oportet q̄ in ipso sit substantia
ignis. ppter qd̄ etiam calidū ⁊ siccam in quarto gradu pronūtiat.
Cum aut sit facile inflamabile. oportet ipsum habere substantiā aere-
am ⁊ cum sit liquabilis calido siccō. oportet ipm̄ habere substantiā
am humidā aqueam. ⁊ cum sit cōtinuabile ⁊ elixabile. oportet q̄ sit
substantiē terrestris. om̄es aut̄ has substantias habet. ita abunde q̄
in operibus ⁊ in passioibus eius expresse ⁊ euident manifestant. Si-
cut aut̄ in antehabitis diximus: oportet q̄ habeat humiditates tres
duas extrinsecas ⁊ vnā intrinsecam ⁊ hoc hic repetere nō oportet.
Sed hoc obseruandū est q̄ sumus eius indicat terrestrem substan-
tiā que est in ipso valde ignibilis ⁊ cremabile. ⁊ fetor eius indicat
ipsam esse valde indigetā ⁊ nō terminatam. sed potius calore corrip-
tente esse corporis q̄ per digestiōē cōpletam ⁊ hec incōpleta fuit
sicut q̄ potest esse materia vniuersalis omnium elementoz. si em̄ esset
completū ad cōplectiōem visam determinantē / tunc p̄cudubio nō
esset cōuertibile ad alia nisi prius illa tolleretur. sed nunc ppter sui in-
cōplectiōem cōuertibile est in om̄ia sicut semina ⁊ alia et quibus ge-
neratur res nature. ⁊ ideo sagat natura abundat in sulphure vbi
cumq̄ est locus generatiōis metalloꝝ. Cum aut sit calidū. necesse
sario erit appetitū et terminatiū humidū se tangentis. ⁊ cum sit

cum hoc siccam tritacutū / quia calidū ⁊ siccū est acutum. ⁊ ideo
habet virtutes sigillantis ⁊ formantis ⁊ non recipientis. ppter qd̄ ⁊
p̄fīs ⁊ masculi semē ponit a trimegisto hermete. Sed obseruandū est
quiddam calū siccū esse iunctū humidū frigidū in eadem complexi-
one ⁊ hec complexio est hermaphrodita / sicut in plantis apparet que
vbiq̄ impregnant ⁊ impregnant. tale autem non est sulphur in sub-
stantia sua. ppter qd̄ in suba. ppria non generat quādammodū neq̄
pater / sed sicut masculus ⁊ substantia sua generat in alio: hoc est in
sanguine menstruo. ita ⁊ sulphur facit in argento vino ⁊ in seipso
non generat omnino. Est autē in colorē citrinum ⁊ aliquādo albi-
dum quasi palearem habens albedinē: hoc est sicut est albedo palca-
rum tritici. cuius causa est calidū qd̄ est decoquens humidū ⁊ cōuer-
tens ipsum ad citrinitatem: ⁊ ppter hoc videtur esse sulphur id qd̄
resultat in visceribus terre. Cum em̄ terrestris cōmiseretur cum aqueo
calore coquente sicut in corporibus animalis abus ⁊ d̄imus ubi per-
mixtus est ⁊ spuma illius in superficie bulliens cōuertitur ad cole-
ram citrinam. Ita videtur q̄ sulphur sit sicut spuma eius qd̄ com-
misceat in visceribus terre. ⁊ ideo citrinū ⁊ siccam ⁊ calidū: ⁊ si qd̄
est magis decoctum ⁊ magis terrestris videtur esse sicut subcitrinum
ad albedinem palcare declinans. Diuidit autem sulphur in viuū
sulphur ⁊ fufum. viuū autem est sicut de terra accipitur / non viuū
autem fufum postq̄ est liquefactū ⁊ non differūt nisi per accidens.
Inuentur aut̄ forte aliquid ad rubedinem ⁊ forte nigredinē declinās
⁊ hoc est ppter calorem adurētē ⁊ vincentem in ipso. In tantū igit
cur de natura sulphuris determinatū sit a nobis.

Capitulum tertium de natura argenti viui.

Argentum autem viuū habet substantias duas p̄ticipa-
les scdm̄ om̄es philosophos. vnā quidem aqueam / alteram
aut̄ terrā sicut sepius dictum est. terram aut̄ suū aliqd̄
sulphuris habet. licet dicant quidam auctores alchimie
non esse in eo nisi substantiā aqueam. dicunt autem hanc aqueam
calore sulphuris inspissari. cū tamen in se non sit nisi aqua qd̄ oīro
impossibile est / quia nos iam determinauim⁹ in methoꝝis q̄ aqua
non inspissatur sola remanens nisi frigiditate ipsam ad terram cōuer-
tente / sed calore nullo modo est elixabile. Simpliciter autem nos sci-
mus q̄ p̄ncipis philosophi q̄ nō adherere tāgenti p̄sentit aque et sub-
tili terreo qd̄ est in ipso. est aut̄ fortissime cōmixtiōis. ita q̄ si sub-
tilis solū in vase vitreo cū lōgo collo p̄parato semp̄ manet idē qd̄
tenscūq̄ sublimet ⁊ non exiccatur plus nec indurat nisi habeat res
spiralū per qd̄ fugiat. Est aut̄ argentum viuū sicut substantia ma-
m̄

rerialis metalloꝝ sicut mensurū est embryonis . ex quo virtute sul-
 phuris digerentis ipm̄ ⁊ adurentis omne metallū generat. cum autē
 cōuertit incipit ad speciem efficit glandulosum primo ⁊ postea p̄sare
 incipit paulatim ⁊ cōuertit. Differentie autē argenti viui sunt q̄ quod
 dam est extractū de minera sua ⁊ inuentū viuu. ⁊ quoddā est abstra-
 ctum de lapide in quo generatū est per actionē sicut extrahitur ar-
 gentū vel aurum de lapide ⁊ scōm hoc p̄pter acumen dicit esse de ge-
 nere venenoz. Est autē frigidū ⁊ humidū in gradu secundo ⁊ p̄pter
 hoc dissoluens nervos ⁊ paralyticās ⁊ perimēs pediculos ⁊ lendeas
 ⁊ huiusmodi ex porioꝝ putredine generata. Argentū autem viuu cū
 sulphure ⁊ sale armoniaco sublimato auertitur in puluerē rubeum
 splendentē ⁊ iterum vitum in igne redit ad substantiā humidam ⁊
 fluētē ⁊ forte illud qđ p̄focatur in collo vasis in quo fit sublima-
 tio qđ alutel vocat ⁊ conuertit in silindine lapidis qđ est in colore si-
 cut alabastrū qui dum postea in igne assat redit ad argentum viuu.
 Sunt etiā differentie viui argenti q̄ magis in metallis q̄ in simpli-
 ci argēto viuo inuentūtur luteum ⁊ purū ⁊ alię que supius enuimera-
 te sunt. Et est mirabile de hac materia q̄ quotienscūq; sublimat per
 se solum nunq̄ reidat aliqd de puluere in fundo vasis ⁊ quādo re-
 dit ad speciem argenti viui q̄si nullus defectus inuenit in pōdere. qđ
 absq; dubio p̄tingit p̄pter nimīā terrei sui cum aque substantia per
 mixtionē. sua em̄ humiditas viscosa ita tenet terrē q̄ cum vaporat
 totum fert scēū in collis alutel ⁊ ibi p̄focatus spiritus eius recedit
 in eadem specie. ad fundū vero indurat v̄l variatur in colore vel pō-
 dere vel sapore vel odore. Est tamē fugiens in igne ⁊ incorporans
 quotienscūq; metallis p̄mixtetur ⁊ p̄pter qđ ab hermete vocatur si-
 cut ⁊ sulphur. Dicit autē Auicēn. q̄ albedo eius est ab aquositate et
 territate subtili decocta cum aere. qđ sp̄ialiter interceptus est in cōm-
 mixtōe ipsius. Omnia autē illa dicta sunt vt sciat argentum viuum
 non esse nisi materiale in metallis. qđ absq; dubio mortificatur per
 aquas acutas ⁊ per naturā ⁊ partē ⁊ postq̄ mortificatū est cōmi-
 scibile est corpibus ⁊ colorat ea. vi autē sulphuris ⁊ vapore congelat
 ⁊ rediatur ad duriciē ⁊ formas diuersos metallorum. ⁊ ex hoc q̄ v̄l
 tra modum imbibit sicco ⁊ terreo retinetur ⁊ ne fugiat ex corpibus
 q̄bus p̄mixtū est in igne. Hec igitur de argento viuo dicta sunt.

Capitulum quartū de natura plumbi.

Ita eundē modum determinatur de plumbo q̄ minus
 omnibus aliis metallis addit sup̄ materiā argenti viui
 propter qđ etiā dicitur Auicēn. q̄ cas fluit plumbū
 p̄ caldubio videtur esse argentum viuu. De cōposi-
 tione igitur Plumbi p̄ substantiā pro certo creditur q̄ suū argenti v̄l

tum est multū respectu sui sulphuris. ⁊ forte sulphur parum intrat
 in cōpositiōes plumbi p̄ substantiā / sed multū per qualitātē. ⁊ ideo
 decoquit ipsum calore suo ⁊ p̄uertit ad plumbi speciem / sicut coagu-
 lum parū per substantiā coagulat multū de lacte. Argentū autē vi-
 uum plumbi. in qualitāte est nō bonū sed aquosum ⁊ lutulentum. ⁊
 ideo igne de facili euaporat aquositas et remanet puluis terrestris
 sicut cinis qui reliquitur ex lutea substantia plumbi. ⁊ quia vis sulphu-
 ris est in plumbo vt diximus. ideo vapor eius efficit argentū viuu
 sicut vapor sulphuris. non em̄ potest esse q̄ due substantie eandē
 ⁊ eodē modo faciunt effectum nisi per aliqd v̄nū qđ est in eis. Dixi-
 mus autē in p̄cedentibus quare haberet colorem fuscū. In effectu ve-
 ro plumbū est frigidū constrictiū ⁊ specialem habet virtutē p̄tra
 libidinem venenoz ⁊ contra pollutiōes nocturnas / si ex ipso circū-
 las factus latitudinis duorum digitorū ponatur circa renes ⁊ cāpho-
 ra pungatur. sed cauendū est ne frigiditate sua interioris nimis strin-
 gens materiā sursum compellat ad caput ⁊ manū vel epilepsiam in-
 ducat. cauendū etiā ne paraliūm inducat inferiorib; membris vel
 stuporem. Hec igitur est natura plūbi in sua cōmixtōe et effectu. Hec
 mes autē qui multū de transmutationibus metalloꝝ probant in al-
 chemicis suis sicut tradidit q̄ si plumbi lamine sup̄ vas cum multo
 ⁊ forti aceto suspendant ita q̄ vapor aceti p̄tinue laminas illas t̄-
 gat. vapor ille condēnabit ⁊ corumpet plumbi substantiā ⁊ in pul-
 uerem auertet qui colorem albū habet ⁊ cerusa vocat. Si autē acetus
 super ipsam laminā fundat albescat multū ⁊ destruit versa vice vir-
 tutem aceti. Causa autē pro certo huius est / quia acētū licet sit bebes
 in substantia p̄pter suā frigiditatem. tamen est acūtū in actiōe. p̄pter
 hoc q̄ est reliquie cuiusdā ignis qui euolat ex ipso sicut cinis est re-
 liquie ignis i lignis. Illo ergo acumine penetrat in substantiā plū-
 bi quando fuerit plumbū terminatū ⁊ lauat a fordice argenti vi-
 uum cōgelatum qđ est in ipso ⁊ facit ipsum eleuari sup̄ superficiē las-
 mine / sicut grana milij ⁊ tunc albescant p̄pter maiorē tepurationē
 ipsorum. Amplius autē adhuc tradit Hermes q̄ plumbū adustum
 cum eo qđ adurit ipsum sicut p̄cipue est sulphur vel arsenicum gene-
 rat sublimatū obscurum colorem vermiculū hoc est rubēū qui fit cū
 trinus cum expressioꝝ ⁊ fortioꝝ sit ignis. Si tamen illa substantia cū
 aceto calcinetur ⁊ desiccet reuertitur albus color: ceruse cuius trans-
 mutatiōis causa est / quia re vera habet sulphur ⁊ argentum viuu vt
 diximus in sue substantie cōpositione. Cum autē sulphur admixtū ⁊ al-
 ge rubescat / cuius signū est q̄ faciēs minū facit ipm̄ de sublima-
 to ⁊ sulphure ⁊ argento viuo. obscurus autem est color p̄pter lutulen-
 tiam plumbi quādo autē fortioꝝ sit ignis. Intulitā prima consumit

Virtute
plumbi.

Cerusa.

et clarescat color: et cum sulphur magis exuritur quam argentum vivum in igne diuturniori: remittit rubedo que est ex sulphure terrestri commisto et temperat albic dine argenti vivi manentis: et tunc resultat color citrinus que est sicut album quod penetrat in rubrum et est temperans rubore ipsius. Sicut tamen credit Hermes si ignis fortior his omnibus adhibeat et assentur ista in igne fortiter tota substantia sulphuris absorbitur et vis acuti dicitur per evaporationem: tunc ex pulveribus dicitur substantia plumbi sicut per reuertetur. non tamen eiusdem ponderis nec eiusdem puritatis: nec eiusdem quantitatatis cuius prius fuit. Non enim aut pretereundum quod sicut dicitur plumbum habet multam aquositatem et parvam mixturam. et ideo depurando metalla alia potest ea ab igne sicut argentum et aurum proteguntur plumbo quando parantur. et ideo dixerunt quidam imperiti de plumbo quod habet congregare homogenea et separare eterogenea. Et erroris eorum causa est quia colloquatur plumbum cum argento vel auro reuertitur argentum simul ad vivum locum et lapilli simul ad alium si qui insunt et plumbum simul ad vivum. Errant autem hi: ista enim congregatio et segregatio non sunt ex plumbo: sed calore ignis sicut ostendimus in quarto methodorum. Nec plumbum purificat argentum per se sed per accidens. calor enim ignis purificat per se congregando purum cum puro et segregando impurum sicut dictum est. Sed cum argentum sit humidum et ignis siccus refugiet calor ignis ab argento nisi per aliquod vivum eadem et hoc est plumbum quod calefacto in suo humido quasi elidendo digerit et depurat argentum. multum autem pondus plumbi est et lutea substantia ipsius et humida. cuius partes sunt multum propter licet sint molles. et quod indigestione posse sunt et molliora sicut superius determinatum est.

Capitulum quartum de natura et proprietate stagni.

De stagno autem fere sicut de plumbo determinandum est. hoc enim valde vicinas habet species metallorum et parum ad se invicem differentes. nisi quod stagnum albius est et purius. huius autem causa nulla potest esse nisi quia antea non assignaverunt philosophi quod suum argentum mundius est quam plumbi et fortitudo de sulphure habet parum potius virtute sulphuris et vapore exortum in metalli speciem quam multe substantie sulphuris admixtionem. Balbatiens est valde compositione: et huius causa potest esse mortificatio argenti vivi ex aliquo vapore dissolutio vel alia lotura que acute que disjungit partem eius. Dico autem vapores aut aquam non perquam transierit argentum vivum postquam argenti vivi acceperit speciem sed potius que intrant in ipsam substantiam argenti vivi. tale enim aquam iam in se fractum est et parum viscosum et facit rigescere pars

tes terreas sibi admixtas et non bene misceri et continuari. rigidum enim et induratum in superficie non bene miscetur alij: non bene continabile propter sibi commixto. Nec igitur causa excusanda est esse sue balbatiens mixtio. Cum autem in se balbatiat omnia metalla quibus admiscetur balbatiere facit et aufert ab eis ductibilitatem: ut dicit Hermes. et cum in seipso producat cito scinditur et de facili. Conuenit autem hoc metallo cum plumbo in hoc quod neutrum contrahit rubiginem: sed potius ex contrariis et ex seipsis contrahunt equalitatem et fortitudinem quandam sed plumbum plus quam stagnum. Conuenit etiam in hoc quod neutrum est sonorum multum per se ipsum. Et causa prima quidem quia non sunt habentia aliquem humorem calidum aquum vel valde paucum acutum qui corrumpat terram que est in ipsis et convertat in rubiginem. Causa autem rubiginis non est nisi terrestris adustum. Causa autem secundum est mollicies et humor: quia perant molle et humidum cedit in sui anapiedum. et ideo non a tota superficie expellit aerem quem est causa sonoritatis sicut in scientia de anima ostendit. Magis tamen stagnum quam plumbum habet sonoritatem: et quia habet habet sonum. ideo ea que acute sonant sicut es argenti et aurum. stagnum temperat et grauat sonos eorum. et ideo admiscetur et in infusio campanarum. Quod autem dicit Hermes in alchimicis quod stagnum propter suam nimiam siccitatem corpora quibus admiscetur frangit et ductilem materiam in eis destruit. Intelligit eo modo quod dictum est et a tanto vapore vel lotura videlicet ipsum excacat habere terrestres partes que sunt in ipso: quia aliter falsum esset cum videmus ipsum esse mollius multis alijs metallis. Dicunt autem stagnum solum cito putrescere et plumbum manere et crescere sub diu et in terra crescere. et probabile ego iudico quod cum experimentis puenire videtur. Huius igitur causa est que in celo et mundo assignata est. causa enim corruptionis elementorum est quod elementa mouent ad se invicem. et cum non fortis est ligatura mixtio. tunc vnum quodque elementorum quadrit ab altero. Jam autem dictum est male esse mixtum stagnum. et ideo cum igne debilitatur et a loco sue generationis remouet citius alijs metallis corrumpit. Plumbum autem grossum est valde in substantia sua et de roibus et plumbum imbibitis humorum paulatim minerali facit et ad se conuertit. et ideo per diuturnitatem temporis incrementum capit aliquando. Inuenitur autem stagnum duplex. scilicet durius et siccus quod venit de anglia sine bitania et mollius aliquantulum quod in germanie partibus abundantius inuenitur. Nec igitur de natura stagni a nobis dicta sufficiant.

Capitulum sextum de natura et complexionem argenti.

Et grauitatis plumbi.

Cur stagnum plumbi albi.

Hermes

O argento aut post hoc dicimus eo qd in colore scdm alios quid videt conuenire dictis metallis. cu autez nos no sciamus coposita naturam: nisi sciamus ex qbus quot & qliter componit. oportet nos de argenti natura inuestigare.

Mos aut per antedicta iam certicati sumus qd argentum viuu in compositione argenti venit/ quia scdm colorem eius coloratur. & habet actiua illius qm liquefat. tunc em non adheret tangenti nec quiescat in superficie vna/ nec oino diffundit vt aqua vel oleum vel vinu vel alius liquor. Nec aut tria primum argento viuo videmus inesse. Si igitur argento liquefacto ista pueniam: oportet qd hoc sit gratia argenti viui qd venit in copositionem substantie ipsius. Cum autem splendidissimu sit argentu fulgens in albedine & bene solubile. oportet qd habeat ratione argenti viui multu digestu & depuratu & p subtilissima comictu. & hoc em etiā habet qd fetidum sit no est tamē fetidū sicut alia metalla de qbus iam habitum est. Scimus aut p ea que ante dicta sunt: qd tam sulphur qd argentu viuu & qdlibet qd ex sua coplectione est humidu & per ignem liqibile habet tres humores: sicut & viuientia plante & animalia/ quoru quidem vnus crassus & indigestus est & enatus sicut pinguis sicut adeps vel oleum. & hic facit res infirmabiles. Alius aut est sicut flegmaticus humectas partes rerum & no generas vel augens. Tertius est radicalis essentialib⁹ ptibus res imbibitus/ qd ex ipso ptes essentialies rerum constant & per ipm augentur & nutriunt. Argentum aut inuenimus duru & sicum. Oportet igitur qd ab humorib⁹ duobus superfluis sit multum emendatu & subtilitas tertii facit optimā ipsius comictionem. Cum aut pstatu argenti odor sentit sulphuratus. oportet igit de substantia & qlitate habere sulphuris. habet em ex colore sulphuris fermentationem & digestionē ad speciem metalli/ & de substantia quidē habet parum. ppter qd etiam non colorat ipsum sulphur/ sed de virtute & qualitate multu accipit a sulphure: quia calor eius consumptu est in eo humidum dupliciter de quo dicimus. & tertiu cum terreo subtili optime est comictum. Calor em sulphuris & vapor & maxime sulphuris bene mundatu & sublimatu valbat optime & digerendo subtiliat & optime & fortissime comiscet. quando etiā a sulphuris substantia duo extrahuntur humores artificio & ingenio nature purgati sunt. hoc em artificium omni arte certius & subtilius est. & ideo certissimu tunc habet effectū. Tunc igit habens naturā argenti viui quoniam est metallu ex purgatissimo argēto viuo colore depuratu sulphuris ad speciem splendidam deductu. & ideo necessario albu & fulgens: qd aut sicut dictum est exiccatū sit ostendit hoc qd tinulum est sonoz valde qd no esset si esset superflua insectu humiditate. Nec aut digestio dat ei potētiam

Cur argētū tinulum.

ad actū quam agit. inuenit enim in effectu frigidum ppter argenti vel ut abundantia que est in ipso / sed ppter sui humidū optimā digestiōnem & subtiliationē est qd conuictū speciebus aliqibus vel etiā cōmixtū valet spūalibus & precipue cōtra tremorem cordium. Sed ad mirabile est qd supra diximus qd melius in hac specie metalli inuenit molle sub terra sicut spisse pulues. cuius p certo causa est abundantia argenti viui qd fuit in locis illis. & cum ex humoribus tertius separatus est in copositionem argenti/ tunc alij duo circa ipsum in sordide materie remanent. & hec albedo mollis glandulosa significans nihil de superfluo indigesto in naturā argenti esse assumptum. ppter qd in igne positū statim euaporat in naturale humidum duz mollificat & consistare incipit humidū qd est de substantiis argenti positū ad aerē infrigidatū coagulatur & est argentū. & litargirum illius argenti humidū pce oibus valet litargiris ad elixir albu in alchimia/ qd litargiru hoc est de humore qd dispositionē habet ad argentū et est aliqd ad argentū in potentia/ sicut adeps aliquid est alius. Purificatur aut argentu in igne cum plumbo & tunc p vitiumem exalat plumbū & se paratur sordes ab argento sicut diximus superius. Qd autem incorporatū lapidi inuenit tunc oportet in molendino farinari & cominui purificatio argēti.

Purificatio argēti.

vtrunq. lapidū videlicet substantiā & argenti. cominutus em partibus & diuisis facilius viuu separatur ab altero & substantia lapidum tunc no ecurt argentū. Sed & hoc non est silendum qd aliquādo in theatonia inuentū est multū tenax & sicuz fere depuratu. & hoc duobus modis his temporibus nostris accidit. vno quidem modo inuentū fuit vt colūna stans sub terra & teneat valde & flexibile. alio modo inuentū est extensum p terram sicut corde & fuit cūsdē qualitatis: sicut illud qd inuentū fuit per modū columne. Causa autem figure nō fuit nisi diuersitas loci qd erat vt vas in quo flocatus vapor in argenti materia cōuertebatur. Causa aut viscositas et cre mabilitatis ipsius erat. qd licet superflūū humidū in magna parte euaporasset. tamen adhuc aliqd adherbat extrinsecus substantie argenti sicut humidū flegmaticū extrinsecus adheret membris & mollificando soluit ea. qd cum purgat per ignem. redit substantia argenti purissima. Sulphur aut curit argentū quādo spargit super argentum liquefactū. & demigratio argenti ostendit qd haurit per sulphur sicut dicimus superius. sulphur em propter affinitatem nature metalla adurit & non magnā adulationem infert reb⁹ alijs sicut lignis & lapidibus. etiam si spargat infusum super ea. Nec igit dicta sunt a nobis de natura argenti.

Capitulū septimū de natura & comixtione eris.

Rubea autem metalla in colore admixtione diuersa sunt a di-
ctis: sicut satis ostendimus cum de coloribus metallorum
ageret. Habet autem ferrum secundum se specialem determinati-
onem extra alia elementa. Dicamus igitur eris compositionem
supponetes que iam dudum probata sunt omne metallum ex sul-
phure componi et argento viuo. Ponamus igitur argentum viuum esse
bonum non feulentum siue lutulentum, non tamen ab humore extraneo
omnino purgatum et substantiam sulphuris esse feulentam et adurentem
et in parte accensam: et sic argento viuo per substantiam et qualitates
comiserit, nunc cum absque dubio conuertit ipsum in roborem et non po-
terit eidem propter vtriusque non plenam subtiliationem bene misceri: et
tunc efficitur es quod non est oino bone mixtionis, propter quod multa fer inde
resoluitur: et multum euaporat in igne quia cum sulphur in parte incen-
sum est, ideo quedam partes argenti viui amplius quam alie purificantur
et consumuntur in eis superfluum humidum et in illis partibus videtur
habere venas auri. In alijs autem vbi minus digestum est eris caloso
habere ignobile et terreste propter aduersionem et hanc diuersitatem in-
capro quod inuenitur in theontico partibus in loco qui gossaria vo-
catur expresse inuenimus. Et ideo etiam hoc cuprum melius oibus alijs
estimatur tanquam venas auri habens immixtas: et non est improbabile
quod quin sulphur illius eris sit mixtum cum arsenico rubeo in aliqua qua-
ntitate, et ideo sit magis adurens sulphur illius metalli quam alterius.
Nunc igitur scimus materiam eris, quoniam est metallum ex argento vi-
uo non plus quam oportet aliquantulum habens per comixtionem adurentis
sulphuris ad formam ruboris ductum: ex qua autem natura sulphur
sit adurens in precedentibus satis determinatum est. Arsenicum autem
calcinatum sit quidem nigrum et rubeo, sed postea et sublimatum in altu-
tate quod est vas operatum cum collo alto et viuis diximus reuertitur al-
bum ad instar niuis: et si sepius iterentur talis calcinatio et sublima-
tio tunc efficitur multum album et acutissimum: et ex acamine eris conueni-
entem liquidando penetrat in ipsum et conuertitur in candorem, si tamen diu
stet in igne es exspirabit arsenicum et tunc redit pristinus color cupri
sicut de facili probatur in alchimicis. Ad autem qui in capro multum
operantur in nostris partibus parisijs videlicet et colonie et in alijs
locis in quibus fuit et videtur experiri conuertunt cuprum in auricalcum
per puluerem lapidis qui calamina vocatur, et cum euaporat lapis ad-
huc remanet splendor obscurus vocatus aliquantulum ad auri simile-
nem. De autem albijs efficitur et ita trinitas auri magis sit simile
immixtione aliquantulum de stagno, propter quod etiam auricalcum multum
de oretibilitate cupri amittit. Et illi qui decipere volunt et splendorem
similem auro inducere ligant lapidem: ita quod diutius remanet in ere

Colas
na.

Cuprum
aurical-
cum vertit

in igne non euaporans cito ab ere. Ligatur autem per oleum vitri tollitur
cum fragmenta vitri conuertuntur in puluerem et spargitur in tes-
tam super es postquam immixta est calamina: et tunc vitrum picetum ena-
tat super es et non sinit euaporare lapidem et lapidis virtutem: sed refle-
ctit vaporem lapidis in es, et sic diu et fortiter purgat es et adurunt
in eo materiem feulentem. Tandem tamen euaporat etiam oleum vitri: et
tunc euaporat virtus lapidis, sed auricalcum efficitur multo splendi-
dus quam esset sine illo. Qui autem adhuc amplius assimilare auro inten-
dit, has purgationes per optimum et vitri oleum sepius iterat et loco
stagni ponit argentum et immixcet auricalco. Et hoc efficit ita rutilans
et atrinum quod multi credunt ipsum esse aurum cum in veritate adhuc
sit in specie eris. Hermes autem dicit quod si eri liquefacto tuchia pulue-
risata siue sit tuchia alba siue rubea quod ipsum in colorum auri conuertit
Quid autem sit tuchia in sequenti libro vbi de medijs agere dicitur, sed
quod hic sufficit est quod tuchia aduersione consumitur terrestreitas et purgat
ab ere superfluum humidum ipsum, et ideo tunc erit pulcherrimum, tamen
et virtus tuchie euaporat per ignem si diu steterit in igne, et ideo nisi
aliud medicamen fuerit euaporabit tuchia, et tunc erit pristinum co-
lor cupri. Dicit etiam Hermes cum quo procedant experta, quod si es sa-
le aspersum super acetum vel vinum pueri masculi virginis locet pene-
trabit virtus vine siue aceti substantiam eris et conuertet ipsum in vi-
rorem. Et autem iterus per se solus es locatur super racemum expressos so-
lo vapore vini conuertetur in optimum colorem viridem plucentes. Si
autem huic coloris auripigmento siue arsenicam approximata et prece-
pue adustum condannando destruit virorem et inducit colorem fuscum
terrestrem ad opacitatem declinantem. Huius causa autem ex dictis facili-
ter manifestatur, est enim sal aperituum: et ideo aperit cupri substantiam
prope si in tenues laminas ductum sit: et tunc vapor acutus aceti
vel vine incendit ipsum: quod tamen est a sulphure nimis accenso, pro-
pter quod humidum terreste aduictum laue quod est ignitum in ipso virore ac-
cipit sicut colera calidissima et pessima que est sicut erugo eris vt di-
cunt medici. Quoniam autem primo vapor non est adeo acutus sicut va-
por vini coniuncti: tunc non ita intensam inducit imbediendam, et ideo ma-
net auri color plucidus. Auripigmentum autem est excellenter adurens
et ideo cum hoc approximata substantie fice colorate comburetur medicum
humidum quod est in ipso, et tunc manet quod est terreste opacum, per orem
eundem modum quo etiam colera adusta relinquunt cinerem melacolicum
accidentaliter calidissime melacolie secundum experta medicane. Tanta igitur
de eris natura et effectibus dicta sunt.

Aurical

Hermes

Capitulum octauum de natura et admixtione auri.

Elisir.

Inuenit̃ venit de boemie regno ⁊ nup̃ in wexale in thetonie parti
 bus in loco qui vocat̃ carbeth inuenit̃ in monte quoddã aurum de
 quominus cũ purificatur p̃sumitur q̃ de aliquo alio. ⁊ tamẽ mino
 ris precij q̃ aliud estimat̃: cuius p̃fecto causa nulla est nisi quia no
 num est ⁊ valor eius abemptoribus adhuc nõ pbatur. Non aut̃ igr̃
 nozandũ est q̃ aurũ quasi atrinũ ⁊ croceum inuenit̃. q̃d tamen per
 decoctionẽ rubescit. p̃pter materialis p̃ncipij q̃d albus magis q̃ for
 malis q̃d est rubeum p̃sumptionem. p̃pter q̃d alchimici volẽtes au
 rum facere student ad elixir rubeũ q̃ medicinã vocant ⁊ studij eoz
 est q̃ quattuor in se habet coloratiões videlicet ⁊ penetrationẽ ⁊ in
 mortalitatem in igne ⁊ p̃solidationem ⁊ hoc vocant rubeum solis.
 Elisir aut̃ ad argentũ student habere colorationem albedinis ⁊ q̃
 fit penetratiũ ⁊ non evaporat ab igne ⁊ habet subtilitatem ⁊ hoc
 vocant albũ lune. p̃pter q̃d dicit hermes qui est radix sup̃ q̃ omnes
 philosophi sui substantati sunt q̃ rubeum solis medicina est: album
 vero lune. Candor vero rubor croceũ aperiant aurũ: genus aut̃ des
 coctionis q̃ ruborẽ modicum p̃ coctionem assumat necesse est. Et p̃
 dictis omibus elucet̃ at̃ qualiter scõm quã rationem plurimũ al
 chimistarũ asserant de omi corpore elementato posse extrahi tria cor
 pora. oleum videlicet vitrum ⁊ aurum. Patet et̃ sepius habitis pin
 gue quoddã esse in omni elemẽto q̃d circumfunditur p̃ribus. q̃d quia
 viscosum est quanescente humido aque distillat ab incenso corpe ⁊
 affato/ eo q̃ per optesim pelis ad interiora vbi diutius descendit ab
 igne. In omi em̃ corpore est humidũ radicalẽ permittũ terreo subti
 litã q̃ vtrumq̃ tenet alterum ⁊ hoc fortissime affatum sublimãdo
 fit in poris corporis interioribus quorum officia exteriora clausa
 sunt per combustionẽ quasi per duo se diuidit. magis em̃ grossus
 ⁊ aqueum natus in corporis partibus ⁊ per fortissimũ ignem effus
 ditur vitri effusione ⁊ congelat̃ frigidõ in vitrum. magis aut̃ purũ
 sublimatum p̃pter caliditatem fit croceum ⁊ effunditur effusione au
 ri q̃d congelat̃ frigidõ. hoc tamen p̃cipue est in capillis humanis ve
 rum/ quia in illis est magna virtus mineralis p̃cipue illis qui de ca
 pite abscondunt. q̃re aut̃ hoc fit non est p̃sentis intentiõis: sed in sci
 entia de alibus est declarandũ. Signũ autem huius est/ quomã tem
 pore meo inuenit̃ est ⁊ visum caput hominis q̃d inter dentes suture
 superioris crana partes multas auri pulueris habuit immixtas. se
 rem vbiq̃q̃ aurum inuenit̃ vt diximus quasi puluis ⁊ quasi gra
 na inuenit̃. cuius causa est subtilitas ⁊ impulsio materie ⁊ sublima
 tio ⁊ huius indicũ est q̃ inueniuntur quasi quedã guttule cõgelate.
 In poris em̃ vasoz naturalium p̃fo:atus vapor cũ in se reduplicat̃
 sepius ad humoreẽ cõuertitur qui locunditate guttarum assumit̃ ⁊

Caput
hominis

si aliquando sunt cõcaua oblonga ⁊ quasi ex paruis composita hoc
 fit ideo q̃ in collo vasũ naturalis vapor nec simul cõuersus est nec
 simul congelatus/ sed pars post partem. ⁊ ideo leq̃: da addita est p̃ti
 me ⁊ aliquãdo illis duabus tertia. sicut etiã fit in generatiõẽ gradus
 nis. Nec vniuersaliter a nobis de auri natura p̃biscite dicta sunt.

Capitulum nonum de comixtione ferri.

Andem aut̃ de ferro sermo habendus est. hoc em̃ ignobi
 lius est ceteris liq̃bilibus metallis. neq̃ est liquabile si
 cut cera/ sed potius liquabile molificabile. Est aut̃ com
 positio eius ex argenteo viuo terrestri p̃deroso ⁊ lutulen
 to ⁊ immũdo valde. ⁊ ex sulphure imundo terrestri/ cuius virtus cõ
 uertit̃ ip̃m argentũ viũ in ferri speciem. ⁊ ideo est scabrosus valde
 ⁊ rubiginẽ de facili contrahit. p̃pter sulphuris aduersionem. ⁊ fuligis
 nata q̃ tangit ⁊ forte terrestris substantia eius sulphuris est atra
 mentosa ⁊ p̃pter hoc limatura eius confert nigredinẽ in causo. ⁊ eti
 am nõ purgatur ab humore victuoso/ ⁊ ideo facilis est aduisionis.
 Huius aut̃ signũ est q̃ cum pinguedo aliq̃ supponit̃ si ciat cepum
 ⁊ pix aperit̃ ip̃m. ita q̃ stagnũ supinfusum eidẽ substantiã eius in
 greditur post cuius ingressum ita frangibile efficit̃ q̃d postea fabri
 cari nõ potest. Aduistio aut̃ terrestris substantie ipsius pbatur per
 multã scoriam que ab ipso separat̃. ⁊ maxime per hoc q̃d frequẽter
 vt grana quedã nigra in terra inuenitur. Secundũ hoc igitur patet
 quare nõ liquatur vt alia/ sed molificat̃ tantũ. huius enim causa est
 terrestritas ipsius ⁊ ideo elegãter dicit̃ Hermes tarde liquefactiõis
 causam in ferro efficit̃ nimia terrestris partũ eius p̃hibens fluxũ
 eius/ sed tamen in magno igne p̃cipue sabulo ⁊ sulphure aspersum
 distillat ⁊ repurat̃. Propter duritiã etiam eius fit q̃ ex ipso sunt in
 strumenta sicut mallei ⁊ incales vnde cetera producuntur metalla.
 siccitas aut̃ eius facit̃ ad fortitudinẽ acutorum anguloz in ipso. p̃
 pter q̃d fit incisũ ⁊ perforatiũ eoz que in cãdi debent ⁊ p̃lorari.
 Dicit̃ etiã hermes de ipso q̃ argentũ viũ multum dealbans ipsũ
 fere ad similitudinẽ argẽti ingredit̃ in substantiã ipsius cũ sulphu
 ris ⁊ tartari hoc est lapide vini decoctione. Sulphur em̃ p̃pter vim
 adurentẽ que est in eo ⁊ immaturitatẽ argentum viũum vocatur ab
 Hermete puigil ⁊ insidiator omniũ metalloz. Argentum tamen vi
 um non permanet in ipso diu in igne/ sed fugit ab ipso sicut ⁊ cete
 ris metallis q̃bus de facili cõmfectur p̃pter naturalem quã eoz
 habet conformitatem/ nisi per ingenũ magnum figatur ⁊ retinet̃.
 ⁊ propter huiusmodi fugacem humiditatẽ quam habet vocat̃ insis
 Hermes ferri fugitiuum. Cum igitur scõm dicta siccũ sit ⁊ aduistio

Lansa
rubigis.

Aduistio
ferri.

Lur ferri
nõ li
quetur.

Calibo

habet operationē qđ confert splēni ⁊ stomacho debilitatis ⁊ molli-
 ficatione. ⁊ ideo papitur talibus vt bibant vinū ⁊ aquas in quib⁹
 extinctū sit ferrū candens. Calibo autē non est alia species metalli qđ
 ferrū sed est subtilior ⁊ aquosior pars ferri ⁊ ferro p̄ distillationē
 extracta. ⁊ ideo durior est ⁊ compactior p̄pter vim ignis ⁊ p̄pter par-
 tium subtilitatē que duriores efficiunt quando vrunť. Est autē albi-
 us p̄pter maiorem a terrestritate separationem. ⁊ cū nimis induratur
 tunc scindit ⁊ percussum cōmunicat p̄pter nimiam sui desiccationem
 Est autē diuersitas aque in desiccando plus ⁊ minus: ⁊ ideo fabri qđ
 runt specialiter aquā in qua extinguant ferrum ⁊ quibus faciunt gla-
 dios. Cum em̄ eandem ⁊ in aquā mutatur indurat eo qđ calidū frī-
 giditatē aque fugiens ad interiora ferri comburit in ipso materiale
 humidū ⁊ huiusmodi cōsumptione magis ⁊ magis indurat. Tantū
 igitur dictū sit de ferro ⁊ de ceteris metallis in speciali ⁊ in cōi.

**Incipit Liber Quintus de medijs mineralibus
 et de omnibus que cōueniunt medijs.**

SOperest in hoc quinto mineraliū inuestigari naturas
 eorum qđ media inter naturas lapidū ⁊ metallorū esse vi-
 dent. licet em̄ Zuisen. in quarto diuidat corpora minera-
 lia in lapides liq̄bilia sulphura ⁊ sales. Tamen videt
 nobis sulphur plus esse mineraliū per se qđ argentū vi-
 uum. cedit em̄ in materiē partem ⁊ vnū in alteram. Loquentes igitur
 de medijs dicamus primo in cōmuni de medicorum naturis ⁊
 postea sub cōpendio tangemus aliqua eorū in speciali ⁊ in hoc con-
 plebimus nostrā in isto libro intentionē. Omne igit qđ in aliquo
 participat passionem lapidum ⁊ in aliquo participat passionem me-
 talli dicamus esse mediū. est enim proprietas lapidis non liquefieri/
 ⁊ proprietates metalli quam habet ⁊ materia est liquefieri calido sic-
 co. ⁊ ideo lapides sunt in genere aridorum ⁊ terre. metalla autē sunt
 in genere humidorum ⁊ aque. Media igitur sunt que scōm aliqđ
 sunt terre ⁊ scōm aliqđ aque ⁊ quedam qđem horum que sunt in
 teriora terre illa cōstant calido ⁊ sicco. quedā autē viciniora aque ⁊
 ab illis distillat aqua p̄ calidū siccum sicut est gemma. Adhuc autē
 ⁊ media sunt quecuq; liquefiant calido sicco. sed postea ad frigus ⁊
 etiam ad ignem incipiunt constare elixata. sicut enim liqueficerēt nisi
 si essent scōm aliqđ aque ⁊ nec constarent per elixationem nisi
 scōm aliqđ essent terrea sicut colligitur ex doctrina methē. Simpli-
 us autem media sunt quecuq; ⁊ amborū substantijs componunt

Media.

licet nō liquefāt ad siccum calidū. sic em̄ media sunt omēs scorie qđ
 mineris aq; lapidosis ptibus resoluitur: ⁊ sic media est omīs mar-
 casita / que quidē non liquefāt in igne sicut lapis / sed tñ ipse color ⁊
 pondus naturā in ea indicat esse metallinā. Amplius autē quecuq;
 cōtinuita sunt in subtilitā ⁊ sūt aque eorū multo p̄ soliditate ⁊ re-
 strictiue quā adā mediōz habent materiā sicut est alumē omē. Omne
 etiā atramentorū genus mediū esse videt: eo qđ aliqđ lapidosum in
 subtilitjs eorum inuenit. Causa autē istorū mediōz est p̄mixtio vapo-
 rabilitē facta materiē lapidis ⁊ metallorū vel materiē liquabiliū: p̄-
 miscet em̄ cum multo sulphure ⁊ humore habens aliqđ de natura ar-
 genti viui ⁊ ex taliter permixtis humoribus ⁊ vaporibus ⁊ ceteris
 materijs auenit quedam media inter vtrāq; p̄duā natura. Sapi-
 ens em̄ ⁊ diligens natura que omni materiē complet aptitudine ab
 extremo ad extremū nō transit vt dicit Ar. nisi cōpleat omē mediū
 fecit ergo multa media inter lapides nō liquabiles ⁊ metalla liqua-
 bilia vt in oibus exhibeat p̄ueniētia ⁊ desiderij boni qđ habet vnū
 qđq; qđ est per omni modū materiē possibile vt cōpleatur. Medi-
 orum autē natura summe notandū ad transmutationē metallorū/
 quia in eis consistit plurima scientia eorū que vnū in aliud cōuertere
 nititur. media em̄ sunt quasi materialia ⁊ iam superius ostēdimus
 qđ ille qui incōuenienter intendit metallū ad metallū puertere. opoz
 tet qđ primo deducat ipm ad naturam primā. hoc est generi metalli
 eo proximā. Tunc aptitudinē suam iuuat a virtutibus dispositiū
 facile naturā ⁊ accipit veram speciem metalli qđ intendit: phisice et
 am ratiōes que in phisico auditu determinate sunt / ostendūt qđ nō
 est motus de extremo ad extremū nisi per mediū. Est autem omniū
 metallorum pyrium qđ vidēt incompleta esse in specie. ⁊ ideo in qđ
 libet pueribilia. mediū em̄ proprie dictum habet informē natu-
 ram qđ formatā distinctam extrema retinent sicut in scientia de sensu
 bilibus docebitur. In medio aliquo modo scōm formas confusas
 sunt extrema. Propter qđ extrema per ingentiū ⁊ naturam de medijs
 p̄ducitur quando vnitur virtus vnus extremi super alterus. Sic
 igitur dictū sit de medijs in cōmuni non oportet em̄ plura dicere / qđ
 cognitio medicorum est per sua extrema.

Capitulū secundū de natura salis ⁊ speciebus ⁊ modis.

Alum de medijs ⁊ primū est sal de quo in cōmuni iā sā-
 mus ex scientia methē. qđ efficit ex terreo grosso ⁊ combu-
 stum est post qđ cōmixtū erat aqueo. ⁊ ideo omē sal resol-
 ni incipit in aqua frigida ⁊ in aere frigido ⁊ humido. Est
 autē sal multarū diuisionū. est em̄ sal marinū. siue qđ ex aqua salia ex-
 tractū est. ⁊ est sal gēma qđ ē sicut cristallū pluidū ⁊ in yngaria abū

Differē-
 tie salis
 Sal gē-
 ma.

Reserua autem licet lapis quidam aliquando sit de quo in secundo mineralium libro fecimus mentionem, tamen quia plurium modorum inuenitur: oportet hic melius de ipso pertractare. Ad autem dubium est quin sit terre nature combustum habens aliquid de virtuositate sulphuris. propter quod cognationem habet cum sulphure, et humor sulphuris est multum penetratius in metalla propter cognitionem quam habet ad ipsa et adurens ea, et cum arte nimium sit acutius plus efficitur adurens. Est autem puluerisabile calidum et siccum sed est calidius quam sicca, et ideo putrefactum est et valde moridum. Inuenitur autem et trium modorum album videlicet et citrinum quod est commune et puluerisabilius albius ceteris et auripigmentum vocatur, et rubeum et melius in genere illo est quod imbibit sibi habet rubeinam cum quibusdam alijs visis et forte multorum aliorum modorum inuenitur secundum materiam diuersitatem.

Capitulum sextum de natura et modo marchassite.

De marchassita etiam de qua secundo huius scientie fecimus mentionem, hic interponere oportet subtilius: quoniam in veritate marchassita habet naturam tam lapidis quam metalli, et ideo verius illud medium est quam aliquid aliorum: habet enim substantiam lapidis terrefrenam et calidum siccum non solubile sed calcinat per combustionem in forti igne sicut lapis, pondus autem et splendorem habet metalli et est poderosum multum, non tamen inquam metallum distillat ab ea sed potius euaporat in igne et tunc lapis in calcem auertit, cuius causa profecto est quia metallum quod est in ipsa complete ad speciem suam non puenit. Si enim aurea marchassita specie auerit profecto haberet non euaporaret et ipsa aurum sed liquaret et ipsa, habuit igitur materiam et colorem metalli sed non speciem, et ideo euaporando euanescat quando affatur igne affatide forti. Marchassite autem sunt tot genera quot species metallorum. Est autem aurea et argentea sed aurea raro inuenitur, argentea autem frequenter, flagnea autem raro et plumbea et est quilibet marchassita de natura et commixtione aliquid huiusmodi naturam lapidis et metalli: illius cuius similitudinem prestat in colore, est tamen dura et poderosa: dura quidem propter lapidis duritatem et excoctionem et affationem, ponderosa autem propter luteitiam non purgatam, hic autem lapis a phis antiquis lapis adetherum vocatur quod sonat lapis lumis propter inuamentum quod confert visum sicut marchassita aurea, est autem in quantitate naturali calidum et siccum in effectu strictius et calefactius et maturatius et resolutius et fortius in effectibus istis, fertur autem quod suspensus collo puerorum auferit timorem ab eis. In alchymicis etiam iste lapis principalis abus est: cuius abatur argentum viuum ad elixir album et argentea marchassita ad elixir rubeum et aurea.

Capitulum septimum de natura nitri.

Itrum autem et nitra insula, ubi primo inuentum est sic vocatur, arabes baurac nominant, est autem de genere salis obscurius quam salganima, tamen est plucidum: sed est laminosus tenuis. Est autem illud affabile in igne et tunc amissa aquosa substantia supflua efficitur sicca magis combustum et tunc erit acutius sal ipsum. Species autem eius distinguuntur secundum locum quibus nascitur. Est autem tripliciter inuentum apud nos, armenicum videlicet et africanum et theutonicum: quod in loco qui gossaria dicitur abundanter inuenitur, ita quod pluuia cadente super montem qui plenus est minera cupri et solata aqua pluuie per montem quando venit ad centum passus in foueam quam fecerunt fossores pueria videtur aqua in nitrum quod tamen putatur ab incolis esse salganima, sed ego visu et tactu probaui esse nitrum. Est autem in conuuo montis ad modum et formam qua glacies generatur in tectis ex aqua a tecto stillante tempore gelantis frigoris, et hoc non est laminale sed rotundum. Comparatio autem nitri africanum ad ceteras species nitri est comparatio nitri ad salem. Spuma autem nitri ois que aliquando flos nitri vocatur, subtilioris est substantie et virtutis quam ipsum nitrum, melior autem est spuma illa quam pretendit color maris: moris et est multum frangibilis. Est autem omne nitrum calidum et siccum et ideo operationes eius sunt quod est incassium lauatiuum et coriatiuum corrosiuum et precipue africanum quod acutius est ceteris.

Capitulum octauum de natura tuchie.

Tuchia autem cuius visus frequens est in transmutationibus metallorum est artificialis et non naturalis commixtio, fit autem tuchia ex fumo qui eleuatur ad superius et adherendo corporibus duris coagulatur, ubi purificatur esse a lapidibus et stagnis que sunt in ipso, melius autem in hoc genere est ex eo quod subtilius matur ab illo, et tunc illud quod in tali sublimatione residet in fundo est cinia quod vocatur a quibusdam succidibus. Sunt autem multi modi tuchia, est enim alba et citrina ad rubeinam dedinans, quando autem lanatur tuchia residet in fundo quoddam sicut sex tuchie nigram aliquando hoc vocatur a quibusdam tuchia inda. Differentia autem inter succidum et tuchiam est quam dicimus, quia felix tuchia sublimatur et succidus est quod residet in fundo canalibus non sublimatum. Melior autem est volatilis alba, et deinde citrina et deinde rubea, recentior enim melius valet quam vetusta. Est autem omnis tuchia frigida et sicca, et illa que ab luta est melius valet in operationibus istis.

Capitulum nonum de natura et proprietatibus electri.

Disti antiquoz non minus inter media / sed inter metala posuerunt electru qd arabes tinchar vocant. quidam aut ipsum capistru auri vocauerunt. habet aut colorem mixtum ex auro ⁊ argento. ⁊ ideo etiam duo sunt genera huius metalli. est em artificialiale qd ex argento ⁊ nitro simul mixtis confectū est. aliud aut est minerale ⁊ naturale qd antiqui omni metallo melius esse dixerunt. nescio quare nisi quia sibi hunc effectum attribuerunt qd stridorē emittit. vas factum ex tali electro quādo venens est immissum in potu qd in vas mittit sicut stridet nitru / quādo in funditur sibi actū. cum aut colorem habeat argenti ⁊ auri mixtum proculdubio ⁊ proprietatem habet vtriusq ⁊ naturaz. De mixtis igit omogencis ⁊ non cōplectionatis nec animatis scdm hunc modum dictum sit. Ex dictis enim oia quecumqz hic non nominata sunt de facili poterunt cognosci.

finis.

Liber mineralium Alberti magni: libros quinque continet partiales. C Primus liber quattuor tractatus continet. C Tractatus primus est de lapidibus in cō. C Tractatus secundus est de aciditibus lapidū. C Primus tractatus nonen continet capitula.

Capitulum primū que est intētio q diuisio / modus ⁊ dicendoy ordo.

Capitulum secundū est de materia lapidum.

Capitulum tertium de pspicitate lapidum.

Capitulum quartū de causa generatiua siue effectiua lapidū scdm diuersas opiniones philosophozum.

Capitulum quintū de causa effectiua lapidum secundū veram sententiam ⁊ de proprio instrumēto ipsius.

Capitulum sextum de forma substantiali lapidum.

Capitulum septimum de cōmemoratione lapidum in quibus locis generantur lapides.

Capitulum octauū in quo redditur causa quare quedā loca generāt lapides ⁊ quedam non.

Capitulum nonū de virtute loci qualiter operat in natura lapidū.

C Secundus tractatus octo cōtinet capitula.

Capitulum primū de his que per se accidunt lapidibus siue de his que bene ⁊ male commixta sunt.

Capitulum secundū de cā diuersitatis colorū in lapidibus psciosis.

Capitulum tertium de causa colorum in lapidibus pspicuis nec ternatis nec psciosis.

Capitulum quartū de causa duricie diuerse q est in lapidibus.
 Capitulum quintū de volabilitate ⁊ indolabilitate lapidum.
 Capitulum sextum de causa porositate ⁊ compactionis lapidū ⁊ grauitatis ⁊ leuitatis eozundem.
 Capitulum septimū de causa multitudinis paruoy lapidū iuxta sitozā. Et de ordine laterum qui aliquādo in littozibus quasi artificialiter positi inueniuntur.
 Capitulum octauū de quibusdā lapidibus habentibus intus ⁊ extra effigies animalium.

C Liber Secundus mineralium duos habet tractatus. Primus tractatus inuestigat causam virtutis lapidū. ⁊ descripsit omnes eorum ⁊ sigilla que inueniuntur in quibusdā depicta. C Secundus tractatus est de lapidibus psciosis ⁊ eozū virtutibus. C Primus tractatus est de sigillis lapidum. ⁊ qualiter est dicens. ⁊ quot sunt modi sigillorum ⁊ de expertis. C Primus tractatus habet quattuor capitula.

Capitulum primū est de causis virtutū lapidum psciosoz gatione dicentium in lapidibus nō esse virtutes.

Capitulum secundum de quattuor opinionibus philosophozū. causam virtutum lapidum.

Capitulum tertium de improbatione dictarum opinionū.

Capitulum quartum de vera causa virtutis lapidum psciosoz. C Secundus tractatus habet viginti capitula.

Capitulum primū est de lapidibus psciosis incipientibus ab A. Capitulum secundū de incipientibus a littera que dicit B.

Capitulum tertium de incipientibus a littera C. Capitulum quartū de noibus lapidū a littera que est D. incipientiū.

Capitulum quintum de incipientibus a littera E. Capitulum sextum de incipientibus a littera que est F.

Capitulum septimū de incipientibus a littera que est G. Capitulum octauū de incipientibus ab J. littera.

Capitulum nonū de incipientibus a littera K. Capitulum decimū de incipientibus a littera L.

Capitulum vndecimū de incipientibus ab M. lra. Capitulum duodecimū de incipientibus a littera que est N.

Capitulum tredecimū de incipientibus a littera q est O. Capitulum quatuordecimū de incipientibus a littera q est P.

Capitulum quindecimū de incipientibus a littera que est Q. Capitulum decimū sextum de incipientibus a lra que est R.

Capitulum decimū septimū de incipientibus a littera q est S. Capitulum decimū octauū de incipientibus a littera que est T.

Capitulum decimum nonū de incipientibus ab **D.** littera.

Capitulum vigesimum de incipientibus a littera **Z.**

Tractatus tertius continet sex capitula.

Capitulum primū est de imaginibus et sigillis lapidum.

Capitulum secundū de figuris lapidum a natura factis.

Capitulum tertium de causa quare gemme primitus insculpi p̄cedunt
picbant. et quod sit iuamentū in ipsis sigillis.

Capitulum quartum qualiter imago dicatur oriētalis occidentalis
meridionalis vel aquilonaris.

Capitulum quintum de significatiōibus imaginum in lapidibus.

Capitulum sextum de ligaturis et suspensionibus lapidum.

Liber tertius duos cōtinet tractatus.

Primus est de substantiālibus metallorū. **T**ractatus Secun-
dus est de actionibus metallorū. **P**rimus tractatus habet decem
capitula.

Capitulum primū que sit libri intentio et qui dicendorū ordo.

Capitulum secundū de propria materia metallorum.

Capitulum tertium quare lapis nō p̄ducatur nec liquatur sicut metalla.

Capitulum quartū de sententijs antiquorū et de materia metallorū.

Capitulum quintū de causa efficiente et generatiua metallorū in cōi.

Capitulum sextum de forma essentiali metallorū.

Capitulum septimum de opinione calūstensis ponentis tantū vnam
formam metallorum.

Capitulum octauū de opinione hermetis et aliorum philosophorū
dicentū in quolibet metallo plures esse formas.

Capitulum nonū vtrum species metallorū possint ad inuicem trās
mutari sicut dicunt alchimici

Capitulum decimū de loco generationis metallorū.

Tractatus Secundus continet sex capitula.

Capitulum primū de liquefactiōe et cōgelatione metallorum.

Capitulum secundū de ductibilitate metallorum.

Capitulum tertium de colore metallorum.

Capitulum quartū de saporibus et coloribus metallorū.

Capitulum quintū de cranabilitate et incranabilitate metallorum.

Capitulum sextum quod generatio metallorū ad seinuicem est circularis.

Liber Quartus vnicum habet tractatū in quo determinat
de metallis in speciali et cōtinet capitula octo.

Capitulum primū est de his que quasi vniuersalia metallorū sunt si
cut pater et mater. s. sulphur et argentū viuū.

Capitulum secundū de natura argenti viuū.

Capitulum tertium de natura plumbi.

Capitulum quartū de natura et proprietate stagni.

Capitulum quintū de natura et complexionē argenti.

Capitulum sextum de natura et commixtionē ceris.

Capitulum septimū de natura et admixtionē auri.

Capitulum octauū. de natura et commixtionē ferri.

Liber quintus vnicū habet tractatum / in quo determinat
de medijs mineralibus que media inter naturas lapidum et metal-
lorum esse videntur.

Capitulum primū est de his que conueniunt medijs.

Capitulum secundū de natura falsis speciebus et modis.

Capitulum tertium de natura et substantia attramentorum.

Capitulum quartū de natura et genere aluminū.

Capitulum quintū de modo et natura arsenici.

Capitulum sextū de natura et modo marchassite.

Capitulum septimum de natura niri.

Capitulum octauum de natura tuchie.

Capitulum nonū de natura et proprietatibus electri.

finis.

Experimenta contra demones et maleficia Bernardi de villa noua.

HEL canis masculi nigri domui aspersum demone pugnatur
ne maleficiū damni inferat / canino san. parietes domus
aspersi ab omni purgati maleficio. fel alicuius piscis et ma-
xime lausularū si spōsus et sponsa secū habeat dum cant
dormitū et ponant supra carbones viuos et inde suffumigent omnia
supradicta maleficia euanescent. si argentū accipiat et calamo vel can-
na immittat cum cera cooperta nesciente sponso et sponsa nullū ma-
leficiū eis obest. Si caprinū in domo tua posueris omnia demonia
fugient gilbertus. Item cor vulturis portatū fugat et omnia demonia
a peccante et omnes seras et facit hominē gratiosum omnibus homini-
bus et mulieribus et abundantē et intentiosum. gilbertus. Item auis
pica vel assata vel elicata comesta sanitate reddit velocius infirmā-
tibus et in incantatiōe trufatos soluit et sanat et asperitatem tribuit.
gilbertus. ad tollendū maleficiū R. de tyriaca magna cum suc-
co sylpericon et emplastra renibus. gilbertus. Item in calamo vel auel-
lana cōcana ponatur argentū viuū et supponat ceruicali maleficorū
vel ponat sub lumine hostij per quod intrat soluit maleficiū. Item co-
rallus si teneat in domo soluit omnia maleficia. diascorides. Item

Sang. canis nigri linitis parietibus omnibus domus in qua est tollit
 maleficiū. sextus ab octo. Item si qs maleficiatus fuerit ad nō omā
 dū aliquem vel aliquā merda illius quem vel quā diligit ponat in
 sotulari dextro amātis ⁊ calciet se q̄tato sentiet fetorem soluet male-
 ficiū. expertū est. Item arthemisia. i. matricaria sup limum domo po-
 sita vel supposita facit vt nullum maleficiū noccat illi domui. Item
 si luna noua decollaueris vpupam ⁊ cor eius palpitās transglutias
 scēs omīa que sūt etiā mentes hoim etiam multa celestia. Itē ype-
 ricon si teneat in domo demones fugant. ideo dicitur a multis fuga
 demonis. Itē lapis q̄ magnes dicitur portatus discordiā inter virū
 ⁊ mulierem vel vxorem sedat oino. Item fumiget cum dente homis
 mortui trito. Item bibat herbā que trāsierit p mediū lapidis pfo-
 rati. Item squilla integra suspensa in limine domus tollit maleficiū
 um. Item rad. brionie si tecum ⁊ portaueris omīa maleficia fugient.
 Item si vir portauerit cor cornicis ⁊ vxor femine semper bene come-
 dunt. Item si qs portauerit radicē yringi nunq̄ insidias alicuius
 demonis sustinebit. Item si sub vestibus demoniacā ponat dicta ra-
 dicē demoniacus confitebit quis est qd̄ est ⁊ vnde est ⁊ effugiet. Item
 si fiat maleficiū contra sponsū ⁊ sponsam virgines vt spūs spō-
 sam carnaliter cognoscere nō possit. suscipe vnā parapsidē vel vnā
 taceam in cuius medio scribas crucem ⁊ hec q̄ttuor nomina in quat-
 tuor certis lateribus autis grauis seps sīam ⁊ in circuitu tace interi-
 ua scribas euangeliū sancti Joannis totum completū post sumas
 aquā benedictam si potes vel vinū vel aliam aquā si non potes ha-
 bere aquam benedictā ⁊ pone in taceilla cum digito totam litterā
 illam in illa ablue ⁊ cū deuotidē ambo bibant ⁊ in dei noie capiant
 probatū est. Item facias scribēdo in. iij. certis lateribus hoc nomē
 tetragramaton seruata forma supradicta si scires tu scribere dic qd̄
 significat per hoc nomen tetragramaton qd̄ est scriptū si habet lit-
 teras hebraycas efficacissimū est ⁊ post facies predicta. s. euangeliū
 etiā ⁊ omnia dicta scribat vnus infans virgo coronatus. Item su-
 me infantē virginem ⁊ in die veneris vl sabbati vel dominico in ho-
 ram ante ortum solis stet ante rubum ⁊ saluet virginem mariā
 que per rubū fuit figurata. postea dicat ter pater noster ⁊ ter signet
 rubum in noie patris ⁊ filij ⁊ spūs sancti amen. ⁊ tunc colliget de fo-
 lijs eius ⁊ floribus si sint ⁊ fructibus vel de folijs tantū si alia desint
 tres pugnos ⁊ recede ⁊ cum fueris in domo spūs ⁊ spōsa claudat
 se in camera in qua ponat focarium plenū carbonibus incensis et
 vnusquisq̄ eorum ad partē oret deum q̄ deus ministrat fructū ma-
 trimoniij vsq̄ ad sui seruitū quo factoumat folia rubi ⁊ flores si
 sint ⁊ ponant supra carbones incensos ⁊ perfumabunt totam came

ram ⁊ serpens fugiet ⁊ signatus se signo crucis cocant in dei noie.
 Item aliter de eodem ad frangendū omne maleficiū confiteat vtur
 q̄ de peccatis suis fideliter ⁊ audiant ambo missam ⁊ cōmunicent
 diuidendo corpus christi per mediū facta monitione ne ipsi cocant
 propter luxuriā sed ppter fructū matrimonij. credo etiā q̄ si ma-
 leficiū esset solum in vna persona ⁊ confiteret fideliter ⁊ cōmunicā-
 ret soluerent omīa maleficia. Item si maleficia sūt in campis vel vi-
 ceis fiat qd̄ supra dixi de euangelio sancti Joānis scriptum per ma-
 num infantis virginis ⁊ illa aqua spargat in quattuor angulis cam-
 pi illius in medio fiat vna crux dicendo. exorciso te immūde spūs
 vt hūc locum deo dedicatū egrediaris ⁊ ad locū tue sempiternē dam-
 natiōis pergas. hoc dicto spargas aquā faciendo crucem in quattu-
 or angulis in nomine patris ⁊ filij ⁊ spūs sancti amen.

Excusa Auguste Bindelicorum impensis Sigismundi Bism
 medicane doctoris ⁊ Marci Dyrflung. Anno virgi-
 nei partus. AD. D. rix. die vero decimase
 ptima february. 1519

18753

H-146894

1847
The first of the year was a very
successful one for the
company. The sales were
very good and the
profits were high.
The second of the year
was also a very
successful one for the
company. The sales were
very good and the
profits were high.
The third of the year
was also a very
successful one for the
company. The sales were
very good and the
profits were high.
The fourth of the year
was also a very
successful one for the
company. The sales were
very good and the
profits were high.
The fifth of the year
was also a very
successful one for the
company. The sales were
very good and the
profits were high.

1848
The first of the year was a very
successful one for the
company. The sales were
very good and the
profits were high.
The second of the year
was also a very
successful one for the
company. The sales were
very good and the
profits were high.
The third of the year
was also a very
successful one for the
company. The sales were
very good and the
profits were high.
The fourth of the year
was also a very
successful one for the
company. The sales were
very good and the
profits were high.
The fifth of the year
was also a very
successful one for the
company. The sales were
very good and the
profits were high.

1849
The first of the year was a very
successful one for the
company. The sales were
very good and the
profits were high.
The second of the year
was also a very
successful one for the
company. The sales were
very good and the
profits were high.
The third of the year
was also a very
successful one for the
company. The sales were
very good and the
profits were high.
The fourth of the year
was also a very
successful one for the
company. The sales were
very good and the
profits were high.
The fifth of the year
was also a very
successful one for the
company. The sales were
very good and the
profits were high.

